

15. srpnja kao antikolonijalna fantazija: između sjećanja i zaborava

---

Vodopija, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:939385>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-13**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ODSJEK ZA HUNGAROLOGIJU TURKOLOGIJU I JUDAISTIKU
KATEDRA ZA TURKOLOGIJU
ODSJEK ZA ETNOLOGIJU I KULTURNU ANTROPOLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

15. srpnja kao antikolonijalna fantazija: između sjećanja i zaborava

Helena Vodopija

Mentorice: dr. sc. Marta Andrić, dr. sc. Nevena Škrbić Alempijević

U Zagrebu, lipanj 2020.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „**15. srpnja kao antikolonijalna fantazija: između sjećanja i zaborava**“ izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorica: Marte Andrić i Nevene Škrbić Alempijević. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Vlastoručni potpis studenta

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Od Stare do Nove Turske	8
3. Revolucija: pobjednici pišu pamćenje	22
3.1. Izdajnici: od heretika do fanatika	25
3.2. Izdajnici: kolonijalne sluge	32
3.3. Žrtve i gubitnici	36
3.4. Nacija	40
4. Od ETO-a do FETO-a: pobjednici brišu pamćenje	45
5. Zaključak	54
6. Kronologija	57
7. Popis literature	66
7.1. Građa	66
7.2. Teorijska i povijesna literatura	70
7.3. Internetski izvori.....	73
8. Sažetak	79

1. Uvod

Uvečer 15. srpnja 2016. godine sve je naslovnice svjetskih medija preplavila vijest o državnom udaru u Turskoj. U tom je trenutku trajao četvrti uzastopni mandat Stranke pravde i razvoja (Adalet ve kalkınma partisi) od prve pobjede na izborima 2002. godine, konzervativne stranke islamske provenijencije zapamćene po iznimnom ekonomskom uzletu 2000.-ih i pregovorima o članstvu u Europskoj Uniji (Muharemi 2012:160), ali i autoritarnom zaokretu nakon uspostave “izborne hegemonije” 2011. (Alaranta, 2020:274) te kontroverzi vezanoj uz kršenje ljudskih prava tijekom prosvjeda u Gezi parku 2013. godine (Amnesty International “Gezi Park”). Na poziciji premijera nalazio se Binalı Yıldırım, dok je u svijetu poznatija ličnost, osnivač vladajuće stranke Recep Tayyip Erdoğan, vršio funkciju predsjednika Republike.

Započevši izlaskom tenkova na Bosporski most i Most Mehmeta Osvajača u Istanbulu u 22:00 sata, državni je udar u prvi mah nalikovao na pokušaj sprječavanja jednog u nizu terorističkih napada koji su potresali tursku javnost već godinu dana. No nadlijetanje vojnih aviona i helikoptera nad Ankarom, otvaranje paljbe na središte Nacionalne obavještajne službe i Vrhovnog štaba, također locirane u glavnome gradu, te blokada aerodroma u Istanbulu koji su uslijedili izlasku tenkova na mostove, ukazivali su na drugačiji scenarij. Sve su sumnje odagnane izjavom premijera Binalı Yıldırma o postojanju skupine unutar vojske koja nastoji preuzeti vlast, a zatim i već poznatim proglasom na turskoj nacionalnoj televiziji o uspostavi vojne vlasti s ciljem očuvanja mira i demokracije (Kingsley i Abdul Ahad 2016). Naime, državni udar 15. srpnja zauzeo je peto mjesto na listi državnih udara u kratkotrajnoj povijesti Republike, dok je od posljednjih dvaju udara, 1980. (Muharemi 2012:134) i 1997. godine (Ibid. 151), prošlo premalo vremena da budu zaboravljeni smjenom generacija.

Izlazak građana na ulice kako bi se suprotstavili pučistima, potaknut oglašavanjem molitve s minareta i ponoćnim obraćanjem predsjednika Recepta Tayyipa Erdoğanu putem aplikacije FaceTime, ukazao je na mogućnost preokreta razvoja događaja u korist vlasti. Ta je mogućnost potvrđena izjavama visokopozicioniranih vojnih dužnosnika i pripadnika oporbe, a konačno i slijetanjem predsjednika Republike u istanbulsku Zračnu luku Atatürk, tri sata po virtualnom obraćanju naciji, nakon što je na njega netom pokušan atentat (Kingsley i Abdul Ahad 2016). Nakon cjelonoćnih sukoba građana i službi sigurnosti s dijelom vojske na strani pučista, tijekom kojih je došlo i do napada na Parlament u Ankari, državni je udar službeno

priveden kraju zajedničkim proglasom premijera Yıldırıma i čelnika oružanih snaga Hulusija Akara u prijepodnevnim satima 16. srpnja (CNN Türk “Binalı Yıldırım’dan Açıklama“).

Iako se pokušaj državnog udara zasigurno od samog početka čini jednim od važnih trenutaka u povijesti Republike, *a posteriori* on dodatno dobiva na značaju: od jednog u nizu političkih prevrata, državni udar 15. srpnja postaje simbol nastanka Nove Turske izjednačene s politikama vladajuće stranke, a time i izvor njenog legitimiteta. Naime, netom nakon državnog udara započinje OHAL (Olağanüstü Hal) – izvanredno stanje koje će trajati pune dvije godine i tijekom kojeg će predsjednik i Vijeće ministara imati gotovo neograničene ovlasti vezane uz progon pučista. No, s obzirom da se pučisti ne odnose isključivo na osobe koje su sudjelovale u samom državnom udaru, već su široko definirani kao Gulenistička teroristička organizacija (FETÖ) na čelu s Fetullahom Gülenom, imamom s američkom adresom, tijekom izvanrednog stanja otpušteno je više od 130 tisuća zaposlenika u državnom sektoru, zatvoreno više od 1000 edukacijskih i zdravstvenih ustanova te oko 1700 udruga i zaklada za koje se smatralo da su povezane s gulenističkom organizacijom (Erem 2018). Između 2016. i 2019. godine privedeno je više od 500 000 ljudi (Yeni Şafak „Gözaltına alınan kişi sayısı“), a prema podacima s početka 2020. u zatvoru se nalazi 26 862 ljudi koji se smatraju gulenistima ili njihovim suradnicima, protiv 60 167 ljudi se vodi parnica, a 135 708 ljudi je pod istragom. Dio tog broja čini 676 ljudi koji se nalaze u inozemstvu i za koje se traži izručenje. To ne uključuje gotovo 4000 ljudi protiv kojih je vođena parnica zbog direktnog sudjelovanja u državnom udaru i koji trenutno odslužuju zatvorsku kaznu (BBC Türkçe „Fetullah Gülen yapılanması davaları“). Usporedo sa sudskim procesima, 2017. godine je uspješno proveden referendum o promjeni političkog sustava iz parlamentarnog u predsjednički sustav, dok je stranka AKP, ovaj put udružena sa Strankom nacionalnog pokreta (Milliyetçi Hareket Partisi - MHP) u Narodnu alijansu (Cumhur İttifakı) 2018. godine po peti puta za redom pobijedila na parlamentarnim izborima, a njen predvodnik Recep Tayyip Erdoğan iste je godine ponovno postao predsjednik Republike, no ovaj put s daleko većim ovlastima. Takav razvoj događaja, iako donekle narušen gubitkom Istanbula i Ankare na lokalnim izborima 2019. godine (Sabah „Seçim sonuçları“), svjedoči o uspjehu politika legitimacije u čijem se središtu nalazi državni udar.

Međutim, ako uzmemo u obzir da ne postoji *prirodna* veza između samog čina državnog udara i njegova značenja, postavlja se pitanje o *načinu* proizvodnje značenja 15. srpnja, a time i formiranju strategija legitimacije politika vladajuće stranke koje su odredile život više stotina tisuća ljudi. Naime, osim što gulenisti još u 2020. godini čine jednu od glavnih tema visoke politike, a vijesti o njima u turskim medijima ne jenjavaju, od 2016. naovamo dolazi do

ustanove službenih rituala obilježavanja državnog udara (İçişleri Bakanlığı „15 Temmuz“), upisivanja značenja u prostor kroz postavljanje spomenika (Kavak 2017) i promjena u imenovanju dijelova grada (Hürriyet „Şehitlerin isimleri“; Yeni Şafak „Sokak İsimleri“) te hiperprodukcije vizualnih i pisanih materijala (Kitapambari „15 Temmuz“; Sabah „15 Temmuz Filmi“) vezanih uz državni udar – svih postupaka koji ukazuju na nastojanje da 15. srpnja ostane zapamćen među generacijama koje slijede kao ključna prekretnica u povijesti Turske.

Uzevši u obzir višeznačnost 15. srpnja, odnosno mogućnost postojanja više perspektiva u proučavanju tog događaja – od povijesne, u smislu usporedbe s drugim državnim udarima, istraživanja vojno-političkih odnosa ili razvoja islamske struje u politici kroz tursku povijest, ekonomske i vanjsko-političke, da nabrojimo samo nekoliko – u ovom radu odlučili smo se za antropološku perspektivu, konkretnije područje proučavanja društvenog sjećanja. Smatramo da nam ta perspektiva može pružiti uvid u način oblikovanja nacionalnog identiteta putem konstrukcije pamćenja, koji čini jednu od aktualnih osnovica za identifikaciju građana-birača, drugim riječima jedan od uvjeta pružanja podrške vladajućoj stranci i političkom poretku, ali i koji može odrediti smjer budućih politika. Zbog kompleksnosti i nedovoljne istraženosti ove teme, nismo odabrali uvriježenu antropološku metodu promatranja sa sudjelovanjem, već smo se odlučili za diskurzivnu analizu djela iz domene publicistike kao medijskih nositelja pamćenja.

Kako bismo obuhvatili dinamiku sjećanja i zaborava koja stoji u temeljima konstrukcije pamćenja i posredno utječe na oblikovanje nacionalnog identiteta, u radu ćemo usporediti službenu verziju pamćenja 15. srpnja i kontra-pamćenje, verziju pamćenja koja se ne podudara sa službenim diskursom. Kao medije prijenosa službene verzije pamćenja odabrali smo četiri djela u izdanju zaklade SETA koja tematiziraju pokušaj državnog udara: *Milletin Zaferi: 15 Temmuz (Pobjeda nacije: 15. srpnja)*, *Fetö'nün Anatomisi (Anatomija FETO-a)*, *15 Temmuz'da Medya (Mediji 15. srpnja)* i *Demokrasi Nöbetleri (Demokratske straže)*. SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı/Zaklada za politička, ekonomska i društvena istraživanja) službeno se predstavlja kao neprofitna, nezavisna institucija koja se bavi izdavačkim i edukacijskim djelatnostima (SETA, „About“). Razlog izbora upravo ovog izdavača jest otvoreno podržavanje neprijateljske slike gulenista koju promovira vladajuća stranka, nasuprot službenoj politici nezavisnosti.

Djelima u izdanju SETA-e suprotstaviti ćemo opozicijsko pamćenje razdoblja AKP-ove vlasti koje Ahmet Şık, novinar i donedavno parlamentarni zastupnik pro-kurdske stranke HDP-

a¹, oblikuje u svojim djelima *İmamın ordusu* (Imamova vojska) koje je 2011. bilo cenzurirano i *Paralel Yürüdüğü bu Yollarda* (Zajedno smo kročili ovim stazama). Slučaj Ahmeta Şika odabran je za analizu zbog neobične razine podudarnosti slike “neprijatelja” u njegovom djelu s onom oblikovanom u SETA-inim izdanjima, što stoji u suprotnosti sa optužnicama koje su protiv njega podignute nakon državnog udara.

Rad se sastoji od ukupno tri dijela i kronologije koja prati značajne događaje u povijesti Republike, s naglaskom na razdoblje vladavine Stranke pravde i razvoja.

U prvome dijelu naslovljenom *Od Stare do Nove Turske* u kratkim se crtama razmatraju osnovna polazišta i genealogija diskursa o Novoj Turskoj koji zauzima središnje mjesto u političkom programu vladajuće stranke, s naglaskom na odnos spram kemalističkog diskursa koji je zadržao hegemonijski status u Turskoj sve do 1990-ih godina. Potom se razlažu teorijska polazišta i postavljaju konkretne smjernice za proučavanje politika legitimacije u okvirima antropologije društvenog sjećanja.

Drugi dio naslovljen *Revolucija: pobjednici pišu pamćenje* započinje analizom simboličke karakterizacije “pobjednika” i “neprijatelja” putem mitskog narativa o državnom udaru te kroz podnaslove *Izdajnici: od heretika do fanatika*, *Izdajnici: kolonijalne sluge* i *Žrtve i gubitnici* prati stadije u razvoju koncepta “neprijatelja”. U okviru podnaslova *Nacija* analizira se konstrukcija nacionalnog identiteta u odnosu na “neprijatelja” kroz primjenu znanstvenih metoda u svrhu legitimacije diskursa o Novoj Turskoj.

U trećem, finalnom dijelu naslovljenom *Od ETO-a do FETO-a* promatra se retrospektivna konstrukcija kalendara AKP-ove vladavine u odnosu na 15. srpnja te uloga koju je zaborav nepoželjnih verzija pamćenja odigrao u tom procesu. Kako bi se locirao predmet zaborava, “poželjno” pamćenje oblikovano unutar SETA-inih izdanja uspoređuje se s “nepoželjnim” oblikovanim unutar djela Ahmeta Şika prema aspektima “neprijatelja” definiranim u drugom dijelu rada.

Potrebno je naznačiti da ovaj rad obuhvaća tek jedan od mnogobrojnih pristupa polivalentnoj pojavi 15. srpnja, kako na području društvenih znanosti, tako i na području antropologije, i kao takav može poslužiti kao početna točka za daljnja antropološka istraživanja koja bi primjerice obuhvaćala domene popularne kulture, vizualne i urbane antropologije te antropologije roda.

---

¹ Şik je istupio iz stranke HDP 4. Svibnja 2020., no parlamentu ostaje sve do kraja mandata, zasad kao nezavisni zastupnik (Sabah “Ahmet Şik”).

2. Od Stare do Nove Turske

U prošlosti smo skupo platili vladavinu koja se protivila volji nacije. Od sada pa nadalje nitko neće imati pravo, bez obzira na ciljeve i argumente, naciji naplaćivati dugove. Jedini moj cilj kao prvog predsjednika Republike Turske kojeg je izravno izabrao glas nacije bit će izgraditi upravo takvu Tursku.² (Erdoğan 2016a)

Ovim se riječima Recep Tayyip Erdoğan, turski predsjednik i osnivač Stranke pravde i razvoja (Adalet ve Kalkınma Partisi) koja je prije gotovo osamnaest godina stupila na vlast u Turskoj, obratio javnosti povodom pokušaja državnog udara koji je započeo 15. srpnja 2016. godine, tako najavivši početak novog razdoblja u turskoj povijesti, nastanak neke Nove Turske koja raskida sve veze s prošlošću. Kao jedna od osnovnih odrednica te prošlosti naglašava se “kultura državnih udara” koja je obilježila povijest Republike Turske kakvu do danas poznajemo, i pronašla svoj kraj tog prijelomnog datuma 2016. godine, riječima predsjednika:

“Naša je nacija godinama proživljavala bol zato što se nitko nije zauzeo niti za Menderesa i njegove kolege za vrijeme državnog udara 1960., niti za mladež koja je po principu “jedan s lijeva, jedan s desna” vješana za udara 1980. Naša je nacija 15. srpnja takvom ponašanju rekla „stoj“. Po prvi puta u povijesti naše države, upravo je nacija zaustavila oružani pokušaj državnog udara tolikih razmjera.“ (Ibid.)

Utoliko je čin zaustavljanja državnog udara u obliku finalnog obračuna nacije s nanesenom joj nepravdom označen kao ultimativna pobjeda demokracije, slobode i vladavine prava nasuprot *fašizmu* i *diktaturi* – odnosno, fašističkoj i diktatorskoj *prošlosti*. Njoj pripadaju ili će uskoro pripadati i gulenisti, sljedbenici Fetullaha Gülena, imama s američkom adresom kojeg se smatra vođom FETÖ-a (Fetullahçı Terör Örgütü/Gulenistička teroristička organizacija), poznate i pod nazivima Cemaat/Džemat i Paralel Devleti/Paralelna država, i drži odgovornim za državni udar, ali i „oni“ koji *zapravo* stoje iza državnog udara, poznati pod nazivima *vanjske sile/dış güçler* ili *vanjske frakcije/dış mihraklar* (Belge 2018):

„Znamo da je slika Turske kao zemlje čiji glas sve jače odjekuje u regiji i svijetu za neke uznemirujuća. Također jako dobro znamo da su sve terorističke skupine koje djeluju u našoj zemlji, uključujući i guleniste, rezultat šireg projekta te da su nahuškane na nas s jasnim ciljevima“. (Erdoğan 2016a)

---

² Autorica je prevela sve citate i istaknula dijelove značajne za analizu.

Za razliku od tako definirane prošlosti, obećanje svijetle budućnosti u vidu ekonomskog boljitka, vladavine prava, kvalitetne edukacije i zdravstva odnosno svih obilježja prosperitetne moderne države ne poznaje granice i sadržava samo jedan uvjet: jedinstvo nacije. Međutim, razmjeri tog jedinstva, kao i njegova ograničenja, nisu prepušteni slučaju: „Od sada pa nadalje nećemo pokazati ni toleranciju, niti trunke samilosti prema onima koji podržavaju Gulenističku terorističku organizaciju, niti *druge terorističke organizacije* (Ibid., istaknula H.V.)“. Prema tome, drugi uvjet obećanog prosperiteta jest da građanin nije na niti jedan način povezan s djelatnostima gulenista, ali i da ne sudjeluje u ostalim aktivnostima koje su *označene* kao terorističke. Ta linija razgraničenja koja oblikuje jedinstvo nacije dolazi do izražaja na Mitingu za demokraciju i mučenike (Demokrasi ve Şehitler Mitingi), političkom skupu održanom 7. kolovoza 2016. u Istanbulu (Yenikapı) u spomen na žrtve državnog udara i „pobjedu demokracije“ koji će biti zapamćen kao vrhunac Demokratskih straži (Demokrasi nöbetleri), organiziranog bdijenja civila koje je uslijedilo završetku sukoba 16.7. (BBC, „Yenikapı“) i posuditi neslužbeno ime danu obilježavanja državnog udara (Sözcü, „15. Temmuz“) službenog naziva *Dan demokracije i nacionalnog jedinstva/Demokrasi ve Milli Birlik Günü* (TCIB, „15. Temmuz“). Naime, na taj su skup bili pozvani svi predstavnici oporbe osim pro-kurdske stranke HDP-a, dok je predsjednik Erdoğan na sljedeći način izrazio razlog isključenja te stranke „Ne pravim razliku između PKK³-a i gulenista. Ne upućujem poziv onima koji *surađuju* s takvom organizacijom“ (Bianet, „HDP“). Ako obratimo pažnju na opis državnog udara u govoru predsjednika povodom Mitinga, moguće je nazreti treći uvjet svijetle budućnosti: „Nevjernici

---

³PKK (kur. Partiya Karkerên Kurdistan/Kurdistsanska radnička stranka) je militantna nacionalistička organizacija lijeve orijentacije koju je osnovao Abdullah Öcalan 1978. godine (Encyclopedia Britannica, „Kurdistan Workers Party“), uslijed liberalizacije političke sfere po uvođenju novog ustava 1961., rasta studentskih pokreta u Turskoj i pobune Mustafe Barzanija u Iračkom Kurdistanu 1961.-1975. (Christofis 2019:252-253). Poznata je po nasilnim akcijama s ciljem razriješenja „kurdskog pitanja“ u vidu osiguravanja autonomije za kurdsku manjinu (Ibid.) koja je tijekom povijesti organizacije varirala od zahtjeva za nezavisnom državom, do lokalnog samoupravljanja (Casier, Jongerden i Walker 2013:136). Godine 1997. PKK je proglašen terorističkom organizacijom u SAD-u (State Department „PKK“), a 2002. u zemljama Europske unije (Council Decision 1.5.2002). Godine 1999. po uhićenju Abdullaha Öcalana dolazi do kratkotrajnog prekida otvorenog sukoba s turskom vojskom koji je trajao od 1984. (Christofis 2019:253), međutim već je 2004. primirje prekinuto, prema Christofisu zbog „inercije vladajuće stranke po pitanju provođenja reformi s ciljem uspostave mira“ (Ibid. 254). Od 2005. uz PKK se spominje i KKK (Koma Komalen Kurdistan)/KCK (Koma Civaken Kurdistan/Unija kurdistsanskih zajednica) kao jedna od bratskih organizacija PKK-a koja kroz aktivnosti u okviru organizacija civilnog društva promovira ideju samoupravljanja (Casier, Jongerden i Walker 2013:140). AKP-ovu vladavinu su obilježila dva pokušaja razrješenja kurdskog pitanja/pregovora s PKK-om. Prvi je poznat pod nazivom *Kurdsko ili demokratsko otvaranje/Kürt açılımı – Demokrasi Açılımı* (2009-2011) u sklopu kojeg su vođeni tajni pregovori u Oslu od 2009. godine (Ibid. 137), a drugi koji je trajao od 2013. do 2015. naziva se *Proces razriješenja ili pomirdbe/Bariş süreci – Çözüm süreci* (Christofis 2019:254). Od 2016. je turska vojska provela tri operacije u Siriji – Eufratov štit/Firat Kalkanı Harekâtı (2016. – 2017.), Maslinova grana/Zeytin Dalı Harekâtı (2018.), Proljeće mira/Bariş Pınarı Harekâtı (2019.) u kojima se sukobila s YPG –om (Yekîneyên Parastina Gel/Jedinice narodne obrane) koje službena politika povezuje s PKK-om (Reuters „Military operations“).

su posustali pred onima koji vjeruju“ (Erdoğan 2016b), pri čemu su gulenisti označeni kao nevjernici nasuprot naciji vjernika koji će „biti snažni, jedinstveni i voljeti se u ime Allaha“ (Ibid.).

Ako se vratimo u nešto bližu *prošlost*, točnije godinu 2014. kada su održani predsjednički izbori na kojima je predsjednika Erdoğan „izravno izabrao glas nacije“⁴ bit će nam jasnije dimenzije *Nove Turske* čija će početna točka na vremenskoj crti „tisućljetne turske povijesti“ biti tek kasnije uglavljena u datum državnog udara. Tada (ne toliko⁵) novi pojam Nove Turske postaje dijelom službenog političkog vokabulara vladajuće stranke, iako se već mjestimično počinje javljati u javnim nastupima članova AKP-a od 2010. godine. (Christofis 2018:18). Prema Toniju Alaranti, jednom od vodećih stručnjaka na području analize suvremene turske politike, pojam Nove Turske istovremeno predstavlja „sredstvo mobilizacije i sredstvo pomoću kojeg se u osnovi sporan nacionalni identitet pretvara u nešto neupitno“ (Alaranta 2015:94).

Upravo to inzistiranje na neupitnosti razotkriva sukob oko značenja nacije i fiksiranja njenih granica, čiji mogući rezultat čine, usprkos tome što se sam sukob odvija na polju apstraktnog, veoma konkretne i materijalne posljedice u vidu ograničenja sloboda djelovanja političkih stranaka i pojedinaca kojima se pripisuje epitet *terorista, fašista i pobornika diktature*, odnosno favoriziranja pripadnika „jedinstvene nacije“. S druge strane, afektivni potencijal, odnosno mogućnost emocionalnog poistovjećivanja s pojmom Nove Turske, o kojem svjedoči Erdoğanov uspjeh na izborima 2014., kao i uspjeh njegove stranke na parlamentarnim izborima koji su uslijedili, uz iskustvo ekonomskog prosperiteta koje je obilježilo prvi AKP-ov mandat, predstavlja ključni poticaj za mobilizaciju birača (Ibid.:113), utoliko čineći sredstvo legitimacije vlasti i legitimne primjene sile pri razgraničenju „jedinstvene nacije“ i neprijatelja. Ako na tragu teorije Laclau i Mouffea pretpostavimo da se u temelju političkog nalazi sukob oko značenja (Laclau i Mouffe 2001:136), koji se realizira kroz konstrukciju diskursa – nestabilnih fiksacija značenja čiji je cilj proizvodnja političkih subjekata (Smith 2003:68), „Novu tursku“ je moguće promatrati kao diskurs koji pretendira na hegemoniju. Pritom je *hegemonija* shvaćena kao „maksimalna integracija organizacije

---

⁴ Kao rezultat promjene Ustava iz 2007. godine koja je uslijedila referendumu, 2014. su po prvi puta održani javni predsjednički izbori na kojima građani biraju predsjednika na 5 godina, koji može ostvariti najviše dva mandata, dok je do tada ta dužnost pripadala parlamentu te je predsjednik imao pravo na jedan mandat od 7 godina. (Zorlu, 2016:39)

⁵ „Vi, mladež *nove Turske*, pratit ćete moje stope i ako se umorite. Turska će mladež bez posustajanja neumorno stremiti ka našem cilju, našem visokom idealu.“ (Atatürk 1937)

pozitivnosti socijalnog“, drugim riječima fiktivne stabilnosti sustava značenja i „artikulacije različitih demokratskih zahtjeva“, odnosno okupljanja različitih političkih subjekata unutar jednog *historijskog* odnosno *hegemonijskog bloka* (Laclau i Mouffe 2001:189).

Sukob oko značenja nacije unutar diskursa o Novoj Turskoj, kako i samo ime insinuira, izražen je opozicijom staro-novo pri čemu je prvom dijelu opozicije – *Staroj Turskoj* - pridodana apsolutna negativna vrijednost, tako podsjećajući na klasični modernistički diskurs okrenut budućnosti koji čini osnovu kemalističke doktrine. Međutim, dok je u okvirima kemalizma koji je u svojstvu utemeljiteljskog diskursa daleko nadživio osnivača Republike Mustafu Kemala i dugi niz godina zadržao hegemonijski status (Çelik 2000:196) “staro” izjednačeno s osmanskom vladavinom tijekom koje je islam predstavljao “kognitivnu mapu djelovanja i značenja, repozitorij pamćenja i osjećaj autoriteta (...) izvor legitimiteta i identifikacije” (Yavuz 2009:17), unutar diskursa o Novoj Turskoj upravo “sekularne prozapadnjačke kemalističke elite” predstavljaju utjelovljenje negativiteta (Alaranta, 2015:112). Riječima predsjednika:

“Prethodne generacije su živjele u vremenima tiranije opresivnog jednopartijskog režima kada su njihove vrijednosti bile potiskivane. Živjeli su u vremenima kada se ezan prisilno morao učiti na turskom, kada su zatvarani putevi koji vode do džamije, do Kurana; u vremenima represije kada su uz vjerovanja potiskivane kulture i identiteti, kada su ograničavane sve vrste slobode izražavanja.“ (Alaranta, 2015:99, prema Erdoğan 2014)

Utoliko ključnu točku sukoba čini označitelj sekularizma/laicizma koji je unutar kemalističkog diskursa interpretiran ne samo kao odvajanje religije od države kroz desakralizaciju javnog prostora i jasno podijeljene sfere djelovanja (religija pripada privatnoj sferi), već kao emancipatorna misao koja čini preduvjet napretka, i koja je kroz prosvjetiteljsku opoziciju racionalno-iracionalno postavljena u antagonistički odnos prema “nazadnoj” *prošlosti* i “tradiciji” (Ataöv 1980:33). Potrebno je napomenuti da islam ne predstavlja *esenciju* turskog naroda odnosno *tradiciju* na kojoj počiva nacionalni identitet, već politički značaj islama i njegovo oblikovanje u okvirima tradicije proizlazi iz samih postavki kemalizma. Kao diskurs koji ispunjava prazninu između *modernog* i *tradicionalnog* kemalizam duguje svoje postojanje Drugom; riječima Bobbyja Sayyida, “diferencijalni identitet (kemalizma, op.a.) moguće je fiksirati tek putem referiranja na ono što mu je suprotno, ono što podriva njegovo jedinstvo” (Sayyid 1994:271). Iz takve *pat* pozicije proizašla je kemalistička strategija u odnosu na islam koja se razvijala u dva toka – nastojeći ga istovremeno marginalizirati i smjestiti u okrilje

državne kontrole (Ibid.) kako bi fiksirala njegovo značenje i spriječila bujanje drugačijih interpretacija (Yavuz 2009:144), što je rezultiralo njegovom *politizacijom* (Sayyid 1994:271), odnosno otvaranjem mogućnosti okupljanja raznovrsnih nezadovoljstava pod označiteljem islama. Međutim, kao što je vidljivo u diskursu Nove Turske, politizacija označitelja islama vodi do brisanja tragova hotimičnog čina povezivanja islama s nacijom, pri čemu je identitet nacije naizgled prirodno izjednačen s religijom – religioznom načinom života, moralnim zasadama, rodnim ulogama (Yavuz 2009:5) i konzumerističkim navikama (Ibid. 60). *Istinski* identitet nacije suprotstavljen je *lažnim* patriotima koji su se alijenirali od vlastite nacije i zemlje nastojeći oponašati Zapad (Alaranta 2020:271). Na taj su način “kemalisti” odnosno sve stranke unutar gotovo stogodišnje povijesti republike, osim onih s konzervativnim i islamskim predznakom (Alaranta 2015:45), kao i intelektualci svjetonazora bliskog kemalizmu, ali i lijevim opcijama, određeni kao produžetak vanjskog neprijatelja utjelovljenog u Zapadu (Alaranta 2020: 270). Razdoblju alijenacije suprotstavlja se period nekadašnje slave i moći - Osmansko Carstvo – koje predstavlja izvor nostalgije, ali i ključ za budućnost (Yavuz 2009:95), priključujući tako diskurs o Novoj Turskoj neo-osmanističkoj struji, u političkom prostoru prisutnoj još od 1980-ih godina, koja teži “stvaranju odanosti (...) na osnovu zajedničkog osmanskog naslijeđa i široko postavljene i difuzne privrženosti islamu” (Yavuz 1998:24).

Iako se od šest postulata koji stoje u temeljima kemalizma⁶ laicizam/sekularizam u pravilu naglašava kao jedini sporni, prisposobljivanje epiteta “elitisti” pobornicima kemalističke doktrine ukazuje na problematizaciju postulata etatizma putem kojeg je izražena dominantna uloga države u ekonomskom razvoju (Kili 1980:391) kao i u mobilizaciji naroda na putu do civilizirane, moderne države (Çelik 2000:195). Pritom se u opisu kemalista kao negativnog pola jednadžbe mobilizira društvena dimenzija liberalističkog diskursa: kemalistički “elitizam” se suprotstavlja liberalnim vrijednostima utjelovljenim u Novoj Turskoj koja je svedena na opozicije elitizam-volja naroda, diktatura-demokracija. Kao glavna institucija pod čijim su “pokroviteljstvom” kemalističke elite provodile diktaturu navodi se vojska u vidu monolitnog bastiona sekularizma (Alaranta 2014:46), dok se reforme provedene za vrijeme vladavine AKP-a koje su ograničile utjecaj vojske na unutarnju politiku tumače kao kraj dugogodišnje represije (Alaranta 2014:44).

Međutim, ako napravimo još jedan korak dalje u *prošlost*, točnije u 60-e godine dvadesetoga stoljeća, u ono razdoblje kada se “nitko nije zauzeo niti za Menderesa i njegove

---

⁶ Šest strijela/Altı Ok koje se odnose na principe nacionalizma, reformizma, republikanizma, populizma, etatizma i sekularizma/laicizma (Çelik 2000:195).

kolege”, uvidjet ćemo da se homogenost kemalističke pro-zapadne orijentacije, represivnog “elitizma”, kao i politike radikalnog sekularnog usmjerenja koja se pripisuje vojsci rastače u nijanse izostavljene unutar diskursa o Novoj Turskoj. Naime, u tom razdoblju ljevice, kojoj se priključuje i tradicionalna kemalistička stranka CHP, usvaja izraziti anti-zapadni stav (Ahmad, 1977:381) koji se nastavlja u radovima suvremenih kemalističkih intelektualaca (Alaranta 2014:78). Također, u istom razdoblju vodeći lijevo orijentirani kemalisti preispituju “elitističku” dimenziju etatizma, odnosno oblikovanje srednje klase kao (pre)nositelja progresivnih vrijednosti, označavajući ju međutim kao “nužno zlo” (Alaranta 2014:41), što u velikoj mjeri podsjeća na temeljne postavke *liberalističke* filozofije povijesti (Ibid. 42). Što se tiče “bastiona sekularizma”, potrebno je napomenuti da je već u diskursu “majskog režima” 60-ih u tragovima prisutna tendencija “kulturalizacije” islama s ciljem kontrole i depolitizacije njegova značenja (Ahmad, 1977:374), koja će 80-ih godina postati poznata pod nazivom tursko-islamska sinteza (Çelik 2000:200). Ako se nastavimo kretati prema suvremenosti, zaustavljajući se na vojnim intervencijama 1971. i 1980., možemo primijetiti da su one prvenstveno bile usmjerene protiv ljevice u duhu hladnoratovske podjele objedinjene pod označiteljem “komunizma” (Haugom 2019:4) koji je u tom razdoblju smatran najvećom prijetnjom sistemu, iako su istovremeno poslužile za neutralizaciju desno orijentiranih frakcija, od ekstremnih nacionalista do stranki s islamskim predznakom (Ahmad 1993:147). Naime, prema Ferozu Ahmadu, vojska nakon 1960. prije svega preuzima ulogu zaštitnice sistema odnosno „statusa quo“ (Ahmad 1993:130), nastojeći ograničiti drugačije artikulacije sustava koje odskaču od klasičnih kemalističkih postavki. Pritom se u diskursu vojske sve do 90-ih godina neće koristiti označitelj laicizma/sekularizma, već *demokracija*, u vidu „sedme strijele“ naknadno artikulirane u klasični kemalistički diskurs. Kao i u slučaju prvog državnog udara, u memorandumima 1971. (Ertem, 2018:658, prema Milliyet, 13.3.1971.) i 1980. (TC Resmi Gazete, „Bildiri“) označitelj *demokracije* bit će suprotstavljen “krizi” i “bratoubilačkom sukobu”, tako figurirajući kao metafora poretka definiranog u kemalističkim okvirima.

Naime, prema teoriji diskursa Laclau i Mouffa svaki (hegemonijski) diskurs predstavlja nastojanje ka konstruiranju poretka (Laclau i Mouffe 2001:112) kroz metonimijsku operaciju reprezentacije diskurzivnog polja koje nadilazi sam diskurs (Laclau i Mouffe 2001:141), i metaforičku operaciju putem koje specifični politički zahtjevi počinju figurirati kao sam poredak (Smith 2003:167, prema Norval 1996:96). Potrebno je napomenuti da označitelj *demokracije* po prvi puta značajno mjesto u turskom političkom vokabularu zauzima u okvirima diskursa prve opozicijske stranke koja je pobijedila na izborima – Menderesove Demokratske stranke (Demokrat partisi – DP) poznate po instrumentalizaciji islama. Utoliko je prema Nur

Betül Çelik 1960. godine (privremeno) raskinut lanac ekvivalencija između „demokracije“ i „islama“ (ali i drugih mogućih artikulacija) i na taj način je kemalizam, prevladavši prvu veliku krizu, zadobio status imaginarija – mogućnosti nastanka bilo kojeg objekta (Çelik 2000:196-197).

Iz tog se razloga diskurs o Novoj Turskoj treba tumačiti kao izazov *hegemoniji* kemalističkog diskursa, artikuliran kroz označitelje sekularizma i demokracije, koji oblikuje određeno strukturalno nezadovoljstvo u diskurs *potlačenih*, u ovom slučaju okupljenih pod označiteljem “islama” (no koji bi mogli biti okupljeni primjerice pod označiteljem “radničke klase”). Do sada je vidljivo kako se neprijatelj izjednačen s kemalistima oblikuje *odabirom* i naglašavanjem određenih dimenzija kemalizma i liberalizma, kao i “pokroviteljskog vojnog režima” izostavljajući cjelokupni povijesno-politički kontekst podložan mijenama.

No kako bi uvidjeli na koji se način *odabrani* povijesni trenutak preslikava na cjelokupnu povijest Republike, potrebno je vratiti se u 80-e i 90-e godine dvadesetog stoljeća. Nakon državnog udara 1980., prema Çelik dolazi do odvajanja označitelja demokracije od kemalizma, riječima autorice: „autoritativnost novog režima zasnovanog na kemalističkim principima služila je kao pokretač za nove diskusije o kompatibilnosti kemalizma i demokracije“ (Çelik 2000:200). Desetogodišnje razdoblje vladavine Turguta Özala, prvo u funkciji premijera (1983-1989), a zatim u funkciji predsjednika (1989-1993) predstavljat će prekretnicu u poimanju kemalističkih principa etatizma i sekularizma koji će kasnije zauzeti centralno mjesto u diskursu o Novoj Turskoj. Naime, u tom razdoblju dolazi do značajnog zaokreta na ekonomskom planu koji se očituje u inkorporaciji Turske u slobodno tržište kroz poticanje privatizacije i stranih ulaganja (Muharemi 2012:139), suprotno imperativu državne kontrole sadržanom u principu etatizma. (Ibid.). S druge strane, u okvirima Özalovog političkog diskursa moguće je nazreti začetak promjene u poimanju idealnog građanina koji se približava slici „educiranog Muslimana koji je privržen republikanskim principima, no istovremeno uviđa vrijednost naslijeđa islamske civilizacije“ (Alaranta 2015:142).

Kriza kemalističkog diskursa koja se sve snažnije počela nazirati za Özalove vladavine, doživjet će vrhunac devedesetih godina, reflektirajući rastakanje modernističke paradigme na Zapadu (Alaranta 2015:140, prema Kadioğlu, 1998:1). U tom su razdoblju uvjetno rečeno islamistički pokreti, prvenstveno Stranka blagostanja (Refah partisi-RP) predvođena Necmettinom Erbakanom koja je činila dio koalicijske vlade u razdoblju 1996-1997, „zahtijevajući demokratizaciju političkog sustava ukazuju na granicu kemalističke hegemonije“ (Çelik, 2000:201). Na taj način dolazi do, gramscievskim riječnikom, *organske krize*

hegemonijskog diskursa kemalizma pri kojoj se destabilizira značenje označitelja demokracije i otvara se mogućnost njegove artikulacije s drugim diskursima – u ovom slučaju diskursima organiziranim oko nodalne točke „islama“. Naime, *organska kriza*, ili dezintegracija prethodnog sustava značenja (Laclau i Mouffe 2001:136) omogućava upisivanje „novih“ značenja koristeći već postojeće označitelje poput demokracije, slobode i sl. (Smith 2003:164, prema Laclau 1977:103).

Yael Navaro-Yashin, poznata po jednom od najznačajnijih djela u domeni afektivne geografije posredno vezane uz proučavanje društvenog sjećanja u javnom prostoru, naziva „The Make-believe Space: Affective Geography in Post-War Polity“, u svojem također primijećenom djelu „Faces of the State: Secularism and Public Life in Turkey“ ističe kako se sukob između sekularno-kemalističkog i islamističkog diskursa nije odvijao isključivo na ravni visoke politike, već je oblikovao javni život 1990-ih godina u Turskoj (Navaro-Yashin 2002:6). Kao poticaj njegovoj proliferaciji, autorica navodi skretanje pažnje posredstvom medija na sukob između sekularista i islamista s krize koja je potresla temelje legitimiteta same turske države 1996. godine poznata pod nazivom „incident u Susurluku“ (Ibid. 178). Automobilska nesreća nadomak Susurluka, u kojoj su zajedno sudjelovali službeni dužnosnici (bivši načelnik policije Istanbula i zastupnik u parlamentu) i pripadnik pan-turkističke ultra-desne frakcije koji je surađivao s mafijom, prema Navaro je postala simbol državne korumpiranosti, dok je „ideja *zavjere* počela predstavljati centralnu metaforu moći“ (Ibid. 173). Kako bi institucija države ponovno mogla figurirati kao utjelovljenje pozitivnih vrijednosti, kritike usmjerene spram establišmenta koje su uključivale motiv prljavštine, inkorporirane su u fantaziju o neprijatelju koji podriva sistem – „islamizmu“ koji je u tom trenutku predstavljala RP, dok je kemalizam/sekularizam prikazan kao oličenje čistoće. (Ibid. 178). Navaro smatra da će incident u Susurluku, odnosno panika koju je izazvao „ostati prisutna u tijelima, psihi, navikama i podsvijesti subjekta Turske države, a da bi bila *prizvana* (istaknula H.V.) pri pojavi novog straha“ (Ibid. 183).

Sukob sekularnog establišmenta s „islamistima“ kulminirat će potezom vojske koji će biti prozvan „postmodernističkim državnim udarom“ datuma 28. veljače 1997. godine. Tada Vijeće nacionalne sigurnosti (MGK) „preporukama“ sadržanim u dodatku odluci br. 406 zauzima izričito sekularističku poziciju (Bianet „28 Şubat“) primoravajući Erbakana na ostavku (Muharemi 2012:153), dok će njegova stranka RP biti zabranjena u siječnju sljedeće godine (Ibid. 154). Stranka kreposti (Fazilet partisi, FP) i Stranka sreće (Saadet Partisi, SP), nasljednice Erbakanove Stranke Blagostanja koje Yıldız smatra drugom generacijom pokreta „Milli Görüş“

(National Outlook Movement/Pokret nacionalne vizije) nastalog 70-ih godina na inicijativu Necmettina Erbakana (Yıldız 2008:50) kao odgovor na dominantnu kulturnu i ekonomsku politiku koja je marginalizirala male poduzetnike iz središnje i istočne Anadolije (Yavuz 2009:49), zadržavaju neke klasične odrednice pokreta poput inzistiranja na opoziciji „kemalističkih urbanih elita“ i „pravog naroda“ oblikovanog u okvirima islamskog morala i neo-osmanističke vizije povijesti (Ibid.) te anti-zapadnog stava u vidu „materijalnog i duhovnog razvoja kroz kreaciju lokalne civilizacije“ (Ibid. 51), međutim implementirajući liberalistički diskurs na društvenoj i ekonomskoj ravni (Yıldız 2008:50). Utoliko je opozicija „naroda“ i „elita“ uklopljena u diskurs o jačanju civilnog društva i priznavanju ljudskih prava kao osnovnih preduvjeta demokracije (Ibid. 51), za koji je potrebno napomenuti da predstavlja temeljne „političke kriterije“ za pristup EU ustanovljene na summitu u Kopenhagenu 1993.(Yavuz 2009:46), dok je ekonomska dimenzija anti-zapadnog stava modificirana kroz zagovaranje integracije u globalni kapitalistički sustav slobodnog tržišta (Yıldız 2008:50), što također predstavlja jedan od pristupnih kriterija (Yavuz 2009:46).

U tom kontekstu rastuće polarizacije na razini identitetskih politika i opadanja legitimiteta vlasti zbog sumnji na korupciju, otvaranja globalnom tržištu i pristupnih pregovora za EU koji se ubrzavaju nakon kandidature Turske na summitu u Helsinkiju 1999. (Yavuz 2009:3) te nestabilne ekonomske situacije koja se pogoršala nakon razornog potresa 1999. (Muharemi 2012:153) i doživjela vrhunac u krizi 2001. (Yavuz 2009:14), bivši članovi RP-a predvođeni Recepom Tayyipom Erdoğanom, RP-ovim gradonačelnikom Istanbula koji je ostao zapamćen kao „mučenik“ nakon što je 1998. javno pročitavši religioznu poemu završio u zatvoru na nekoliko mjeseci (Ibid. 81) te kao čovjek koji se probio na političkoj sceni unatoč svom skromnom podrijetlu (Yıldız 2008:43), osnivaju Stranku pravde i razvoja (Adalet ve Kalkınma Partisi) – simboličnog akronima Ak (bijelo, čisto) Parti (Muharemi 2012:157).

Prvi dio vladavine AKP-a koji je prema Alaranti trajao do 2011. godine i obuhvaćao dva mandata (Alaranta, 2020:274), obilježilo je provođenje reformi koje bi trebale dovesti do veće demokratizacije društva (poput priznavanja većih sloboda izražavanja kurdske manjini (Cizre 2008:138) ili ograničenja udjela vojske u vlasti (Ibid. 134) te snažan gospodarski rast i smanjenje inflacije (Muharemi 2012:161). AKP se u tom razdoblju nastoji što više ograditi od prethodnog sudjelovanja članova stranke u pokretu Milli Görüş, koristeći pro-europsku orijentaciju i liberalistički diskurs (Alaranta 2020:273) kao sredstvo legitimacije i kritike prethodnog režima. No, u isto vrijeme pristalice AKP-a kroz vlastite postupke i način života oslikavaju idealnog građanina bliskog Özalovom, usvajajući pristup koji Yavuz naziva „life-

style islam“ (Yavuz, 2009:5). S tim ciljem u politički vokabular AKP-a uvodi se termin *konzervativna demokracija/muhafazakar demokraci*, do tada nepoznat u političkoj teoriji, koji bi trebao predstavljati svojevrsni „treći put“, negativno definiran kroz distancu spram dotadašnjeg sekularnog režima i otvorenog zagovaranja primata religijskih normi, Erdoğanovim riječima:

„Veliki dio turskog društva stremi ka konceptu modernosti koji ne isključuje tradiciju, vjeri u univerzalizam koji obuhvaća lokalne vrijednosti, poimanju racionalnosti koje ne zanemaruje duhovnost i promjeni koja nije fundamentalistička. Koncept konzervativne demokracije u stvari predstavlja odgovor na to nastojanje“ (Ibid.92).

Nakon uspješnog referenduma o ustavnim promjenama 2010.⁷ i pobjede na izborima 2011. kada AKP ulazi u povijest kao prva politička stranka u povijesti Republike koja je uzastopno tri puta odnijela izbornu pobjedu (Muharemi 2012:161), dolazi do promjene u retorici vezano uz pitanje religije (Alaranta 2015:99) i odnos prema Zapadu određenom kao civilizacijski entitet suprotstavljen islamskoj civilizaciji kojoj pripada Turska (Alaranta 2020:275-276), koja će kulminirati diskursom o Novoj Turskoj. Razloge promjene, ili prema Alaranti tek modifikacije od početka vladavine u političkom diskursu prisutnih elemenata, moguće je iščitati iz stanja na unutarpolitičkom i vanjskopolitičkom planu – pobjedom na izborima AKP uspostavlja „izbornu hegemoniju“ koja im daje veću mogućnost manevra u odnosu na oporbu (Alaranta 2020:274), dok s druge strane dolazi do zahlađenja odnosa s EU zbog razlika u pozicioniranju spram Arapskog proljeća, građanskog rata u Siriji i Libiji te izvještaja međunarodnih organizacija o kršenju ljudskih prava za vrijeme prosvjeda u Gezi Parku 2013. godine (Bingöl 2019:19).

Do sada smo, zalazeći u „poželjne“ i „nepoželjne“ sfere prošlosti nastojali u osnovnim crtama oslikati osnovne postavke i genealogiju diskursa o Novoj Turskoj. Međutim, nerazriješeno ostaje pitanje Fetullaha Gülena⁸ i njegovih pobornika, čije je uništenje postalo

---

⁷ Na referendumu 2010., simbolički održanom 12.9, glasalo se o provedbi reformnog paketa koji je obuhvaćao niz ustavnih promjena, od restrukturiranja ustroja Ustavnog suda i Visokog sudbenog i tužiteljskog vijeća (HYSK), osnivanja ombudsmana pri Parlamentu, do zaštite privatnosti podataka i većih sindikalnih prava. No naglasak je stavljen na omogućavanje suđenja organizatorima puča 12.9.1980. i povećanje civilne kontrole nad Visokim vojnim vijećem (NTV, „Referandum“).

⁸Fetullah Gülen, islamski učenjak i osnivač pokreta Hizmet. Rođen je 1941. u blizini Erzuruma u religioznoj obitelji oca imama i majke koja je seoske djevojke tajno poučavala Kur'anu. Od ranog je djetinjstva bio u kontaktu s vjerskim učenjacima koji su činili uski krug obiteljskih prijatelja (Ebaugh 2010:24). Među njima se nalazio i Sheikh Muhammed Lutfi Efendi, sufijski učenjak koji je Gülena upoznao s učenjima Saida Nursija (Ibid.). U tinejdžerskim godinama se priključuje džematu Nur, neformalnoj zajednici koja se bavila proučavanjem i raspravom o učenjima Saida Nursija i čija će struktura biti izvor inspiracije za Gülenov pokret (Ibid. 25-26). Godine 1959. polaže ispit za državnog imama, nakon čega ulazi u imamsku službu u Edirneu, Kirkaeliju i Izmiru (Ibid. 26). Sudjeluje u osnivanju Turskog udruženja za borbu protiv komunizma u Erzurumu 1960-ih (Ibid.). Razvijajući tijekom razdoblja imamske

jedan od lajtmotiva tog diskursa koji pretendira na hegemoniju (Alaranta 2015:106). Gulenistički pokret, odnosno pokret *hizmet/sluzba* kako ga sam predvodnik pokreta Fetullah Gülen preferira nazivati (Ebaugh 2010:43), civilna je inicijativa (Ibid. 45) nastala 70ih godina prošlog stoljeća (Ibid. 27) koja za svoj cilj navodi transformaciju društva kroz edukaciju (Ibid. 45), unutar koje se isprepliću dosezi suvremene znanosti i duhovnost temeljena na islamskim učenjima Fetullaha Gülena (Ibid. 34), inspiriranih Saidom Nursijem⁹ (Ibid. 23). Počevši s organizacijom ljetnih kampova, centara za neformalno obrazovanje (*dershane*) u kombinaciji s dormitorijima poznatim pod nazivom *kuće svjetla/işık evler* (Shively 2016:185), gulenistički je pokret do 2000ih godina obuhvaćao edukacijske ustanove u Turskoj, srednjoazijskim turkijskim republikama, ali i državama na području jugoistočne Azije i istočne Europe (Ebaugh 2010:43), proširivši svoj utjecaj i na medije, izdavaštvo i poduzetništvo¹⁰ (Ibid. 31). Centralno mjesto unutar Gülenovog diskursa zauzima premošćivanje jaza između Istoka, izjednačenog s islamskom duhovnošću i Zapada, izjednačenog s raciom i tehnološkim dostignućima (Ebaugh 2010:33) kroz reinterpretaciju modernizacije (Ibid. 35). Pritom se „religijskom fundamentalizmu“ (Ibid. 36) i terorizmu u ime religije s jedne strane (Ibid. 40), a s druge „ekstremnom materijalizmu“ (Ibid. 35) suprotstavlja *umjereni islam*, koji je vođen principima apolitičnosti (Ibid. 38), multikulturalnog i multireligijskog dijaloga (Ibid.) i utoliko

---

službe vlastito tumačenje Nursijeva učenja, 1969. počinje s propovjedima diljem Egejske regije, a uskoro i s organizacijom ljetnih kampova i “kuća svjetla”, što će rezultirati formiranjem novog džemata (Ibid. 27). Nakon državnog udara 1971. provodi šest mjeseci u zatvoru zbog javnih propovjedi (Ibid. 28). U razdoblju 1972.-1975. započinje s osnivanjem internata i pripremnih tečajeva za fakultete (Ibid. 28-29), a 1982. se pojavljuju prve Gülenove srednje škole u Izmiru i Istanbulu koje će se kasnije proširiti po cijelom svijetu (Ibid. 29). Tada započinje snimanje i distribucija Gülenovih propovjedi te se osnivaju prvi medijski kanali, što će mu osigurati široku publiku (Ibid. 31). Godine 1999. u jeku kontroverze koju je prouzrokovao njegov (navodni) poziv na rušenje sekularnog poretka i koja je rezultirala suđenjem 2000., odlazi u SAD zbog zdravstvenih tegoba (Ibid. 32), gdje će do danas ostati na svom imanju u Pennsylvaniji (Ibid. 32.). O njegovom utjecaju svjedoči susret s papom Ivanom Pavlom II 1998. godine (Ibid. 38), a 2008. ga je *Foreign Policy* proglasio najutjecajnijim svjetskim intelektualcem (Ibid. 3).
⁹ Bediüzzaman Said Nursi (1878., Bitlis-Nurs – 1960., Urfa), islamski učenjak i osnivač Nurizma (nur – svjetlo), religijskog pokreta (Açikgenç 2018:565) temeljenog na zbirci njegovih zapisa pod nazivom *Risale-i Nur* (Ibid. 566). Said Nursi u svojim učenjima inzistira na principu dijaloga (Ibid. 570) i stremi ka povezivanju znanosti i religije, odnosno postizanju jedinstva materijalnog i duhovnog na tragu Kur’ana (Ibid. 569). Takav ga pristup čini dijelom šireg pokreta religijske obnove poznatog pod nazivom *tecdid/ihya* koji se javlja među islamskim učenjacima pred kraj Osmanskog carstva (Ibid. 567). Iako je otvoreno podržavao Narodnooslobodilački rat (Ibid. 566), nakon ustanka Şeyha Saida 1925., kada je Christofisovim riječima “Turska država uspjela ubiti dvije “reakcionarne” muhe istim udarcem – kurdski nacionalizam u nastajanju i religijski otpor sekularnim reformama” (Christofis 2019:252), Said Nursi biva progonjen sve do svoje smrti, a njemu i njegovim pobornicima se u više navrata sudi i određuje zatvorska kazna pod optužbom “djelovanja protiv države” i “djelovanja protivnog laicističkim principima” (Açikgenç 2018:566). Prema Açikgençu trajni značaj Nursijevog učenja proizlazi iz nastojanja da se prevlada jaz između racionalističkog pristupa svojstvenog znanosti i religije kao duhovne vodilje (Ibid. 572).

¹⁰ Među najpoznatijim organizacijama na polju medijske industrije i izdavaštva koje su zatvorene nakon pokušaja državnog udara nalaze se časopis *Sızıntı* (osnovan 1979.), zatim dnevne novine *Zaman* (1986.), televizija *Samanyolu* (1993.), Asocijacija novinara i pisaca (1994.) novinska agencija *Cihan Haber Ajansı* (1994.) i izdavačka kuća *The Light Inc* (Ebaugh, 2010:31). Nakon 2016. zatvorena su i udruženja poduzetnika *TUSKON* i *İŞHAD*.

kompatibilan s modernom i sekularnom državom (Ibid. 41). Zbog geopolitičkog položaja i *osmanskog naslijeđa* svedenog na primjer „suživota različitih etnija, kultura, jezika i religija“ (Ibid. 33), Turska bi trebala postati predvodnik *islamskog svijeta* u kreaciji dijaloga sa Zapadom (Ibid.). Prema učenju *hizmeta*, nositelj promjene je pojedinac (Ibid. 45) koji kroz vlastiti razvoj – definiran u okvirima duhovnog i materijalnog bogaćenja (Ibid.36) – a zatim i *službu* zajednici kroz podršku u vidu volonterskog rada i dobrovoljnih financijskih priloga (Ibid.) doprinosi općem boljitku društva. Stoga cilj gulenističkog pokreta čini odgoj *zlatne generacije* visokoeduciranih mladih intelektualaca, razvijenog poduzetničkog duha, islamskog morala i međunarodne orijentacije (Ibid. 34).

Iz priloženog se naziru dodirne točke AKP-ovog diskursa s početka vladavine i diskursa pokreta *hizmet*, koje se odnose na (re)interpretaciju modernizacije te kemalističkih postulata laicizma (Shively, 2010:191) i etatizma (Ibid.,192), odnosno na konstrukciju nacionalnog identiteta čiji se povijesni kontinuitet kao osnovica legitimacije konstruira prizivanjem osmanskog razdoblja (Shively, 2010:192) i u čijem se središtu nalazi označitelj *islama* (Ibid.), „ublažen“ označiteljima *tradicije, lokalnih vrijednosti i duhovnog života* u okvirima AKP-ovog diskursa. Navedene dodirne točke također ukazuju na zajednički interes nadvladavanja „sekularnog establišmenta“ predvođenog vojskom koji sadrži *potencijal* za suradnju.

Unutar dostupne literature ta se suradnja ili ovlaš spominje u vidu postizanja konzervativno-islamske hegemonije naspram sekularnom kemalističkom bloku (Alaranta 2015:69; Alaranta 2020:274; Christophis 2018:16), ili se zalazi u razradu temeljenu na pretpostavci *infiltracije* gulenista u birokraciju (Taş 2017:3-4; Doğan 2020:58; Yavuz 2018:19-20; Shively 2016:200), no svi navedeni autori, neovisno o različitim pristupima problemu, tu suradnju uzimaju kao neospornu datost koja je prethodila sukobu koji je započeo 2010. (Alaranta 2020:274; Taş 2017:4; Doğan 2020:65; Yavuz 2018:24; Shively, 2016:197), a kulminirao pokušajem državnog udara 2016. (Taş 2017:8; Doğan 2020:81; Yavuz 2018:24; Christophis 2016:17). Što se tiče navodnog razdoblja suradnje jedino Shively zauzima nešto oprezniji stav, naglašavajući razlike u političkim opredjeljenjima među pobornicima pokreta *hizmet* (Shively 2016:188) i relativnu nezavisnost članova na utjecajnim pozicijama (Ibid. 188), dok je sukob u svim navedenim djelima sveden na “igru prijestolja” između dva takozvana islamistička bloka. Iako je dostupna literatura fokusirana na odnos između AKP-a i Gülena, ponegdje se dotičući sličnosti i razlika između dvaju ponuđenih diskursa, izostaje analiza *strategija legitimacije* vlasti AKP-a u odnosu na Gülena i njegove pobornike, čiji je uspjeh moguće mjeriti u konkrentnom broju zatvorenih institucija i osuđenih profesora, novinara,

intelektualaca za koje se smatra da su surađivali s gulenistima. Iz tog razloga smatramo da je potrebno obratiti pažnju na dimenzije strategija legitimacije, koje ćemo u ovom radu nastojati odrediti kroz problematizaciju sljedećih pitanja:

1. Na koji način su gulenisti, društveni pokret religijskog predznaka, uklopljeni u diskurs o Novoj Turskoj koji podrazumijeva jednoobrazno i polarizirano viđenje povijesti Republike u kojem je “potlačena nacija vjernika” koja utjelovljuje istinski nacionalni identitet, predvođena malobrojnim konzervativno-islamskim strankama, suprotstavljena “pro-zapadnim sekularnim kemalističkim elitama”?

2. Koji je međusobni odnos između krajnjih točaka trokuta – Zapada, sekularnih elita i terorista (FETO, PKK) – unutar kojeg je, sudeći po predsjednikovim govorima, moguće locirati “neprijatelja”?

3. Na koji način oblikuje idealni pripadnik nacije u odnosu na tako definiranog neprijatelja?

Uzevši u obzir poimanje pokušaja državnog udara kao prekretnice u povijesti Republike, odnosno simbolički početak Nove Turske, nakon kojeg je uslijedilo “čišćenje” neprijatelja koji su označeni kao gulenisti-teroristi, te uvođenje obilježavanja državnog udara u službeni državni kalendar, kao i hiperprodukciju vizualnih, glazbenih i pismenih materijala vezanih uz državni udar – od filmova, pjesama posvećenih 15. srpnja, preko stručnih knjiga, memoarske proze pa sve do poezije¹¹ - smatramo da je odgovor na ponuđena pitanja moguće tražiti u okvirima društvenog pamćenja, odnosno njegove političke dimenzije usko vezane za pitanje identiteta nacije koje, kao što smo naznačili, ima veoma konkretne reperkusije.

Prema Paulu Connertonu društveno pamćenje je moguće definirati kao stav prema prošlosti konstruiran u sadašnjosti, u skladu s aktualnim društvenim, političkim i ekonomskim potrebama (Connerton 2004:9). Utoliko će kontrola društvenog pamćenja činiti jedan od uvjeta hijerarhije moći (Ibid. 5), odnosno uspostave hegemonijskog poretka. Na tragu istog teorijskog pravca, Jan Assman uvodi razliku između dva modusa društvenog pamćenja: komunikacijskog pamćenja koje se kao što sam naziv govori ostvaruje u komunikaciji i jenjava smjenom generacija te kulturalnog pamćenja, institucionaliziranog kroz upisivanje u simboličke medije (Assman 2006:63-64). Iako nositelji komunikacijskog pamćenja posjeduju potencijal

---

¹¹ Na stranici za internetsku prodaju knjiga KitapAmbari za sada je navedeno 87 naslova koji tematiziraju 15. srpnja. Snimljen je kratkometražni film *Vakit Gelir*, dok je trenutno u izradi dugometražni film *Derin Kaos*. Također je snimljen niz pjesama posvećenih državnom udaru koje je moguće pronaći na stranici <https://www.15temmuzetkinlikleri.com/muzikler/>.

udruživanja i političkog djelovanja, on se ostvaruje tek u domeni institucionalizirane mnemotehnike koja omogućuje kontrolu nad pamćenjem. Tu dimenziju kulturnog pamćenja naglašava Alaida Assman uvodeći pojam političkog pamćenja.

Prema autorici, središnje mjesto unutar političkog pamćenja, odnosno političkog *projekta* konstrukcije pamćenja zauzima ono što ona naziva mitom – pojednostavljenim narativom koji istovremeno stvara sliku, Andersonovim riječnikom *zamišljene zajednice* – nacije (Assman 2011:41) i u kojem se njene *sadašnje* težnje ogledaju (Ibid. 43-44): „(mit (op. a.)) tvori smisao tako što određuje sadašnjost kao međustupanj motivacijske pripovijesti koja obuhvaća prošlost i budućnost“ (Ibid. 46). Za razliku od višeglasnog komunikacijskog, ili u njenoj terminologiji socijalnog pamćenja odnosno pamćenja „odozdo“, ono je jednostrano „viđenje povijesti očima identiteta“ (Ibid. 42), dok je uvjet priznavanja nekog od drugačijih „glasova“ inkorporacija u dopušteni vrijednosni okvir – što otvara i mogućnost promjene tog vrijednosnog okvira (Ibid. 263). Spomenuti vrijednosni okvir, ili *socijalni okvir pamćenja* kako ga na tragu Halwbachsa naziva Alaida Assman, predstavlja perspektivu uvjetovanu trenutnim identitetskim stremljenjima određene skupine, upućenim na „homogenizaciju kolektiva normativnim rasterom prekrivajući heterogena individualna sjećanja“ (Ibid. 201), tako rezonirajući s pojmom hegemonijskog diskursa oblikovanog unutar teorije Laclau i Mouffa.

Stoga ćemo nastojati iz političkog pamćenja vezanog uz državni udar iščitati na koji se način u okviru diskursa o Novoj Turskoj nastoji oblikovati subjektna pozicija „novog Turčina“, u odnosu na Drugo, te na koji su način „gulenisti“ pozicionirani unutar tog Drugog. Pritom će naš fokus činiti sjecišta između diskursa o Novoj Turskoj s jedne strane i sedimentiranih političkih praksi s obzirom da će „neke pozicije posjedovati višu razinu kredibiliteta od ostalih budući da se oslanjaju na već normalizirane ideologije zdravog razuma i tradicije dominacije i otpora te su utjelovljene u institucijama vlasti“ (Smith 2003:65).

Pretpostavljene sedimentirane prakse činit će *herojski diskurs* odnosno subjektne pozicije herojske *žrtve* i *pobjednika* za koje Alaida Assman smatra da su prevladavale u (zapadno)europskom diskurzivnom polju prije traumatskog zaokreta u „gramatici nacionalnog pamćenja“, organskoj krizi herojskog diskursa koja je uslijedila nakon holokausta (Assman 2011:88), zatim poimanje neprijatelja unutar *sekularno-liberalističkog* i *religijskog diskursa* oblikovano idejom fanatizma te metaforički prikaz moći kroz ideju zavjere koji je prema Yael Navaro nakon 90-ih godina ostao prisutan u podsvijesti građana Turske.

Pri analizi ćemo se oslanjati na Lacanovu teoriju subjekta koja se nalazi u temeljima teorije diskursa Laclau i Mouffea i Žižekov psihoanalistički pristup analizi ideologije te sukladno povijesno-političkom kontekstu primijeniti jednu od ključnih teorija post-kolonijalističke struje – Homi Bhabhinu teoriju *mimikrije*.

Medije prijenosa poželjnog pamćenja prožetog diskursom o Novoj Turskoj (odabrana djela u izdanju SETA-e) odnosno njegovog opozicijskog parnjaka, „nepoželjnog“ ili kontra-pamćenja (djela Ahmeta Şika) - Assmaninim riječnikom *forme koje osiguravaju trajanje* - na tragu misli Nancy Wood promatrat ćemo kao *vektore sjećanja*, „kulture prakse putem kojih se fiksira, reprezentira i prenosi odnos društva spram vlastite prošlosti“ (Wood 1999:5), odnosno „kanalizira performativnost kolektivnog pamćenja“. Pritom se „performativnost“ odnosi na dinamiku između nastojanja određene „socijalne formacije“ da hegemonizira diskurzivni prostor i polučiti identifikaciju na razini kolektiva kroz konstrukciju pamćenja te (ne)uspjeha identifikacije na razini subjekta koji pripada određenoj *zajednici pamćenja*. Vektori sjećanja kao „kanali performativnosti kolektivnog pamćenja“ utoliko reflektiraju i konstruiraju *okvir socijalnog pamćenja*, dok taj okvir dolazi do izražaja u *sukobu*, sukobu koji se u krajnjoj liniji odvija na razini individualnog usvajanja pamćenja, a koji dobiva politički značaj mobilizacijom „zajednice pamćenja“ kojoj individua pripada (usp. Wood:1999).

3. Revolucija: pobjednici pišu pamćenje

„Noć 15. srpnja 2016. započela je kao jedna od najcrnijih u povijesti turske politike i demokracije. Izdajnička gulenistička četa, neprijatelj domaćeg čovjeka, nacionalnog parlamenta i svih nacionalnih vrijednosti, koji se unutar deset godina infiltrirao u vojnu birokraciju, pokušao je preuzeti vlast vojnim pučem.“ (Köse, 2018:19).

Ovim riječima započinje jedan u nizu članaka okupljenih u SETA-inim izdanjima unutar kojih će navedeni opis pokušaja državnog udara 15. srpnja u gotovo identičnom obliku biti zastupljen. Kao što je moguće primijetiti, likovi prisutni u predsjednikovu govoru i u ovom se slučaju pojavljuju u glavnim ulogama: *nacija/narod* kao nositelj legitimiteta oblikovan kroz prizmu nacionalnih simbola – parlamenta i (zasad nedorečenih) nacionalnih vrijednosti – suprotstavlja se *izdajnicima*, gulenističkoj četi koja nelegitimnim sredstvima, infiltracijom u organe vlasti i vojnim pučem, nastoji uspostaviti vlast i osujetiti *demokraciju*. Trop državnog udara nadalje

biva proširen ključnim trenucima radnje koja se oblikuje u mitski narativ preuzimajući funkciju karakterizacije likova. Radnja započinje izlaskom tenkova na Prvi/Bosporski most kasnije preimenovan u Most žrtava 15. srpnja i Most Mehmeta Osvajača u Istanbulu. Od tog se ključnog trenutka, utvrđujući temelje na kojima se gradi lik neprijatelja, prema vrhuncu kreće kroz epizode zračnih napada na središta Nacionalne obavještajne službe (MIT) i Vrhovnog štaba (Genelkurmay) u Ankari (Yalçın 2018a:26) te objavu memoranduma na nacionalnoj televiziji. *Prava strana* u sukobu počinje se nazirati kroz reakcije na napade poput proglašenja premijera Binalı Yıldırma o „zaštiti demokracije“ kroz suprotstavljanje pučistima (Altun 2018a: 13-14) i uputstva Ministarstva vjerskih poslova džamijama u svim pokrajinama Turske da istovremeno oglašavaju vrstu poziva na molitvu pod nazivom *sela* (Miş, 2018:31). Radnja mitskog narativa doživjet će vrhunac u dramatičnom obraćanju predsjednika Erdoğana putem aplikacije FaceTime u kojoj poziva *naciju* da izađe na ulice (Altun 2018a:14), čemu slijedi „hrabra borba nacije protiv neprijatelja“, koji zadnjim snagama bombardira nacionalni parlament, i početak razrješenja koje se nazire u hrabroj i riskantnoj odluci predsjednika da se ukaže pred nacijom u Zračnoj luci Atatürk, nakon što je za dlaku izbjegao atentat (Karahan 2018:49). Mitski epilog koji je uslijedio gotovo dvodnevnoj borbi i više od dvadeset dana Demokratskih straži predstavlja već spomenuti Miting za demokraciju i mučenike na kojem se oblikuje „duh Yenikapija“ izjednačen s jedinstvom nacije - ključ budućnosti nove Turske (Çağlar 2018a:79)

Motivu tenkova i zračnih napada prisposobljuje se dvostruka simbolička funkcija – riskirajući vlastiti život za više, nacionalne ciljeve pripadnici nacije određeni su kao hrabri i neustrašivi, to više što njihovi neprijatelji svojim neljudskim postupcima prelaze sve granice morala, ratnog fair-playa i pogotovo na Zapadu neprikosnovenih ljudskih prava:

“Nacija je (...) stala pred tenkove i uspjela zaustaviti pučiste. No teroristi su, ne gubeći vrijeme, tenkovima gazili ljude, pucali na civile namjerno ih ciljajući, bombardirali javne ustanove na čelu s Parlamentom.” (Altun 2018a:14)

Izlaskom u javne prostore i suprotstavljanjem neprijatelju konačno su dokazali Zapadu i prozapadnim kemalističkim elitama da su sazreli, da posjeduju vlastitu *volju* (milli irade) koju će upotrijebiti kako bi zaštitili vlastitu zemlju i svoj *demokratski izbor* – vladajuću stranku:

“Demokratska reakcija, izniknula iz svih dijelova društva, istovremeno predstavlja ep o sazrijevanju političke svijesti u naše nacije. (...) Te je noći tursko društvo ustalo u obranu

vlastite volje, u obranu onih koje su vlastitom voljom izabrali i koje su na isti način mogli svrgnuti.“ (Duran 2018:63)

„Zapadnjačke i autoritarne uprave kolonizirale su, objektivizirale istočne narode. (...) Kao što je Europa 1789. Francuskom revolucijom ušla u moderno doba, 2016. predstavlja povijesnu prekretnicu ne samo za Tursku, već za cijeli Istok“ (Aslan 2018:68)

Utoliko je 15. srpnja označen kao revolucija u kojoj je sadržano obećanje o svijetloj budućnosti, oslobođenoj okova Zapadnih očekivanja i vođenoj *demokratskim* principima, u koju će naciju naravno odvesti vladajuća stranka predvođena Erdođanom koja nasuprot Staroj Turskoj predstavlja *prirodni* produžetak nacionalne volje, kao što je nekoć Atatürk predvodio naciju u Narodnooslobodilačkom ratu:

„15. srpnja su milijuni ljudi predvođeni Predsjednikom, čelnikom Turske Republike i predstavnikom *jedinstva* turskoga naroda, kako bi osigurali demokraciju, prvenstvo nacionalne volje i budućnost zemlje, djelovali u duhu nacionalnog jedinstva baš kao i za vrijeme Narodnooslobodilačkog rata“ (İrdem 2018:115)

Narodnooslobodilački rat se pritom izdvaja iz povijesti Republike viđene kemalističkim očima, pretvarajući se iz “oslobođenja od tereta (islamske) prošlosti” u pokušaj “oslobođenja (islamske) nacije od tereta Zapada”. Ta se transformacija na tragu već postojeće strategije koju je Erbakan primjenjivao u 90-ima, odvija naglašavanjem islamskih simbola – molitvi ezana i sele – koje su zaista bili korišteni kako za vrijeme Narodnooslobodilačkog rata tako i 15. srpnja:

“Erdođanova naredba da se sela i ezan oglašavaju tokom cijele noći, kao i za vrijeme Narodnooslobodilačkog rata, doprinijela je poimanju ovoga rata kao opće borbe za slobodu.“ (Miş 2018:31)

Na taj način ključ svijetle budućnosti, sadržan u duhu nacionalnog jedinstva, koji se tijekom povijesti Republike u ovoj interpretaciji javlja tek u dva navrata, poprima religijske konture, a nacija se pretvara u “one koji vjeruju” i koji će se u svijetloj budućnosti “voljeti u ime Allaha”.

U tropu državnog udara jasno se odražava opozicija između nacije i neprijatelja, karakteristika oblikovanih crno-bijelom dvodimenzionalnom rešetkom mitskog narativa i podržanih ključnim događajima 15. srpnja. Kružna definicija neprijatelja kao onog koji je neprijatelj zato što ugrožava naciju, a naciju ugrožava upravo zato što je neprijatelj postaje *prirodna*, dok se jedinstvo individua koji su se zatekli na istom zemljopisnom području *podrazumijeva*. No, ako

zađemo iza mitske, *zdravorazumske* površine počinju navirati pitanja: koja je funkcija te opozicije u strategijama legitimacije vladajuće stranke, na koji je način oblikovan neprijatelj tako da odgovara zdravorazumskom poimanju i kako se uspostavlja veza između političkih subjekata objedinjenih u *jedinstvenu* naciju i vladajuće stranke, koja postaje samorazumljiva.

3.1. Izdajnici: od heretika do fanatika

Uvjet uspostave hegemonije određenog diskursa, pri čemu počinje figurirati kao osnova *zdravog razuma*, jest poistovjećivanje političkih subjekata sa namijenjenom im ulogom i njihovo okupljanje u hegemonijski blok. No, s obzirom na diferencijalnu prirodu identiteta, poistovjećivanje istovremeno podrazumijeva povlačenje granica u odnosu na Drugo. Prema Lacanu, individuacija subjekta moguća je tek kroz ulazak u Imaginarno – uspostavu odnosa s imaginarnim drugim na koji se projicira ideal-ego (Chiesa 2007:15). Imaginarno drugo predstavlja preduvjet subjektova identiteta, no budući da je potpuna identifikacija nemoguća u samom začetku – s jedne strane naš unutarnji svijet se ne može izjednačiti s izvanjskim, a s druge ne možemo nadići izvornu nedostatnost/fragmentiranost, dok u drugom vidimo *sliku cjelovitosti* (Ibid. 16) individuacija subjekta podrazumijeva njegovu dvostruku alijenaciju putem koje *drugo* postaje predmet subjektive nemoguće žudnje (desire) – žudnje za izjednačavanjem s idealnom-cjelovitom slikom nas samih. Žudnja usmjerena prema drugom istovremeno nosi značenje žudnje za predmetom žudnje drugoga – želimo posjedovati ono što drugi posjeduje (Ibid. 24) i žudnje za drugim koja sadržava dvije razine: istovremeno želimo biti prepoznati u pogledu drugog, postati cilj njegove žudnje i zauzeti njegovo mjesto, riječima Lorenza Chiese: “Ja žudim za drugim budući da je on lokus moje alijenirajuće identifikacije (...) on uzurpira moje mjesto” (Ibid. 25). Iz toga proizlazi ambivalentan odnos prema drugom (*hainamoration*) koji podrazumijeva *agresivnost*: “subjekt voli drugog utoliko što agresivno želi zauzeti njegovo mjesto”. (Ibid. 20).

U okvirima političkog pamćenja vezanog uz 15. srpnja, žudnju prema drugom izraženu kroz ambivalentni odnos prožet agresivnošću moguće je iščitati iz konstruiranja slike iznimno sposobnog, ali istovremeno faličnog *neprijatelja nacije* kojeg je potrebno uništiti kao preduvjet njenog opstanka u vidu homogene cjeline.

Prijetnja koju predstavljaju gulenisti proizlazi upravo iz priznavanja (ako ne i divljenja) njihovoj snazi. S jedne strane ta snaga proizlazi iz velike rasprostranjenosti na geografskoj ravni

(Duran 2018b:94) i unutar svih sfera djelovanja na koje pretendira državna uprava: oružanih snaga (Ünay 2018:57), snaga sigurnosti (Duran i Altun 2018:7), školstva, medija, financija (Bayraklı 2018a:101) i sudstva (Uzun 2018:108). S druge strane, razlog njihova uspjeha pripisuje se iznimnoj razini organizacije (Bayraklı 2018a:103) i *sljepoj odanosti* (Yalçın 2018a:23):

“Članovi organizacije koji uopće ne preispituju nametnute im ciljeve i napamet izvršavaju naredbe postigli su veliki *uspjeh* po pitanju infiltracije.” (Ibid.)

“15. srpnja je nažalost pokazao da su gulenisti *majstorski* zauzeli te oslobođene pozicije (vojnika, policajaca i javnih službenika koje su prethodno uklonili op.a)” (Uzun 2018b:138).

Oni su istovremeno i slabi, *impotentni*, pokušavajući naciji oduzeti njene vrhovne vrijednosti, no uvijek bezuspješno – što ih čini podložnim dominaciji i finalnoj anihilaciji. Njihova je impotencija zasnovana na neznanju i iracionalnosti koje je moguće okupiti pod pojmom *nazadnosti*:

“Je li moguće da u *ovoj eri* dođe do državnog udara? (...) U svijetu u kojem se državni udari mogu organizirati u obliku pobune zasnovane na ekonomskim, psihološkim i društvenim temeljima, planiranje i pokušaj izvršenja *staromodnog* vojnog puča je veoma začuđujuće”. (Köse 2018:19)

“Pravi razlog njihovog neuspjeha jest *nedovoljna upućenost* u tursku politiku, *neznanje*.” (Duran 2018a:63)

“Ti isti ljudi koji su uspjeli doseći čin generala su toliko *nepromišljeni i nerazumni* da se upuste u samoubilački pothvat koji neće proizvesti nikakve rezultate. (Yalçın 2018a:23)”

Utoliko je finalna karakterizacija neprijatelja negativna – bilo da ta negativnost proizlazi iz opasnosti koju uvjetuje snaga ili slabosti koju uvjetuje njen izostanak. Kako bi “mi grupa” metaforički figurirala kao Dobro, uspostavlja se maniheistička dihotomija u kojoj je drugo okarakterizirano kao apsolutni negativitet, *zlo* koje je prodrlo u sve pore turskog društva što konotira naziv *şer şebekesi/mreža zla* (Duran i Altun 2018:9).

Iako “mreža zla” ukazuje na prisutnost neprijatelja u “našim redovima”, tek se dodavanjem epiteta “izdajnik” upotpunjava slika *drugoga* koji je nekoć pripadao *nama*. Upravo je u okvirima tih dvaju odrednica moguće razumjeti poziv za *čišćenjem* društva od neprijatelja –

ultimativnog negativiteta, odnosno ključnu karakteristiku drugog kao onog koji je zastranio uprljavši čistu esenciju turske nacije:

“Čišćenje (društva op.a) od gulenista i njihovih suradnika omogućit će obnovu i svjež početak” (Ünay 2018:60).

“Čišćenje od gulenista omogućit će reforme i restrukturaciju nužne za uspješno funkcioniranje državnih organa, prvenstveno snaga sigurnosti i pravnih institucija” (Duran 2018c:137).

Na tragu misli Robbie Duschinsky, mobilizaciju diskursa o čistoći i nečistoći moguće je tumačiti kao reperkusiju težnje za esencijalizacijom i homogenizacijom identiteta “mi-grupe”: “Građanin se u okvirima nacionalističkih diskursa smatra “čistim” ako je u nekom pogledu identičan drugim pripadnicima određene nacije, za koju se podrazumijeva da u vidu “esencijalne karakteristike” obilježava svakog od njenih članova” (Duschinsky 2013:65). Što onda čini “esenciju” Turske nacije koju su gulenisti okaljali svojim djelovanjem i na koji način se to djelovanje izjednačava s “izdajom”? Odgovor na to pitanje nazire se u izboru specifičnog pojma *takiyye* pri opisu gulenista:

“Koristeći *takiyye* kao metodu infiltracije i okupacije (državnih institucija, op.a) *suprotno vjerovanjima sunitskog svijeta*, gulenisti predstavljaju prijetnju za sve države i prostore gdje su se proširili, sa svime onime što su skrivali i što su razotkrivali.” (Ulutaş 2018a:7)

“*Takiyye se ne primjenjuje u ortodoksnoj sunitskoj doktrini* osim u slučaju opasnosti. Međutim, ta se praksa kroz povijest proširila šiitskim svijetom koji se poput gulenista nije klonio politike. (...) Gulenisti su *takiyye*, praksu koju Šiiti smatraju vjerskom obavezom, doveli do krajnjih granica. (Aytekin 2018:168)

Naime, pojam “*takiyye*” u sebi nosi značenja “sakriti” i “čuvati se, paziti se” koja je u turskom moguće izraziti neutralnim glagolima “*gizlemek*” i “*sakınmak*” (TDK). Sukladno tome, izbor primarno religijskog termina u punom značenju “skrivanja vjere u slučaju opasnosti” (Öz 2010:454) neovisno o postojanju drugih termina označava njegovu hotimičnost i ukazuje na kriterij delinencije neprijatelja. Prema Mehmetu Dalkılıçu, prikrivanje vjere je u sunitskom islamu dopušteno jedino u vidu jednokratne mjere (Dalkılıç 2007:214), ukoliko se vjernik nalazi u životnoj opasnosti te poriče vjeru samo putem riječi , „dok njegovo srce ostaje vjerno“ (Ibid. 194). Međutim, uzimajući u obzir razlike u snazi vjernika, više je cijenjeno da vjernik ne posustaje ni pred prijetnjom mučenja ili smrti (Ibid. 209). S druge strane, Dalkılıç iznosi tezu

da “takiyye” čini samu srž šiitskog islama, počevši od samog raskola unutar islama u čijem se središtu nalazi pitanje legitimiteta vođe vjerske zajednice: dok suniti vjeruju da vođa zajednice treba posjedovati jedino kvalifikacije koje mu omogućuju obavljanje svjetovnih poslova administracije i upravljanja, za šiite je osim toga potrebna božanska legitimacija (Ibid. 205). Iz toga proizlazi da je sam Ali b. Ali Talib prihvatio vlast prvog kalifa Abu Bakra zapravo *skrivajući* svoje pravo uvjerenje, a posljedično i praksa *prikrivanja* uvjerenja u postojanje/dolazak *imama* – jedinog mogućeg nositelja legitimne vlasti – pred ostatkom zajednice u kojoj se šiiti nalaze (Dalıklıç 2007:207). Dalıklıç zaključuje da je – ukoliko vjernik „takiyye“ koristi van situacije u kojoj se nalazi u neposrednoj životnoj opasnosti – prema sunitskom uvjerenju takvu vrstu djelovanja moguće okarakterizirati kao licemjerje (Ibid. 213).

Utoliko je Fetullah Gülen u ulozi “vrhovnog imama” (Bayraklı 2018a:103), usprkos (ili upravo zbog) njegovog sunitskog opredjeljenja, u ključu sunitsko-šiitske podjele diskreditiran kao *lažni mesija/propovjednik/spasitelj*, čije “prave namjere” čine suštu suprotnost pozitivnim vrijednostima koje zagovara:

“Dakle što nam je činiti ako se zlo nije dovoljno proširilo i ojačalo kako bi došlo do pojave spasitelja? *Lažni spasitelji* i njihovi *devijantni tarikati* preuzimaju tu zadaću, šireći zlo, laži, klevete, nasilje i svakakve druge pakosti (...) kao što je slučaj i s Gulenističkom terorističkom organizacijom” (Altay 2018:111)

Na tom su tragu, insinuirajući postojanje Realnog/Istine ispod lažne površine, njegovi pobornici označeni kao *vukovi u janjećoj koži*:

“*Prave ciljeve* skrivaju iza pojmova dijaloga, demokracije, sloboda naroda i ljudskih prava.” (Duran 2018d:144)

“Ogrnuvši se *janjećom kožom*, sada daju izjave u kojima ne podržavaju državni udar. Ponovno navlače *masku “umjerenosti”* koju su odložili na nekoliko godina.”(Altun 2018b:46)

Međutim, njihovo djelovanje nije određeno kao negativno isključivo u odnosu na sunitsku doktrinu, već i u odnosu na moralne temelje cjelokupnog islamskog vjerovanja:

“Prema kojoj doktrini ili shvaćanju Gulen svojim pratiteljima dozvoljava ispijanje alkohola, *zabranjeno u svim tumačenjima Islama*, i usmjerava ih da taj čin koriste kako bi se uklopili u vojsci i sličnim institucijama?” (Kutay 2018:160, prema Salih Zengin:2016)

Ako obratimo pažnju na definiciju hereze kao “mišljenja u suprotnosti sa službenim naučavanjem neke vjerske zajednice”, moguće je zaključiti da se korištenjem pojma *takiyye* koji priziva poznati kod sunitsko-šiitske podjele u islamu i upućivanjem na islamske tabue gulenisti određuju kao *heretici*. Na taj se način ukazuje na pretpostavljenu esenciju turske nacije, a pojam “izdajnika” pretvara ne samo u “izdajnika vjere”, već i “izdajnika institucije” čija se izdaja sastoji u *odmaku* od fiksiranog sustava značenja, oskvrnuću religijskog autoriteta putem nelegitimne prakse. Upravo se u tom odmaku prelama značenje heretika i fanatika, odnosno lika “terorista” koji se rađa iz spleta stereotipnih karakteristika koje se pripisuju fanatizmu.

Prema Albertu Toscanu, koji u svojoj knjizi “Fanaticism: On the use of an Idea” prati genealogiju ideje fanatizma, odnosno njene primjene, osnovu za diskreditaciju određene pojave kao “fanatične” prvenstveno čini djelovanje van okvira, bez posredovanja uvriježene političke ili religijske institucije (Toscano 2010:118), na što se nadovezuje vjera u legitimitet koji ju nadilazi, transcendentira (Ibid. XXI). U dijapazonu koji se proteže od iracionalnosti koja proizlazi iz religijskog uvjerenja do izrazite racionalnosti, koja kod Voltairovog Muhammeda sadržava utilitaristički odnos spram religije (Ibid. 111), ili težnju za emancipacijom od religijskih principa koju pronalazimo kod filozofa Francuske revolucije (Ibid. XIV), fanatik je onaj koji utjelovljuje politiku apstrakcije (Ibid. XVIII), odnosno “posvećenost apstraktnim principima (jednakost, vrlina, moral itd.)” (Ibid. 27) i u svojoj težnji prema apstraktnom pretendira na direktno znanje o realnosti (Ibid. 115). Upravo se u tom, epistemološkom pogledu javlja problem: “fanatici predstavljaju prijetnju uspostavljenom poretku pretendirajući na *autoritet koji izmiče kontroli*” (Ibid. 114). Iz tog se razloga s jedne strane ističe “bezuovjetnost uvjerenja”, ekstremizam koji se reflektira u njihovim postupcima i koji stoji u nasuprot uspostavljenom poretku (Ibid. 6), odnosno dominantnom diskursu, a s druge ekstremna razina organizacije koja insinuirá militantnost – spremnost na primjenu nasilja izvan domene njegove legitimne upotrebe (Ibid. 208). Postavlja se pitanje od čega to suvremeni fanatik odstupa, koji poredak narušava? Prema Toscanu, fanatik 21. stoljeća proizlazi iz liberalističkog diskursa utemeljenog na površnoj, jednostranoj percepciji prosvjetiteljstva. Na tom je tragu “fanatizam osveta ljudi bez povijesti, no vođenih težnjom za transcencijom; osveta nad globalnim modernitetom” (Ibid. XXI). U okvirima etiketiranja “fanatika” potkrijepljenih liberalističkim diskursom prosvjetiteljstvo figurira kao kulturna esencija u posjedu Zapada lišena slojeva radikalne misli, mumificirana u vidu *vrijednosti* koja stoji u temelju civilizacije (Ibid. 99).

Ta je *civilizacijska vrijednost* metonimijski izjednačena s racionalnošću i pozicionirana nasuprot *religijskom fanatizmu*. (Ibid. 98).

U tom je ključu unutar konstrukcije gulenista kao neprijatelja moguće iščitati stereotipe suvremenog fanatika oblikovanog u okvirima liberalističkog diskursa. Gulenisti ne teže nikakvom konkretnom cilju već *apstraktnom* principu “Dobra” (Yalçın 2018b:149). Utoliko su u svojem “bezuvjatnom uvjerenju” putem označitelja “indoktrinacije” i “robotizacije” određeni kao *iracionalni* pobornici višeg principa utjelovljenog u Vođi kojem slijepo služe:

“U finalnom stadiju *indoktrinacije*, pripadnik organizacije svo svoje prethodno znanje kodira kao informacije koje će mu pomoći da preživi u „vanjskom“ svijetu i prekida sve veze s realnošću. Mjesto uništene zauzima nova realnost: naredba s vrha.“ (Çağlar 2018b:54)

“Odgadanje svih užitaka na nepoznato vrijeme, a možda i zauvijek, vodi ka gašenju svake individualnosti i proizvodnji mase *jednoobraznih robota* čije je estetske užitke i reakcije nemoguće razlikovati.” (Aytekin 2018:172)

Na taj se način istovremeno sam temelj gulenističkog nauka – *hizmet/služba* Bogu i zajednici – artikulira s idejom ropstva, negativnim parnjakom označitelja (individualne) slobode koji predstavlja jednu od nodalnih točaka liberalističkog diskursa. Zato što robuju višem cilju, s njima je nemoguće uspostaviti svrhovit dijalog, promijeniti njihovo mišljenje ili postići kompromis čime zalaze onkraj političkog definiranog u terminima racionalnosti (Toscano 2010: XI), tako istovremeno izmičući spoznaji, pa shodno i kontroli. Nemogućnost kontrole na razini njihovih postupaka sadržana je u pojmu terorizma definiranog kao primjene nelegitimnog nasilja (Yalçın 2018b:147). Na tom je tragu teroriste oblikovane unutar tropa o državnom udaru moguće promatrati u novom svjetlu: kao (vjerske) fanatike čija je beskompromisnost uvjetovana indoktrinacijom koja rezultira bezuvjatnom vjerom u apstraktni cilj i čvrstom hijerarhijskom strukturom nalik na vojsku, a objelodanjuje se u militantnom izljevu nekontroliranog nasilja:

“Sve organizacije koje tvrde da su dosegle skrivenu istinu zatvorene su za vanjski svijet. (...) Gulenisti koji utjelovljuju radikalni makijavelizam, *smatrajući svako sredstvo dozvoljenim*, svoju pravu snagu crpe upravo iz takve zatvorene strukture.” (Aytekin 2018:169)

„Nalik na mnoge (terorističke, op.a.) organizacije gulenistička teroristička organizacija je *prvenstveno hijerarhijski ustrojena*. Međutim, kako bi se spriječilo razotkrivanje *militanata*, usvojili su i ćelijsku strukturu“ (Bayraklı, 2018a:102)

“Smatrajući *svako sredstvo dozvoljenim*, ova skupina *ne poznaje nikakve granice*, ne zazirući ni od gaženja naroda tenkovima ili bombardiranja nacionalnog Parlamenta”. (Yalçın 2018a:23)

Slika vjerskih fanatika, poznatijih pod sintagmom “radikalni islamistički teroristi”, upotpunjuje se prizivanjem mitskih točaka rata protiv terorizma koji SAD objavljuje nakon 11. rujna:

“Teroristički napadi koje je provela Gulenistička teroristička organizacija prilikom pokušaja državnog udara strašniji su od *terorističkog napada na Blizance* 11. rujna iza kojih stoji Al Kaida. (...) Ne postoji nikakva razlika između bombardiranja Junačkog Parlamenta¹² i zasipanja naroda koji se usprotivio državnom udaru bombama te pokolja koji su prouzročili *ISIL-ovi bombaši samoubojice*.” (Miş 2018:28)

Dok se slike heretika i fanatika oblikovanog unutar liberalističkog diskursa preklapaju po pitanju odmaka od doktrine, pretendiranja na nedostižni izvor legitimacije i izmicanja kontroli na razini uvjerenja i postupaka, one se sukobljavaju u ključnom kriteriju delineacije suvremenog fanatika – (i)racionalnosti. Naime, kako bi im se mogla pripisati odrednica “makijavelizma”, opravdanja sredstva ciljem (pri čemu takiyye figurira kao sredstvo) odnosno svođenja same religije na sredstvo pri doseganju cilja, nužna je određena doza racionalnosti.

Na taj se način stvara naoko paradoksalna slika iracionalnog vjerskog fanatika koji navlači *masku* pro-zapadnog, liberalnog zagovornika umjerenog islama, time istovremeno oskvrnjujući religiju. Postavlja se pitanje koja referentna točka omogućuje supostojanje dvaju suprotstavljenih slika unutar jedinstvenog neprijatelja?

---

¹² U prosincu 2016. u zemljišne knjige Turskog Parlamenta dodan je naziv Junački parlament/Gazi Meclis (Timeturk „Gazi Meclis“)

3.2. Izdajnici: kolonijalne sluge

U djelu “The Sublime Object of Ideology” u kojem postavlja teoriju kritike ideologije zasnovanu na lakanovskim postavkama i diskurzivnoj analizi Laclau i Mouffa, Žižek kao primjer paradoksalne karakterizacije navodi Židove u okvirima antisemitskog diskursa: “njihova slika sadržava elemente koji se pripisuju više različitih klasa; oni su prikazani kao istovremeno prljavi i načitani, pohotni i impotentni”. Prema Žižeku razrješenje paradoksa je moguće tražiti u izvorima “pomaka” pri kojem fantazija o Židovima (ili nekom drugom “neprijatelju nacije”) zauzima mjesto, maskira nemogućnost uspostavljanja cjeline – nemogućnost ostvarenja u potpunosti homogenog društva, budući da se u samom njegovom temelju nalazi antagonizam (Žižek 2008:142). Drugim riječima, iz fantazije o neprijatelju moguće je iščitati nastojanje prikrivanja temeljnog nedostatka (lack) unutar diskursa koji pretendira na dominaciju društvenim prostorom, a koji se kroz stereotipni prikaz neprijatelja reflektira u raznorodnim antagonizmima, primjerice ekonomskom (Židov kao profiter), političkom (Židov kao manipulator, “siva eminencija”) ili moralno-religioznom (Židov kao anti-kršćanin) (Žižek 2008:141).

Analogno poimanju Židova unutar anti-semitske fantazije, gulenisti su u svojstvu heretika i fanatika određeni kao siva eminencija koja svojim tajnim političkim djelovanjem, ali i jasnim izrazom u vidu beskompromisnih postupaka, prijeti usvojenom moralu, turskim nacionalnim vrijednostima zasnovanim na kombinaciji sunitske doktrine i liberalističkih moralnih normi, utjelovljenih u univerzalnim ljudskim pravima. Fantazija se zaključuje prikazom gulenista kao financijskog mogula koji profitira nauštrb jadnog naroda:

“U optužnici podignutoj protiv gulenističke terorističke organizacije na vidjelo je izašlo i da *zloupotrebljavaju donacije* prikupljene u ime himmeta. Tako su sredstva prikupljena putem najveće gulenističke humanitarne organizacije Kimse Yok Mu (Zar nikoga nema) koja su bila namijenjena za kupnju kurbana siromašnima, uložena u tvrtke koje djeluju u sklopu gulenističke organizacije, čime je omogućeno *gomilanje kapitala*.” (Boyraz 2018:64)

Međutim, kako bismo mogli locirati izvor “nedostatka”, koji svoj izraz pronalazi u različitim društvenim sferama, odnosno dimenzijama fantazije o neprijatelju, potrebno je obratiti pozornost na drugu razinu lakanovske identifikacije – simboličko Drugo koje uvjetuje i daje formu imaginarnoj identifikaciji odnosno predstavlja okvir konstrukcije neprijatelja.

Simboličko Drugo istovremeno je definirano kao jezik u vidu njegove strukture, simbolički poredak u smislu “legalne strukture kulture” i nesvjesno (Chiesa 2007:35). U svojstvu jezika ono predstavlja prvotnu, neizbježnu alijenaciju-individuaciju subjekta koja prethodi imaginarnoj (Ibid. 36). Kao posljedica subjektive alijenacije u jeziku i naknadnog ulaska u “legalnu strukturu” nastaje ego-ideal (Ibid. 29), koji nasuprot spomenutom, imaginarnom ideal-egu predstavlja lokus konstitutivne identifikacije (Žižek 2008:116). Drugim riječima, nasuprot imaginarnoj, simbolička identifikacija predstavlja “identifikaciju sa samim mjestom iz kojeg smo *promatrani*, odnosno iz kojeg sami sebe promatramo” (Ibid.) i kao takva konstituira imaginarnu identifikaciju (Chiesa 2007:23). Poput nas samih i Drugo nije cjelovito, zatvoreno – ono sadrži nedostatak koji nije moguće simbolizirati, izreći unutar jezika iz čega proizlazi žudnja u svojoj neostvarivosti analogna našoj. (Žižek 2008:137). S obzirom da smo nužno određeni Drugim, a sukladno i njegovim nedostatkom, žudimo za prodiranjem u srž njegove žudnje, za cjelovitim postojanjem koje je jedino moguće u *pogledu* (gaze) Drugoga, no u tome ne uspijevamo. Lacanovim riječima: “svaka je žudnja metonimija žudnje za postojanjem” (Postcolonial Studies Key Concepts 2007:155). Iz nemogućnosti poimanja što se *zapravo* zahtijeva od nas proizvodimo fantazije uvjetovane pretpostavljenim zahtjevom:

“Fantazija funkcionira kao konstrukcija, imaginarni scenarij koji popunjava nedostatak sadržan u žudnji Drugog; omogućava nam izbjegavanje nepodnošljive situacije u kojoj Drugo nešto želi od nas, dok mi nismo sposobni pretvoriti tu žudnju u pozitivnu interpelaciju, u ulogu s kojom se možemo poistovjetiti” (Žižek 2008:128).

Na taj način konstrukcija neprijatelja zadobiva još jednu razinu – pitanje okvira koji uvjetuje fantaziju, a u okvirima fantazije i objekt žudnje. Što onda, unutar diskursa “nove Turske” predstavlja okvir za paradoksalnu fantaziju o gulenistima?

Razrješenje tog pitanja moguće je nazreti u tvrdnji o postojanju “vanjskih sila” – ‘*dış mihrak/kökü dışarıda*’ (Altun 2018:45) koje stoje u pozadini djelovanja gulenista, a shodno i organizacije državnog udara, prisutne kako u govorima predsjednika, tako i u proučavanoj literaturi. Te se vanjske sile konkretiziraju u monolitnom liku Zapada čiji se makijavelistički i licemjerni karakter nalik gulenističkom, “razotkriva” mobilizacijom okcidentalističke teze o njegovim *pravim namjerama* koje stoje iza demokratskih intervencija:

“Zapad koji se pretrgnuo kako bi legitimizirao Sisijev krvavi državni udar u Egiptu, neljudski ponio prema stotinama zatvorenih novinara i udar nazivao “ponovnom

izgradnjom demokracije”, već dugo vrijeme istim igrama podriva demokraciju i izabranu vlast u Turskoj” (Ulutaş 2018b:121).

“Sada je postalo jasno da zapadnjački “prijatelji” vrednuju konkretnu dobit nad demokratskim i laicističkim sustavom u Turskoj” (Duran 2018e:78).

Naizmjeničnim korištenjem označitelja “Zapada” i “kolonijalista” razjašnjava se cilj proizvodnje kaosa – kolonijalna uprava nad Bliskim Istokom i Magrebom, odnosno “islamskim svijetom” - dok se gulenisti, kao i ostale organizacije označene kao terorističke, osim prema prisposobljenom im karakteru, uz Zapad vezuju kao sredstvo proizvodnje kaosa:

“Oni koji su nahuškavali PKK 15. srpnja 2015., godinu dana kasnije, 15. srpnja 2016. nahuškali su i guleniste. Unutar tih godinu dana Islamska država je pripremala tlo za intervenciju u Turskoj. I ako se akteri mijenjaju, scenarij i scenarist ostaju isti. (...) Kolonijalisti smatraju da je nužno narušiti atmosferu jedinstva i zajedništva, uništiti temelje političkog konsenzusa.” (Altun 2018c:126)

No kako bi se njihova suradnja dokazala, široko određen Zapad metonimijskom se operacijom svodi na opipljive razmjere nacionalne države – SAD-a koji je u svojstvu “kolonijalnog šefa” konkretnim postupcima, počevši od poticanja razvoja gulenističkih institucija širom svijeta putem poznate obavještajne službe CIA-e, pa sve do odbijanja Gülenovog izručenja, podržao guleniste, a time i terorizam protiv kojeg se navodno bori:

„Preseljenje Gülena u SAD 2000-ih godina pomoću ljudi povezanih sa CIA-om i omogućavanje širenja gulenističke organizacije kakvo nije dozvoljeno niti jednome pokretu islamske provenijencije na svijetu, jasno ukazuje na uspostavljanje izravne i produktivne suradnje između CIA-e i Gülena“ (Bayraklı 2018a:101).

“SAD nikako neće htjeti izručiti Gülena, ne samo zato što ga može iskoristiti protiv Turske, već i zato što bi onda mogao poslužiti kao primjer. Naime, Gülen nije jedini vođa (terorističke op.a) organizacije kojeg SAD štiti. Tijekom povijesti SAD je koristio strance iz tog faha za intervencije u dalekim zemljama i tako će i nastaviti.“ (Yalçın 2018c:149)

Na taj se način zaokružuje slika imaginarnog neprijatelja koji dobiva još jednu razinu, no oblikovanu istim fantazmatskim mehanizmom. Međutim, ako obratimo pažnju na orijentalizirajući, odrugovljavajući *pogled*, kao oblik „meke sile“ kolonizacije putem medija za koji se Zapad optužuje, a s druge strane opis Turske tijekom vladavine AKP-a kao *moderne* i

demokratske – u skladu upravo sa „zapadnim“ standardima - moguće je uvidjeti da Zapad utjelovljuje i okvir imaginarne identifikacije, odnosno simboličko Drugo:

„Modernizacija, demokratizacija, institucionalizacija i rast Turske uopće nisu utjecali na njihov esencijalizirajući, diskriminatorni i odrugovljavajući pogled. Naprotiv, oni su još i nastojali unazaditi borbu za slobodnu, modernu i demokratsku Tursku“ (Altun 2018a:16).

Naime, prema Homi Bhabhi, za koloniziranog onaj drugi, kolonizator, ne predstavlja “fiksiranu fenomenološku točku koja se nalazi na drugoj strani opozicijskog odnosa spram sebe”, on je naprotiv “nužna negacija primordijalnog identiteta – kulturnog ili psihičkog – koja uvodi sistem diferencijacije tako omogućujući označavanje kulturnog kao lingvističke, simboličke, povijesne stvarnosti” (Bhabha 1994:52). Drugim riječima, on utjelovljuje preduvjet identifikacije koloniziranog kao drugotnog, njegove alijenacije u jeziku, lakanovskim rječnikom simboličko Drugo, *le grand autre*. Pritom se koloniziranom nameće imperativ identifikacije s idealnim, cjelovitim drugim – u slučaju rasizma u svojem osnovnom obliku koji Homi Bhabha proučava s bijelom “epidermalnom shemom”, a u kontekstu orijentalističkog diskursa s modernitetom zasnovanim na postavkama prosvjetiteljstva – no uz nužno zadržavanje i repeticiju *razlike*. Drugim riječima zahtijeva se *mimikrija*, imitacija suprotstavljena potpunoj identifikaciji koja insinuira nedostatak: “kolonijalna mimikrija je žudnja za reformiranim, prepoznatljivim drugim koji je kao subjekt razlike gotovo isti, ali ne u potpunosti” (Ibid. 86). Okviri subjektova identiteta određeni su *stereotipom* – “ograničenom formom drugotnosti”, koji unutar fantazije o koloniziranom (drugom, neprijatelju) figurira kao *maska* nedostatka rasističkog/kolonijalnog diskursa sadržanog u drugim mogućnostima artikulacije označitelja rase (Ibid. 75), odnosno u ovom slučaju moderniteta: Istok ne smije biti dovoljno “moderan” kako ne bi nadišao potrebu za traženjem potvrde od simboličkog Drugog; njegova potpuna identifikacija bi poništila potrebu za reformacijom, odnosno otkrila mogućnost drugih artikulacija moderniteta osim orijentalističke, a time i prazninu tog označitelja odnosno njegovu isključivo razlikovnu funkciju.

Ključne točke orijentalističkog stereotipa viđenog iz perspektive diskursa o Novoj Turskoj lociraju se analizom vijesti zapadnih medija vezanih uz 15. srpnja i zadržavajući sva obilježja preusmjeravaju na guleniste. Tako je u opisu Erdoğana kao beskompromisnog tiranina („Bati Medyasi“ 2018:255), a turskog naroda kao krda njegovih poklonika (Ibid. 260), moguće nazreti sliku Gülena i njegovih pratitelja koji bespogovorno slušaju sve njegove naredbe i robuju višem cilju, dok prikazivanje Erdoğana kao islamista čija se politika protivi laicističkoj tradiciji (Ibid.

253) i demokratskim vrijednostima (Ibid. 263) dobiva jasni izraz u liku vjerskih fanatika. Međutim, usprkos prijenosu stereotipa, princip mimikrije se nastavlja kroz repeticiju razlike, sadržane u opoziciji heretika-pravog vjernika za koju se zahtijeva *potvrda*. Na tom je tragu moguće tvrditi da iako je *tour de force* diskursa o “novoj Turskoj” označitelj antikolonijalizma u značenju borbe protiv zapadne dominacije, ne uspijeva se nadići potreba za dobivanjem potvrde od simboličkog Drugog. Naprotiv, pitanje Che vuoi? – što *zapravo* želiš od mene – preusmjerava se na neprijatelja definiranog u okvirima *stereotipa* – vlastitog parcijalnog identiteta s kojim se subjekt diskursa o “novoj Turskoj” suočava kada se ogleda u zapadno zrcalo, nemogućeg zahtjeva pred kojim se bježi u fantaziju prepoznatljivog, opipljivog neprijatelja. Gotovo isti, ali ne u potpunosti – previše bliski Zapadu, previše utoliko što krađu *pogled* Zapada, mogućnost postojanja mi-grupe, no istovremeno različiti – upravo u toj mjeri da njihova drugotnost odgovara orijentalističkom stereotipu: iracionalni, bezumni, beskompromisni.

3.3. Žrtve i gubitnici

Iz paradoksalne konstrukcije neprijatelja, dvovrsnog prikaza kao istovremeno vjerskog fanatika i makijavelističkog heretika moguće je iščitati referentnu točku, simboličko Drugo utjelovljeno u Zapadu, no još nam preostaje odgovoriti na pitanje na koji su način gulenisti situirani u okvire “Stare Turske”, primarnog opozicijskog pola diskursa o “Novoj Turskoj”.

Ako uzmemo u obzir da “hegemonijska formacija prihvaća i ono što joj se suprotstavlja, ukoliko opozicijska sila prihvati sustav osnovnih artikulacija tog sistema kao nešto što negira, no u tom slučaju *mjesto negacije* mora biti definirano unutar njim parametrima same formacije”, (Laclau i Mouffe 2001:139) moguće je uvidjeti na koji je način “gulenistička prijetnja” iskorištena u strategiji neutralizacije kemalističkog diskursa izjednačenog sa Starom Turskom koji je do nedavno imao hegemonijski status. Ako obratimo pažnju na djela pro-kemalističkih intelektualaca s početka AKP-ove vladavine možemo primijetiti da upravo odnos prema Zapadu čini prvu dimenziju *mjesto negacije*. Primjerice, govoreći o AKP-u Vural Savaş, pisac i vrhovni sudac koji je u okviru “postmodernog državnog udara” pokrenuo proces zatvaranja Erbakanove Stranke blagostanja i Stranke kreposti, tvrdi da su „predstavnicima političkog Islama itekako svjesni da je jedini razlog njihovog dolaska na vlast, ostanka na vlasti i mogućnosti

provođenja planova bezuvjetna potpora Sjedinjenih Američkih Država“ (Alaranta 2014:68, prema Savaş 2004:36). Druga je dimenzija sadržana u odnosu prema religiji odnosno sekularnom poretku. Taj je odnos izražen već nam poznatim pojmom *takiyye*, koji u ovom slučaju nužno ne nosi značenje „pokrivanja prave namjere“ uspostave poretka koji odstupa od sunitskih religijskih normi, već skrivene namjere uspostave religijskog poretka – islamske države – nasuprot sekularnom režimu (Yavuz, 2009:100). Naime, već su članovi Stranke kreposti optuživani za čin „pokrivanja pravih namjera“ (Mecham, 2004:346), što je kasnije prošireno i na AKP i predvodnika stranke Tayyipa Erdoğan (Yavuz, 2009:100). Upotrebom navedenih dimenzija pri karakterizaciji gulenista *mjesto negacije* oblikovano unutar suvremenog kemalističkog diskursa biva inkorporirano u diskurs o Novoj Turskoj, međutim u svojstvu nodalne točke razgraničenja *prave nacije* od neprijatelja. Na taj se način AKP približava kemalističkom diskursu, međutim izuzimajući sebe iz negativne valorizacije kroz konstrukciju fantazije o neprijatelju; postaje utjelovljenje potentnosti, snage nasuprot impotentnom neprijatelju oblikovanom upravo mobiliziranjem prosvjetiteljske paradigme sadržane u kemalističkom diskursu: slabost gulenista, kao što je navedeno u prethodnim poglavljima, zasnovana je na njihovoj *nazadnosti*. No, kako bi diskurs o Novoj Turskoj uspostavio hegemoniju unutar diskurzivnog prostora nužno je „produbiti krizu identiteta dodatno potkopavajući tradicionalni režim u stanju raspada, stvoriti novi okvir za identifikaciju i predstaviti taj okvir kao jedinu moguću legitimnu opciju“ (Smith 2003:165). Iz tog razloga prebacivanje svih negativnih epiteta prisposobljenih AKP-u na guleniste nije dovoljno – potrebno je uspostaviti neraskidivu vezu između gulenista i Stare Turske. Pritom prvi korak predstavlja prizivanje 90-ih godina, još uvijek svježih u generacijskom pamćenju:

„Nacija se nije žrtvovala jer joj nedostaje Stara Turska, nasilni državni aparat Stare Turske, nije se žrtvovala kako bi se vratila u *svijet 90-ih godina*.“ (Altun 2018d:70)

Ako se prisjetimo opisa 90-ih godina unutar etnografije Yael Navaro, moguće je zaključiti da u okvirima diskursa o Novoj Turskoj dolazi do obrata kemalističke strategije: dok je 90-ih godina fantazija o islamističkoj prijetnji korištena kako bi se državni aparat potresen korupcijom prikazao kao oličenje čistoće, u ovom slučaju se inzistira na njegovoj korumpiranosti, dok vladajuća stranka ima isključivo *čiste* namjere: ostvarenje nacionalne volje. Na tom je tragu moguće uočiti treću funkciju pojma *takiyye* – prizivanje sjećanja na incident u Susurluku, odnosno metafore moći u čijem se središtu nalazi ideja zavjere. S druge strane, postmoderni državni udar 28. veljače 1997. koji je predstavljao kulminaciju obračuna s

„islamističkom prijetnjom“ biva reinterpetiran u ključu profitiranja sive eminencije-gulenista na „nasilju državnog aparata“ nauštrb islamskih skupina. Na taj su način gulenisti i (stari) državni aparat okupljeni oko karakteristike „nasilja“ oblikovani kao počinioci, dok s druge strane islamske skupine figuriraju kao žrtve. Korumpiranom i nasilnom državnim aparatu koji je omogućio proliferaciju neprijatelja kroz praksu državnih udara suprotstavlja se trenutna vlast koja je spriječivši državni udar po prvi puta *pobijedila* guleniste, tako simbolizirajući *žrtvu* koja se transformirala u *pobjednika*:

„15. srpnja se možda najviše razlikuje od udara 1980. i 28. veljače po tome što su gulenisti, poznati po tome da crpe snagu iz državnih udara, po prvi puta *izgubili*. (...). *Za razliku od islamskih skupina*, ta je organizacija državnim udarima ojačala, priklanjala im se nazivajući ih „posljednjom linijom obrane“. Sada se po prvi puta našla licem u lice s egzistencijalnom prijetnjom, i to zbog udara koji je sama organizirala.“ (Ulutaš 2018c:96)

Dinamika počinioca i žrtve sadržana u reinterpetaciji 28. veljače analogijom se prenosi na ostale državne udare, posebno ističući Menderesovo pogubljenje 1960. kao simbol mučeništva, dok 15. srpnja zadobiva značenje *osvete*:

„Narod i njegovi politički predstavnici ponijeli su se mnogo drugačije tijekom ovog procesa (15. srpnja op.a.) nego 1960., 1980. i 1997. (...) Narod se u jednu ruku *obračunao s prošlošću*. Riješio se srama koji ga je morio zato što nije uspio spriječiti Menderesovo pogubljenje.“ (Aslan 2018:67)

Na taj način 15. srpnja u okvirima diskursa o Novoj Turskoj označen kao revolucija figurira kao obećanje o razrješenju simptoma, odnosno uspostavi željenog jedinstva koje je bilo onemogućeno tijekom „neuspjelih pokušaja oslobođenja“ (Žižek 2008:158), neuspjeha oslobođenja *nacije* od jarma *nasilne države* sadržanih u prethodnim državnim udarima. Prekrivajući Staru Tursku rasterom „kulture državnih udara“ ona se pretvara u neometani, nepromjenjivi slijed događaja čija je funkcija simbolični prikaz njenog nasilnog karaktera. Kako bi se odnos ekvivalencije između Stare Turske i gulenista okupljen oko nodalne točke „nasilja“ fiksirao, potrebno je otkloniti druge mogućnosti njegove artikulacije. U tom je kontekstu značajno da se pri spominjanju prethodnih državnih udara izostavlja državni udar 1971. godine kada je *nasilna država koja podjarmljuje islamske skupine* odredila zatvorsku

kaznu Fetullahu Gülenu upravo zbog „ugrožavanja sekularnih vrijednosti“ (Ebaugh 2010:32), što Gülena čini idealnim primjerom herojske žrtve oblikovane u okvirima diskursa o Novoj Turskoj. Državni udar 1971. pronalazi svoje mjesto jedino u narativu o razvoju gulenističke organizacije kada biva sporadično spomenut, kao jedna od točaka u Gulenovoj biografiji. (Bayraklı 2018b:13).

S druge strane, kako bi bilo moguće nadići razlike koje sekularnu Staru Tursku postavljaju u opozicijski odnos prema gulenistima-vjerskim fanaticima, potrebno je odrediti kvalitetu nodalne točke nasilja, simbolički okvir unutar kojeg se interpretira. Na zajednički simbolički okvir ukazuje osuda kemalista za preveliku bliskost Zapadu koja se očituje kroz „politike radikalnog laicizma“ i praksu državnih udara:

„Naciji je dosta *zapadnjačkih* jakobinskih politika državnih elita. Njihove politike *radikalnog laicizma* nisu pružile osnovicu za pravedne odnose između države i religije. Štoviše, naciji su nametali jednostrano viđenje religije.“ (Altun 2018d:71)

„Vojne intervencije su se oslanjale na tvrdnju da narod nije dovoljno sazrio i da će, ukoliko se ne kontrolira, zemlju odvesti u propast. Vjerovalo se da pokroviteljske institucije moraju ostati na snazi sve dok se ne dostigne „demokratska zrelost po uzoru na Zapad“. Naravno, državne elite nisu odlučivale o koracima strukturalnog razvoja ili što i koliko je narod zaslužio. I tu su odluku donosili *predstavnicima zapadnjačkog establišmenta*.“ (Ibid. 70)

Evociranjem *mjesta negacije* već prisutnog u kemalističkom diskursu – simboličkog Drugog utjelovljenog u Zapadu, nasilje biva određeno kao *kolonijalno*, a „kemalističke elite“ i „gulenisti“ u svojstvu imaginarnog drugog kao *parcijalni, alijenirani* „oponašatelji“ Zapada naspram *jedinstvenog* identiteta nacije. Neprevladana žudnja za potvrdom, uspostavom jedinstva s Drugim, ustupa mjesto anti-kolonijalnoj fantaziji unutar koje se inherentna nemogućnost jedinstva prenosi na neprijatelja putem karakteristike *alijeniranosti* i pronalazi uporište u sedimentiranim – kemalističkim praksama. Utoliko se Staroj Turskoj izjednačenoj sa „sekularnim kemalističkim elitama“ osim uloge *počinitelja* pripisuje i uloga *gubitnika* pred imperativom identifikacije, pred Zapadom u odnosu na koje trenutna vlast predstavlja *osloboditelje-pobjednike*.

Ako obratimo pozornost na konstantnu reiteraciju „nužnih mjera“ koje bi trebale uslijediti državnom udaru, moguće je primijetiti da prikazivanje Stare Turske kao elitističkog i

korumpiranog režima koji je svojim nasilnim praksama provedenim pod paskom kolonijalnog šefa gulenistima omogućio da profitiraju nauštrb potlačenog naroda, sadržava veoma konkretnu funkciju – legitimiranje budućih politika. U odnosu na tako definiranu Staru Tursku, „čišćenje“ gulenista iz državnih institucija (Yalçın 2018a:26), uvođenje izvanrednog stanja (Miş 2018:33), a naposljetku i sustavna reforma javnog sektora (Sobacı 2018:262) s posebnim naglaskom na oružane snage (Yalçın 2018a:27; Miş 2018:33), obrazovanje (Coşkun 2018:257) i sudstvo (Uzun 2018c:254) zadobiva značenje zaloga za budućnost *nacije* u vidu ispravljanja sistemske greške koja je omogućila 15. srpnja, ali i mjere predostrožnosti pred neprijateljem koji uvijek vrebava:

„Pokušaj državnog udara je spriječen, ali većina problema, mimo samih gulenista, s kojima se Turska suočavala 14.7., još uvijek su prisutni i još uvijek predstavljaju prijetnju po budućnost Turske.“ (Yeşiltaş 2018:235)

Naime, ako nestane potreba za čišćenjem neprijatelja, za reorganizacijom starog i za borbom protiv narušavanja novonastalog poretka, nestaje i funkcija nositelja tog poretka – vladajuće stranke i njenog predvodnika.

3.4. Nacija

Tko onda čini naciju ako to nisu neprijatelji, teroristi i kemalističke elite koji djeluju pod paskom Zapada? Čini li preduvjet pripadanja naciji vjera u Boga, ili možda vjera u Stranku? Ako se prisjetimo *prirodne* veze između vladajuće stranke i nacije zasnovane na nacionalnoj volji koju simbolizira 15. srpnja moguće je prizvati sliku totalitarnog Vođe kojeg Žižek opisuje u “The Sublime Object of Ideology: “On svojim podanicima ne govori “Morate me pratiti jer sam ja vaš Vođa”; naprotiv, on tvrdi sljedeće “Ja sam po sebi nisam ništa. Ja sam samo izraz, utjelovljenje, izvršitelj vaše *volje*, moja snaga je vaša snaga” (Žižek 2008:164). Na taj se način *despotima* iz nekih prošlih vremena, u ovom slučaju “sekularnim kemalističkim elitama” suprotstavlja vođa koji je tek prvi među jednakima. Međutim, upravo se tom fantazijom o žuđenom jedinstvu utjelovljenom u vođi prikrija *nedostatak*. Žižekovim riječima: “Pravi narod *ne postoji*, odnosno postoji jedino kroz njegovog predstavnika, Stranku i Vođu” (Žižek 2008:164). U ovom slučaju utemeljujući datum državnog udara figurira kao simbolička veza

između Stranke, Vođe i prave nacije, kao i sredstvo razgraničenja između pripadnika nacije i “izdajnika”: “Turskom se nacijom nazivaju oni koji su se izašavši na trgove suprotstavili državnom udaru.” (Çağlar 2018b:56). Prema tome, svi oni koji se vlastitom akcijom nisu suprotstavili državnom udaru, pa i na uštrb vlastite sigurnosti, odnosno podržali produljenje vlasti AKP-a, ako i nisu izravno optuženi za suradnju s neprijateljem, svakako su pod sumnjom iste, te su stoga stjerani na margine nacije koje graniče s *izdajom*. Međutim, da bi se istovremeno učvrstila veza između vladajuće Stranke i prave Nacije, a tragovi uvjetovanosti postojanja nacije uklonili, potrebno je dokazati nezavisnost, samoinicijativnost nacije čije se želje preklapaju s politikama stranke na vlasti. Utoliko je korisno promotriti terensko istraživanje SETA-e sadržano u knjizi *Demokratske straže: pokušaj državnog udara 15. srpnja u društvenoj percepciji*. Istraživanje je obuhvaćalo provođenje polustrukturiranih intervjua u 9 gradova sa 176 ljudi (Miş et.al. 2016:35), većinom punoljetne dobi, no i s nekolicinom koja pripada dobnoj skupini između 15-18 godina (Ibid.36) koji su izašli na ulice za vrijeme državnog udara i/ili sudjelovali na “demokratskim stražama”, prisustvovali u uvodu pomenutom Mitingu za demokraciju i mučenike na Yenikapiju i Mitingu za republiku i demokraciju u organizaciji opozicijske stranke CHP. Kako bi se naglasila *objektivnost* i *nepristranost* istraživanja, prije izlaganja rezultata opisuje se proces dobivanja podataka u kojem se koristi stručna terminologija i grafički prikazi, navodi da se intervjui koriste isključivo u svrhu *znanstvenog* istraživanja (Ibid.39) te se u više navrata ističe kako su istraživanje proveli stručnjaci s više znanstvenih područja i pozamašnom bibliografijom (Ibid.35; Ibid.38), tako ukazujući na postojanje više različitih perspektiva. Međutim, ako obratimo pažnju na rezultate, moguće je uočiti da se, s minornim odstupanjima, u potpunosti poklapaju s poželjnim pamćenjem državnog udara, izloženim kako u ostaloj proučavanoj literaturi, tako i u uvodu knjige “Demokrasi nöbetleri“. Prema tome svi sudionici „gulenističku prijetnju“ smatraju neporecivom istinom (Ibid.16) i zahtijevaju od vlasti suočavanje s počiniteljima, *čišćenje*, *iskorjenjivanje* gulenista (Ibid.108). Također, u potpunosti se slažu da bi kazna namijenjena *izdajnicima* trebala biti stroga i pravedna, kao što dolikuje svakoj *demokratskoj* državi, u ovom slučaju izjednačenoj s Novom Turskom. Pravda je utoliko oblikovana u okvirima diskursa o univerzalnim ljudskim pravima (Ibid.110), dok razina strogosti varira od doživotnog zatvora, pa sve do smrtne kazne (Ibid.14). Sudionici pritom kao preduvjet uspješne borbe protiv gulenista i sprječavanja drugih državnih udara (Miş et.al. 2016:31) nužnim smatraju uvođenje izvanrednog stanja – OHAL (Ibid. 13) te promjenu *starog sistema* kroz reorganizaciju snaga sigurnosti, obavještajnih službi (Ibid.104), vojske (Ibid.78) i školstva (Ibid.107). Suprotstavljajući *kaos* koji je vladao starim sistemom, i koji je možda i mogao poslužiti kao

opravdanje za državni udar 1980., još uvijek prisutan u generacijskom sjećanju, trenutnom *poretku* koji reprezentira vlast AKP-a, zaključuje se da se treba stati na kraj *kulturi državnih udara* kao obilježju Stare Turske:

„Stanje u Turskoj je bilo jako loše, sada nije tako“. (Ibid. 94, prema ANK-09, E, 62¹³)

„Sada ne postoji kaotično okruženje koje bi moglo poslužiti kao opravdanje.“ (Ibid., prema TKS-03, E, 56)

„U tom razdoblju našom je zemljom vladao kaos“. (Ibid. 95, prema TKS-06, E, 38)

Iako guleniste smatraju direktno odgovornim za državni udar, u izjavama većine sudionika figura *pravog* neprijatelja, onoga koji *zapravo* stoji iza državnog udara, utjelovljena je u Zapadu (Ibid.12), dok polovica sudionika konkretno navodi SAD kao glavnog krivca (Ibid.64). Prema tome, prizivanjem stanja koje bi navodno zavladao u slučaju neuspjeha „revolucije“, kroz upotrebljavanje analogije građanskog rata u Siriji, ali i podjele Osmanskog Carstva, Zapadu se pripisuje uloga kolonizatora dok se *pravoj naciji* prisposobljuje u okvirima liberalističkog diskursa pozitivno nabijen epitet boraca za slobodu:

„Da je državni udar bio uspješan svi bi političari ili oni koji su na neki način sudjelovali u političkim djelatnostima bili bačeni u zatvor ili pogubljeni. Ekonomija bi se raspala, *slobode* bi bile ukinute. *Oni koji žele podijeliti Tursku* to bi i učinili. Možda bi i *okupirali* istok Turske, zavladao bi stanje nalik onom u *Siriji*.“ (Ibid. 121, prema VAN-01, E, 36)

„Nekad smo bili Osmansko Carstvo, pa smo *pali samo na jedan otok, na unutarstvu Anadoliju*. E pa taj bi se otok još više smanjio. Postali bismo *sluge SAD-a i Europe*.“ (Ibid., prema YNKP-13, E, 47)

Za razliku od karakterizacije gulenista kao *terorista* kroz kombinaciju slike *heretika* i *vjerskog fanatika* prisutne u ostaloj proučavanoj literaturi, u izjavama sudionika naglasak se stavlja na njihovo odstupanje od religijske doxe kroz instrumentalizaciju religije za vlastitu korist. U tom je smislu moguće istaknuti izjavu jednog od sudionika: „Jednom muslimanu ne pristaje princip „svako je sredstvo dozvoljeno na putu do cilja. (...). Politička slika jasno pokazuje da je Fetullah Gülen u potpunosti koristio Islam kao sredstvo“ (Miş et.al. 2016:87, prema ADN-05, E, 26).

---

¹³ Oznaka za kazivača korištena u okvirima istraživanja: ANK – skraćena za mjesto, u ovom slučaju Ankara; prema tome: TKS – Taksim (Miting za republiku i demokraciju), YNKP – Yenikapi (Miting za demokraciju i mučenike), VAN – Van, ADN – Adana; 09 – broj; E – erkek/muškarac; K – kadın/žena; 62 – starost.

Na tom se tragu činu otpora neprijatelju pridodaje *sakralna* karakteristika, naglašavajući postojanje božanskog plana u kojem je Bog uvijek na strani Pravde i Istine:

„Doživjeli su neuspjeh jer su zaboravili da Allah može poremetiti (ljudske, op.a) planove.“ (Ibid. 63, prema ADN-11, K, 28)

„Oni imaju topove, tenkove; mi imamo vjeru.“ (Ibid. 60, prema ADN-03, E, 52)

„Cijelo sam se vrijeme osjećala sigurno. Smrt je ionako Allahova naredba, dio života samog.“ (Ibid. 103, prema ADN-09, K, 52).

Prema istom se principu povlači granica između *prave nacije* i Stare Turske, pri čemu je kao njeno glavno obilježje istaknuto „neprijateljstvo prema vjernicima“, riječima jednog od sudionika: *Nekoć su državni udari utišavali ezane, sada ezani utišavaju državne udare.* (Ibid. 60, prema ADN-03, E, 52). Isticanjem upravo takvih odgovora, na tragu logike ekvivalencije putem koje se skupina homogenizira u odnosu na Drugo, nacija je određena kao homogena skupina *pravih vjernika*, čija anti-kolonijalna borba ima sakralnu dimenziju. No, kako bi istovremeno bilo moguće proširiti spektar homogene nacije na skupine koje bi se mogle grupirati prema nekoj drugoj karakteristici – etničkoj i rodnoj pripadnosti te političkom opredjeljenju – koristeći logiku diferencijacije u istraživanju se posebice ističu kazivači koji pripadaju skupini „Kurda“, „Žena“ i „glasača CHP-a“ (Ibid.11). Iako se na taj način nastoji insinuirati da je poimanje nacije unutar diskursa o Novoj Turskoj *pluralističko*, navedene različitosti bivaju objedinjene upravo sudjelovanjem u demokratskim stražama. Prema tome, jedino „Kurdi“, „Žene“ i „glasači CHP-a“ koji podržavaju propisano pamćenje državnog udara, a prema tome i definiciju neprijatelja-gubitnika, kao i poimanje *prave nacije*, mogu biti njeni članovi, što je moguće proširiti i na poimanje roda, etniciteta i političkog u okvirima diskursa o Novoj Turskoj. U slučaju skupine „Kurda“ dolazi do podjele subjektne pozicije – dok se jedan dio skupine smatra dijelom nacije, pro-kurdska stranka HDP, referiranjem upravo na državni udar, odnosno na njihovu „sporu i nedovoljnu reakciju“ (Ibid.13), biva izbačena iz okvira nacije. Isto vrijedi za PKK, paravojnu kurdsku organizaciju, koja se prema analogiji „suradnje sa Zapadom“ izjednačava s gulenistima (Ibid.65) te sukladno tome, sudionici koji podržavaju uvođenje smrtne kazne, smatraju da bi se ista trebala odnositi i na predvodnika PKK-a Abdullaha Öcalana (Ibid.14).

Kao što je moguće vidjeti iz priloženog, *mišljenje* turskih građana koji su sudjelovali na *pravoj* strani u državnom udaru i javnim događanjima koji su mu uslijedili, između kojih se izdvajaju „demokratske straže“, izjednačava se sa *zdravorazumskom istinom*, koja odgovara politikama

pamćenja vladajuće stranke, odnosno subjektivnim pozicijama oblikovanim u okvirima diskursa o Novoj Turskoj. Idealni pripadnik nacije izgovara upravo ono što ga čini idealnim, pritom naglašavajući samoinicijativnost, vlastitu *volju* u odnosu na Stranku i Vođu: svi su izašli prije Erdoğanova poziva, svi su izašli kako bi obranili vlastitu budućnost (Miş et.al. 2016:54-55). Time je kružna definicija dovršena, a referentna točka - diskurs vladajuće stranke putem kojeg se definiraju granice idealnog – uklonjena. No, kako bi se dodatno utvrdile granice nacije, odlazi se i korak dalje – *prava* nacija svoju funkciju zaključuje izražavanjem otvorene podrške predsjedniku Erdoğanu i isticanjem njegove važnosti:

„Po meni najveći, zapravo jedini razlog (neuspjeha državnog udara, op.a.) je govor našeg vođe, našeg lidera predsjednika Erdoğana i izlazak ljudi na ulice.“ (Ibid.74, prema YNKP-07, K, 48)

„Političko vodstvo spriječilo je nesigurnost. Jedino nas je Erdoğanovo vodstvo moglo izvući iz ove situacije.“ (Ibid. prema TKS-03, E, 47)

Moguće je zaključiti da u okviru propisanih politika sjećanja „demokratske straže“ vrše funkciju označitelja idealne nacije koji definira njene okvire u odnosu na Drugo kroz kombinaciju logike ekvivalencije i diferencijacije. Prema tome, funkcija promatranog istraživanja demokratskih straži u svojstvu vektora sjećanja, jest legitimacija politika pamćenja kroz njihovo povezivanje s fizičkim nositeljima poželjnog sjećanja, ali i kroz interpretaciju pomoću znanstvenog diskursa. Možda su intervjui korišteni isključivo u svrhu istraživanja – istraživanja koje ima jasnu političku svrhu.

4. Od ETO-a do FETO-a: pobjednici brišu pamćenje

Do sada je prikazano kako 15. srpnja figurira kao vrhunac obračuna sa stoljetnim neprijateljem čiji produžetak čine kemalisti izjednačeni s državnim aparatom i gulenisti kao simptom njegove korumpiranosti, istovremeno homogenizirajući prošlost kroz označitelj “kulture državnih udara” i ukazujući na nužnost promjene koja se objelodanjuje u budućim politikama vladajuće stranke. Međutim, neodgovoreno ostaje pitanje na koji se način u okvirima politika sjećanja na 15. srpnja interpretira bliža *prošlost*, ona koja obuhvaća 18-godišnju AKP-ovu vladavinu. Naime, unutar promatrane literature u više navrata se u pratnji “povijesne prekretnice” 15. srpnja pojavljuje niz datuma unutar AKP-ove vladavine, tako nadopunjavajući kostur novog kalendara koji obuhvaća osnutak Republike u svojsvu referentne točke prema kojoj se određuje važnost državnog udara, zatim udare 1960., 1980., 1997. u svojstvu dokazivanja nasilnog karaktera starog državnog aparata i ponovno preskačući nekoliko godina dolazi do 2002. godine, početka AKP-ove vladavine. U svim se slučajevima spominje razdoblje otvorenog sukoba s gulenistima koje je uslijedilo nakon korupcijskog skandala 17. - 25. prosinca 2013. godine, unutar proučavane literature nazvanim “državnim udarom unutar sudstva” (*yargı darbesi*), “državnim udarom” ili samo “procesom”, kada se među ostalim optuženicima, redom sinovima ministara, našao i Bilal Erdoğan, sin Recepta Tayyipa Erdoğan (Hamsıcı:2014). Funkciju ponavljanja tog datuma moguće je iščitati iz tvrdnje da je upravo Erdoğanova pravovremena reakcija – čišćenje “gulenista” i prije samog državnog udara, nakon korupcijskog skandala koji se smatra dijelom njihove zavjere – jedan od glavnih razloga njihova neuspjeha, odnosno pobjede prave nacije 15. srpnja:

“*Erdoğanovo političko vodstvo* u razdoblju koje je prethodilo državnom udaru, postavilo je temelje za borbu koja se vodila tijekom cijele noći. Naime, da odmah nakon procesa 17 - 25. 12. nije gulenističku organizaciju proglasio teroristima i da nije odmah započeo s borbom, obrana od (pokušaja državnog udara, op.a.) 15. srpnja bila bi još teža.“ (Miş 2018:31)

Sve značajnije političke krize koje će uslijediti nakon 17. - 25. prosinca bit će određene kao (neuspješni) „pokušaji rušenja vlasti“ i biti pripisane „mreži zla“ na čijem se čelu nalaze gulenisti. Ti se pokušaji odnose na skandal prozvan „Kamioni MIT¹⁴-a“ (Mit Tırları) iz 2014., kada je u kamionima na putu za Siriju navodno pronađeno oružje koje dokazuje suradnju turske

---

¹⁴ MiT je skraćenica za Nacionalnu obavještajnu organizaciju/Milli İstihbarat Teşkilatı.

obavještajne službe s Islamskom državom i Al-Kaidom (Köse 2018:20; Bayraklı 2018b:31; Doğan 2018:88), na bombaške napade PKK-a iz 2015. koji se uzimaju kao jedan od dokaza povezanosti, pa čak i direktne suradnje gulenista, PKK-a i „PKK-ove političke dimenzije“, opozicijske stranke HDP-a (Köse 2018:20), te njihovih zajedničkih pokušaja da okončaju „Mirovni proces“ vezan uz Kurdsko pitanje (Bayraklı 2018b:20), a u jednom članku i na rušenje ruskog aviona u studenom 2015. koje je dovelo do velikog međunarodnog skandala (Ibid. 33).

Datum „otkrivanja“ zavjere koje je u konačnici spriječilo državni udar 15. srpnja u nekolicini slučajeva se pomiče do 7. 2. 2012., „krize MIT-a“, prozване „prvom fazom državnog udara“ (Köse 2018:20; Yalçın 2018a:24), kada je načelnik obavještajne službe Hakan Fidan pozvan na ispitivanje vezano uz razmjere suradnje MIT-a i PKK-a odnosno KCK-a (Bianet „MIT“). Na taj se način širi vremenski okvir razdoblja *poznavanja* neprijatelja, i omogućuje da se u njega inkorporira jedna od najvećih kriza AKP-ove vladavine – prosvjedi u Gezi Parku koji su trajali od kraja svibnja do sredine lipnja 2013. godine. Unutar promatrane literature prosvjedi se označavaju kao „nasilni“ (Gezi Park Şiddet Eylemleri), dok se nasilje za koje je optuživana država pripisuje gulenistima infiltriranim u snage sigurnosti (Bayraklı 2018b:25).

Ako uzmemo u obzir da u okvirima diskurzivne logike politika pamćenja vezanih uz 15. srpnja i cjelokupno razdoblje AKP-ove vladavine (*pre*)*poznavanje* prijetnje omogućuje označavanje kriza koje su uslijedile trenutku “otkrića” kao rezultata gulenističke spletke, na koji je onda način moguće označiti one koje su mu prethodile? Odgovor na to pitanje nazire se u označiteljima “pučisti” (Duran i Altun 2018:8) i “oni koji žele promijeniti vlast” (Köse 2018:19), koji se prilikom spominjanja e-memoranduma među ostalim “pokušajima svrgavanja vlasti” koriste pri određivanju krivca. Na taj se način spektar neprijatelja proširuje, povezujući guleniste putem logike ekvivalencije sa “sekularnim kemalističkim elitama” koje stoje iza e-memoranduma upućenog AKP-u 2007. godine zbog političkih djelatnosti protivnih laicističkim principima (Yeni Şafak “Genelkurmay”).

Kao što je moguće zaključiti iz priloženog, karakteristika koja povezuje sve navedene događaje jest vratolomni obrat – od kompromitiranosti do legitimiteta – kroz pripisivanje optužbi prvotno usmjerenih protiv vladajuće stranke gulenistima: tako gulenisti postaju “islamski teroristi” koji prijete sekularnom poretku, korupcijski skandal se transformira u neprijatelja koji zarađuje nauštrb naroda, prema analogiji “proizvodnje kaosa s ciljem rušenja vlasti” gulenisti se poistovjećuju i povezuju s PKK-om i Islamskom državom te koristeći infiltrirane policajce za vrijeme Gezi prosvjeda kreiraju sliku nasilne države koja tlači narod. Nadilaženje kriza pretvara

se u “političko učenje” i “sposobnost vodstva” koje su u krajnjoj liniji dovele do uspjeha 15. srpnja:

“Svakom krizom bivajući stavljeni na kušnju, politički establišment i AKP razvili su sposobnost „političkog učenja“. Iz svake su krize izašli kao *pobjednici* i na taj način povećali samopouzdanje naroda i političke scene.“ (Miş 2018:32)

Međutim, i da su igrom sudbine sve optužbe savršeno odgovarale karakteru neprijatelja, jedan slučaj ostaje nerazriješen. U okvirima razdoblja koje je prethodilo “otkriću” osim e-memoranduma iz 2007., u više navrata se spominju suđenja Ergenekon i Balyoz.

Iako se Ergenekon i Balyoz vode kao dva odvojena suđenja, pri svakom spominjanju, bilo u proučavanoj literaturi, bilo u drugim izvorima, ona dolaze u paketu, budući da se oba odnose na optužnice usmjerene protiv aktivnih i umirovljenih članova vojske, među kojima se nalaze i visokorangirani dužnosnici, zbog planova rušenja AKP-ove vlasti (Waldman i Çalışkan 2017:32,36). Prvi proces je pretpostavljao postojanje tajne ultranacionalističke organizacije pod nazivom Ergenekon (Waldman i Çalışkan 2017:32) koja se osim vojske proteže i na ostale sfere društva – od policije i edukacije do novinarstva (Ibid. 33). Započeo je 2007. godine po pronalasku oružja u navodnom vlasništvu dvaju umirovljenih generala (Ibid.32), dok je samo suđenje dočekalo 2008. godinu (Ibid.35) i trajalo sve do srpnja 2019. godine (Sabah “Ergenekon”). Proces Balyoz je započeo nešto kasnije, 2010. godine, nakon što je pronađen navodni vojni plan rušenja AKP-ove vlade iz 2003. pod nazivom Balyoz (Čekić) (Ibid. 36), i trajao je do 2015. godine (Ibid. 37). Kao rezultat Ergenekona i Balyoza osuđeno je više od 500 pripadnika vojnih snaga, političara i novinara (Ibid. 36). Međutim, i ta su suđenja doživjela vratolomni obrat: nakon korupcijskog skandala iz 2013. kada je vlada *saznala* prave namjere gulenista, osuđenike se počelo puštati na slobodu, dok su suđenja prerasla u simbol gulenističke spletke (Ibid. 37). No, neovisno o njihovom poništenju, oba su slučaja, riječima Waldmana i Çalışkana, „zakucala posljednje čavle u lijes vojske” (Ibid. 32).

U odabranim izdanjima SETA-e suđenja Ergenekon i Balyoz predstavljaju krunski dokaz podmuklih gulenističkih metoda infiltracije u vladajuće strukture, koje obuhvaćaju izmišljanje terorističkih organizacija i podmetanje lažnih dokaza s ciljem *čišćenja* neistomišljenika:

“Kršeći Ustav i zakon pretvorili su sudstvo u oružje za vlastite ciljeve i upustili se u *čišćenje* oružanih snaga i mnogih drugih ustanova kako bi osigurali neometanu infiltraciju svojim članovima.” (Uzun 2018a:108)

“Treća strategija (uz prijetnje i ucjene, op.a.) koju su gulenisti koristili kako bi infiltrirali državne strukture i zastrašili protivnike jest *podizanje lažnih optužnica* protiv birokrata, vojnika, akademika, političara ili vjerskih vođa koji su se *suprotstavili gulenistima* ili nisu željeli surađivati s njima.” (Ulutaş 2018c:96)

Među *žrtvama* sudskih spletki u više se navrata navodi i Ahmet Şık (Bayraklı 2018b:19; Doğan 2018:84; Bayraklı 2018c:96), istraživački novinar i donedavno parlamentarni zastupnik HDP-a, široj javnosti poznat po opozicijskim stavovima u odnosu na vladajuću stranku, ali i kao oštri kritičar gulenista.

Şık je 2011. u dva navrata optužen vezano uz slučaj Ergenekon. U prvom je slučaju bio optužen za “narušavanje tajnosti suđenja Ergenekon“ po izdavanju knjiga „Kontrgerilla ve Ergenekon'u Anlama Kılavuzu“ (Kontragerila i vodič za razumijevanje Ergenekona) i „Ergenekon'da Kim Kimdir?“ (Tko je tko u suđenju Ergenekon?) u koautorstvu s Ertuğrulom Mavioğluom, no uskoro je oslobođen optužnice. U drugom je slučaju u okviru “Procesa Oda TV” optužen za “članstvo u terorističkoj organizaciji Ergenekon” te je u zatvoru proveo godinu dana (Timeturk “Ahmet Şık“). Povodom za uhićenje smatra se knjiga poznata pod nazivom *000Kitap/000Knjiga, Imamin ordusu/Imamova vojska* odnosno *Dokunan Yanar/Tko se igra s vatrom...* (Ibid.) u kojoj Şık tematizira upletenost gulenista u suđenje Ergenekon i njihovu infiltraciju u tursku vojsku, sudstvo i cjelokupni birokratski sustav. Naime, nakon Şıkovog uhićenja knjiga je zabranjena, no usprkos zabrani izdana je na inicijativu skupine intelektualaca (CNN Türk „Ahmet Şık“). Iako je Şık 2012. pušten na slobodu, tek je 2017. oslobođen svih optužbi vezano uz taj slučaj (OdaTv “Beraat”). Međutim, u knjizi “Anatomija FETO-a” izdanoj 2018. godine, jednoj od odabranih knjiga u izdanju SETA-e navodi se samo da je pušten na slobodu 2012., tako izuzimajući ostatak suđenja:

“U okviru ispitivanja vezanog uz slučaj Ergenekon 2011. su godine uhićeni novinar Nedim Şener koji je 2009. godine izdao knjigu “Fetullah Gülen i Cemaat u dokumentima slučaja Ergenekon” i *Ahmet Şık koji je u tom trenutku pripremao knjigu vezanu uz guleniste.* (...) Nakon što je dokazano da su oslobođeni krivnje, 2012. su godine pušteni na slobodu.“ (Doğan 2018:84)

Što je možda i značajnije, izuzeto je i suđenje u okviru Procesu Cumhuriyet koje je započelo ne samo nakon „otkrića“ neprijatelja već i nakon državnog udara 2016. godine. Dok je prvo suđenje (OdaTv) bilo u tijeku, Ahmet Şık, poznati kritičar gulenista, uz ostale je suradnike novina Cumhuriyet terećen za “propagandu u korist terorističkih organizacija FETO, PKK i

DHKP/C¹⁵”, odnosno “pomaganje terorističkoj organizaciji, a da optuženi nije član iste”. Iako biva pušten na slobodu nakon što je više od 400 dana proveo u pritvoru, 25. travnja 2018. godine osuđen je na 7.5 godina zatvora te mu je 2. svibnja 2019. godine odbijena žalba upućena ustavnom sudu (Expression Interrupted “Ahmet Şık“). Slučaj je 2019. proslijeđen na razmatranje Vrhovnom sudu (Yargıtay), koji je preporučio poništenje presude, no u slučaju Ahmeta Şika otvaranje nove tužbe za „propagiranje terorističke skupine“ i „javno ponižavanje državne institucije i državnih organa“ (Haberturk „Cumhuriyet davası“). Nakon što je lokalni sud odbio preporuku, vrhovno tužilaštvo kojemu je ponovno proslijeđen slučaj ponovilo je preporuku u veljači 2020., te se čeka finalna odluka Kaznenog vijeća pri Vrhovnom sudu (Ibid.). Ahmet Şık se trenutno nalazi na slobodi zbog imuniteta koji mu pruža status zastupnika u parlamentu, no protiv njega je pokrenuta istraga temeljena na izjavi danoj prilikom obrane na posljednjem saslušanju te intervjuu za jedan njemački televizijski kanal, u kojoj se, prema članku 301. kaznenog zakona, tereti za “vrijeđanje turske nacije, države i državnih organa” te se, shodno tome, zahtijeva ukidanje njegovog zastupničkog imuniteta (Sputnik News “Ahmet Şık“).

Ako obratimo pažnju na opis gulenista u knjizi *Imamın ordusu* (Imamova vojska), moguće je uvidjeti da gotovo u potpunosti odgovara onome koji se nalazi u odabranoj literaturi koju je izdala SETA, no s 5 godina razlike. Prema Ahmetu Şıku, gulenisti *kriju* svoje pravo lice, naoko zagovarajući vrijednosti koje u okvirima liberalističkog diskursa i globalne borbe protiv (islamističkog) terorizma imaju pozitivne konotacije, što odgovara metodi sakrivanja pravih namjera u SETA-inim izdanjima označenoj pojmom *takiyye*:

„Gulenisti se *sakrivaju* iza fasade „nacionalista, laicista, demokrata“ kako bi iz IDB-a (predsjedništva obavještajnog odjela, op.a) udaljili one koji nisu članovi zajednice i u dojavama ih optužuju za „reakcionarstvo, pripadnost tarikatima i gulenističkoj organizaciji.“ (Şık 2011: 64)

---

¹⁵ DHKP/C (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi – Revolucionarni front narodnog oslobođenja) je militantna organizacija marksističke/lenjinističke orijentacije osnovana 1978. pod nazivom *Dev Sol-Devrimci Sol/Revolucionarna ljevica* (Mchugh „Revolutionary People's Liberation Party/Front“). DHKP/C je poznat po snažnom anti-zapadnom stavu i drži se odgovornim za napade na Konzulat SAD-a 1999. (Ibid.) i 2015. godine te za napad na Veleposlanstvo SAD-a 2013. godine (Dışişleri Bakanlığı „DHKP-C“). Godine 1997. proglašen je terorističkom organizacijom u SAD-u (Department of State „Foreign Terrorist Organizations“), a 2008. u Europskoj uniji (Council Common Position 15.7.2008.).

„Fetullah Gülen koji je postao prvak u promociji „*umjerenog islama*“ konstantno širi poruke mira i tolerancije.“ (Ibid. 68)

Njihov „istinski karakter“ sadržan u liku vjerskih fanatika koji namjeravaju preuzeti vlast nazire se u dokumentima tajne službe i vrhovnog tužilaštva koje Şık citira kroz svoje djelo, izražavajući vlastiti stav koji se podudara s izvorima u zaključku:

„Illegalna organizacija pod nazivom „Učenici Fetullah Hoce“ koja u suprotnosti s principima demokratske, laicističke, socijalne i pravne države definiranim u Ustavu Republike Turske namjerava *uspostaviti šerijatski poredak* (...) infiltrirala se u cjelokupni državni aparat Turske.“ (Ibid. 54, prema Izvješću Predsjedništva obavještajnog odjela sigurnosnih službi (IDB), ožujak 1992.)

„*Disciplinirano* su radili na povlačenju učenika u Kuće svjetla kako bi im *oprali mozak*.“ (Ibid. 85, prema Izvješću tužilaštva pri Sudu za državnu sigurnost u Ankari (Ankara DGM Bassavciligi), 1999.)

„Možemo li zaista ovu *vjersku zajednicu* nazivati civilnom ako je poznato da se infiltrirala i u oružane snage? Možemo li vjerovati da ne želi upravljati državom *sukladno vlastitim vjerovanjima*, da nema takve namjere?“ (Ibid. 296)

U ovom slučaju nije moguće govoriti o naglašavanju odmaka od religijske doktrine kroz lik heretika, međutim putem isticanja beskompromisnih strategija infiltracije u državne organe, koje u potpunosti odgovaraju onima navedenim u izdanju SETA-e, i liku fanatika koji ne poznaje granice na putu do ostvarenja vrhovnog cilja, ističe se odmak od moralnog imperativa pravne utemeljenosti i transparentnosti političkih postupaka kao i poštivanja ljudskih prava, koji stoji u temeljima liberalističke doktrine:

„Najprije *ilegalno proizvode kompromitirajuće dokaze*, onda ih procesuiraju kao da su im te informacije tek prenesene dojavama, *varaju i uvjeravaju tužiteljstvo i sudove*.“ (Şık 2011:148-9)

„Nastaje *uništiti policijske službenike koji su im se usprotivili* šireći „vijesti“ o njima proizvedene u sklopu vlastitih medijskih kuća.“ (Ibid. 79)

Osim karakteristika pripisanih gulenistima koje ukazuju na antagonizme prisutne na moralno-religioznom odnosno političkom planu, i u ovom se slučaju mobilizira poznati lik profitera koji maskira „nedostatak“ hegemonijskog diskursa na ekonomskom planu, tako dovršavajući

fantaziju o neprijatelju kojemu se pripisuje odgovornost za nemogućnost uspostave jedinstva, odnosno potpunu hegemonizaciju diskurzivnog prostora:

„Na temelju svojih financijskih izvora i zaliha bogatstva ostvarili su *ekonomski monopol* unutar islamskih investicijskih skupina koje imaju veliki utjecaj na tursku ekonomiju.“
(Ibid.33)

I u ovom slučaju tursko društvo opsjeda kolonijalna avet, simboličko Drugo utjelovljeno u Zapadu koji se drži odgovornim za državne udare, odnosno višestruko iniciranje kriza s ciljem dominacije:

„Ako uzmemo u obzir činjenicu da iza svih uspješnih državnih udara u Turskoj stoji veliki kapital i *imperijalističke težnje*, uvidjet ćemo da je činjenično stanje sljedeće: cilj državnog udara 12. 9. 1980. bio je inkorporacija Turske u sferu globalnog kapitala i njeno pretvaranje u *SAD-ovu* prvu crtu obrane na Bliskom Istoku.“ (Ibid. 3)

Iako se izravno ne navodi da gulenisti čine nužni dio „master plana“, navodeći da su profitirali od državnih udara i surađivali s CIA-om stvara se već poznata slika izdajnika:

„Ne može se poreći da su godinama unazad, pa i za vrijeme puča 12. 9. 1980, upravo *pučisti*, koji ih sada vide kao prijetnju, *poticali rast gulenističke organizacije*.“
(Ibid. 2011:2)

„Džemat predstavlja značajnu snagu, s obzirom na razinu infiltracije u organe države i vlasti, *SAD-ovu podršku, CIA-inu zaštitu i pomoć* koju im zajedno pružaju“. (Ibid. 51, prema intervjuu sa Zübeyrom Kındırom, *Birgün Gazetesi*, 26.8. 2010.)

Iz navedenih je citata, osim poimanja gulenista kao *kolonijalnih slugu*, moguće iščitati i Şikov negativni stav spram režima „vojnog pokroviteljstva“, tako zaokružujući sliku neprijatelja koji se iz središta poistovjećenog sa Zapadom, grana u dva kraka – guleniste i pučiste.

Ako fantazija o neprijatelju u Şikovom djelu, kao što je moguće vidjeti iz priloženog, odgovara službenim politikama sjećanja, pa im čak može poslužiti kao primjer, nije moguće ne postaviti pitanje koji je razlog da mu se sudi za „pomaganje terorističkoj organizaciji“ i „ponižavanje državnih institucija“ i izostavlja to suđenje iz narativa u kojem se Şik višestruko navodi kao žrtva gulenističke spletke?

Ako obratimo pozornost na datume zapisa državnih institucija koje Şik citira u svojem djelu, moguće je uvidjeti da potječu iz razdoblja koje ne samo da je prethodilo vremenu „otkrića“

gulenističke spletke (kao i samo Şikovo djelo), već i početku AKP-ove vladavine. Na taj se način značenje pripisano ključnim trenucima službenog kalendara destabilizira, a cjelokupna povijest odnosa AKP-a prema gulenistima dovodi u pitanje. Ne zaustavljajući se na tome, Şik dvije skupine dovodi u izravnu vezu okupljajući ih pod označiteljem „islamista“:

„Putem istraga vezanih uz slučaj Ergenekon oružane su snage istisnute na margine politike, tamo gdje i pripadaju, što je AKP-u osim *službene vlasti osiguralo i moć*, tako omogućujući neometani nastavak grupiranja *islamskih snaga* unutar svih birokratskih institucija.“ (Şik 2011:169)

„Dolaskom AKP-a na vlast 2002. *politički islam* je ponovno, a ovaj put i samostalno zavladao. (...). Podrška gulenista, jednog od prvaka strategije infiltracije u državne organe koju *Islamski pokret* primjenjuje kako bi se domogao vlasti, odigrala je veliku ulogu u dolasku te stranke na vlast.“ (Ibid. 35)

Pružajući drugačije *sjećanje* na slučaj Ergenekon, Ahmet Şik ne narušava samo temelje konstrukcije politika pamćenja vezanih uz razdoblje AKP-ove vladavine, već i sliku *žrtve* koja svakim obračunom s gulenistima sve više poprima obličje *pobjednika*. Nasuprot tome, povezujući AKP i njenog predvodnika Erdoğana u lanac ekvivalencije s gulenistima, vladajuća se stranka pretvara u *počinioca*. Slika počinioca se upotpunjuje u Şikovoj knjizi „Zajedno smo kročili tim stazama“ u kojoj se odnos između gulenista i AKP-a proširuje na razdoblje koje je uslijedilo raskidu suradnje, označeno kao „igra prijestolja“ između gotovo identičnih suparnika – makijavelista koji instrumentaliziraju kako liberalistički diskurs, tako i religiju u vidu strategije ostvarenja apsolutne vlasti. Tako definiran neprijatelj, kao i u slučaju diskursa Nove Turske, biva postavljen u antagonistički odnos prema poimanju *demokracije*:

„Te dvije sile ne streme ka *demokratizaciji* društva i sustava, već kroz infiltraciju u državne organe nastoje zavladatai državom. (...) Ovaj se rat ne vodi za *demokraciju* ili nekorumpirano društvo, kao ni za demilitarizaciju ili postizanje mira kao što neki tvrde. Vodi se oko toga tko će preuzeti vlast.“ (Şik 2014:11)

Nakon poistovjećivanja vladajuće stranke s neprijateljem, pri čemu joj se pripisuju sve karakteristike koje unutar liberalističkog diskursa posjeduju negativnu vrijednost, tako ju suprotstavljajući idealu demokracije, posljednji korak u destabilizaciji hegemonijskog diskursa jest oduzimanje izvora legitimiteta vladajuće stranke – podrške *naroda*. Nasuprot poimanju *pravog naroda* kao „skupine vjernika“ u okvirima diskursa o Novoj Turskoj, Şik poistovjećuje narod s prosvjednicima u Gezi Parku, posebno naglašavajući kurdsku populaciju:

„Svi ćemo zajedno svjedočiti trenutku kada će se *Kurdi* koji se već godinama bore (za svoja prava op.a) i ostali koji su *pobunom u Gezi Parku* postali svjesni svoje moći suprotstaviti sve nasilnijem autoritarnom režimu.“ (Ibid. 17).

Na taj način subjektna pozicija „boraca za slobodu“ zadržava antirežimski karakter, no režim čiji se legitimitet dovodi u pitanje ne obuhvaća isključivo Stari, pučistički, anti-kurdski državni aparat, već se proteže i na Novu, islamističku i autoritarnu Tursku. Ulogu simboličke prekretnice u borbi za slobodu i obećanja buduće revolucije u ovom slučaju preuzima Gezi Park, dok se u 15. srpnju objelodanjuju „igre prijestolja“. Postavljajući pitanje o tome je li puč prekasno spriječen kako bi se AKP obračunao s gulenistima i uspostavio apsolutnu vlast, 15. srpnja se interpretira kao nastavak makijavelističkog smjera u politici (Şık 2017:71) i na taj način postavlja u opoziciju spram službene verzije pamćenja u kojem figurira kao anti-kolonijalna i anti-režimska revolucija.

Ako obratimo pozornost na Renanovu tvrdnju da je zaborav „ključni faktor u kreaciji nacije (...) putem kojeg se nasilno uspostavlja jedinstvo“ (Renan 1882/2018:251), izostavljanje Şikove verzije sjećanja na razdoblje AKP-ove vlasti u kojoj herojski diskurs ustupa mjesto sjećanju na krivicu vladajuće stranke, moguće je protumačiti kao hotimični pokušaj kontrole pamćenja kroz potiskivanje, *brisanje* kontra-pamćenja, drugih verzija narativa o određenom događaju koji nisu u suglasju s dominantnim narativom (Minarova-Banjac 2018:5, prema Foucault 1977), time predstavljajući prijetnju legitimitetu državne elite (Ibid. 15). Dolazi do represivnog zaboravljanja (Assman, 2018:47) koje, nasuprot terapeutskom zaboravljanju, putem kojeg se teret prošlosti zbacuje kroz priznanje i pokajanje (Ibid. 61), u težnji ka nedvosmislenosti vodi ka destrukciji (Ibid. 48). Međutim, u ovom slučaju destrukcija nije potpuna. Razlog tome moguće je tražiti u paradoksalnoj prirodi represivnog zaborava: pri pokušaju potpune destrukcije dolazi do „performativne proturječnosti“ – preusmjerenja pažnje na ono što se želi zaboraviti (Assman, 2018:47). Kako bi se ta mogućnost uklonila, ime Ahmeta Şika se ne potire u potpunosti, već značenje njegovog lika i djela biva fiksirano u okvire žrtve, jedine moguće u okvirima diskursa o Novoj Turskog: žrtve gulenističke prijetnje.

5. Zaključak

Vladavinu Stranke pravde i razvoja, predvođenu Recepom Tayyipom Erdoğanom koji je od nekadašnjeg gradonačelnika Istanbula napredovao sve do funkcije predsjednika države s ovlastima gotovo ravnim onima koje je imao njen osnivač, obilježio je ambiciozni pothvat nalik modernističkom zanosu s početka prethodnog stoljeća – stvaranje novog političkog subjekta koji je uz blisku prošlost vezan jedino utoliko što joj se odupire. Na tom je putu ključnu ulogu odigrala kreacija novog pamćenja koje, ukoliko potraje dovoljno da nestanu svi nosioci kontra-pamćenja te po uzoru na sjećanje Kemala Atatürka na Narodnooslobodilački rat bude inkorporirano u školski kurikulum, može postati osnovica za ispisivanje nove verzije povijesti, koja će za generacije koje slijede predstavljati *objektivnu* istinu, lišenu sukoba za hegemoniju. Početak tog nastojanja čini glorifikacija osmanske vladavine, na tragu neo-osmanističke paradigme koju usvaja pokret Milli Görüş, no interpretirana u liberalističkom ključu kako bi odgovarala kriterijima *pluralnosti*, *multikulturalnosti* i *međureligijskog dijaloga*, veoma nalik na gulenističko poimanje turske povijesti. Osmanskom se periodu suprotstavlja gotovo cjelokupna povijest Republike – s iznimkom Narodnooslobodilačkog rata koji zadržava mitsku vrijednost „ujedinjenja nacije pred neprijateljem“, i stranaka islamskog ili konzervativnog predznaka – koja nasuprot razdoblju mirnog suživota i religijskih sloboda počinje figurirati kao razdoblje represije *naroda*. Nadalje je moguće zamijetiti težnju ka uspostavi kontinuiteta između odabranog trenutka u prošlosti i suvremenog stanja kroz pokušaje dokazivanja sposobnosti vladajuće stranke da ponovno uvede narod u novo razdoblje nezavisne i moćne Turske, kao osnovice identifikacije i mobilizacije političkih subjekata u okvirima nacionalističkog diskursa, ali i razdoblje željenog *mira* – potpunog poistovjećenja s Drugim za kojim politički subjekti streme. Pritom uspostava kontinuiteta *pobjedničke* slike čini metodu osiguravanja hegemonije diskursa o Novoj Turskoj, odnosno legitimiteta vladajuće stranke koji je izložen stalnoj prijetnji od strane kontra-hegemonijskih blokova.

Događaji 15. srpnja, gledano iz današnje perspektive, mogu se opisati kao prilika fiksiranja značenja prisposobljenog prošlosti, ali i Novoj Turskoj koja zapravo započinje dolaskom AKP-a na vlast, kroz kreaciju *novog kalendara* u koji će biti uglavljen kao nulta točka razgraničenja nacije i neprijatelja. No kako bi u novi kalendar bilo moguće inkorporirati međusobno različite kontra-hegemonijske blokove, potrebno je širokim potezima oslikati neprijatelja, obraćajući pozornost na već prisutne sedimentirane diskurzivne prakse kako bi diskurs rezonirao s poimanjem normaliteta uvriježenim među političkim subjektima. Utoliko se gulenistima, koji

konkuriraju vladajućoj stranci ne zbog različitosti, već iznimne sličnosti diskursa koji pretendira na hegemoniju, prisposobljuje funkcija praznog označitelja koji logikom ekvivalencije okuplja sve kontra-hegemonijske diskurse. Ključ razrješenja, odnosno *normalizacije* paradoksa koji proizlazi iz supostojanja bliskih, međutim prema kriteriju racionalnosti suprotstavljenih slika heretika i vjerskog fanatika, kao i povezivanja gulenističkog Janusa s kemalistima i ostalim „teroristima“, nazire se u odnosu spram simboličkog Drugog utjelovljenog u Zapadu. Nemogućnost prevladavanja potrebe za dobijanjem potvrde od Zapada, koja se izražava putem anti-kolonijalne fantazije, u vremenski tok povijesti usidrene kroz 15. srpnja, povijesnu prekretnicu u stoljetnoj borbi protiv vanjskog neprijatelja, naoko rezultira nusproduktom – autoorijentalizacijom. Dolazi do repeticije razlike, s jedne strane kroz zamjenu teza koja rezultira prebacivanjem stereotipa iracionalnog vjerskog fanatika na guleniste, a s druge kroz lik pravog vjernika, suprotstavljenog gulenističkim hereticima, čiji se identitet i smisao postojanja u vidu borbe za slobodu uspostavljaju tek u relacijskom odnosu spram Zapada. No, ako uzmemo u obzir da je *organska kriza*, odnosno opća kriza smisla preduvjet potrebe za identifikacijom, dok su dimenzije subjektne pozicije koju proizvodi hegemonijski diskurs uvjetovane već postojećim praksama, moguće je zaključiti da *mimikrija* u svojoj nedorečenosti predstavlja pogodno i *poznato* tlo za proizvodnju glasačkog tijela.

Nerazriješen odnos prema kolonijalnom Drugom biva zadržan kao sredstvo reinterpretacije prošlosti, ali i mogućih budućih prijetnji: ako je Stranka pravde i razvoja na čelu s predsjednikom Erdoğanom prva u povijesti Republike Turske *pobijedila* zapadne kolonijaliste spriječivši državni udar koji su organizirali gulenisti, njihovi sluge, onda je moguće svaki državni udar pojmiti kao neuspjele revolucije u kojima su slavno pali mučenici, *herojske žrtve* nasilnog režima, a kemaliste kao izdajnike domovine koji su u suradnji s vanjskim neprijateljem tlačili narod i *izgubili* u utakmici nacionalne identifikacije. Prema istom je principu, prizivajući već normalizirano poimanje moći kroz ideju zavjere, moguće i neke druge probleme koji su se javili tijekom AKP-ove vladavine pripisati kolonijalistima koji zajedno sa unutarnjim neprijateljem kuju planove kako bi se kroz proizvodnju kaosa domogli vlasti.

Na taj se način zaokružuje novi kalendar u kojem osnovicu za odabir događaja čini *nedostatak* diskursa koji pretendira na hegemoniju, maskiran anti-kolonijalnom fantazijom, i koji sačinjava uporište za željenu identifikaciju. Međutim, *performativnost* političkog pamćenja koje se kalendarom fiksira i diseminira putem SETA-inih izdanja u svojstvu vektora sjećanja, dolazi do izražaja tek u izjavama sudionika „demokratskih straži“. Poticaj za identifikaciju s ponuđenom subjektnom pozicijom pravog vjernika, koji ako i ne vjeruje u Boga vjeruje u

pobjedničku sliku vladajuće stranke upisanu u mitski narativ o 15. srpnja, čini motiv kaosa suprotstavljen poretku metaforički prikazanom kroz diskurs o Novoj Turskoj koji rezonira sa nesigurnošću već prisutnom među političkim subjektima. Prema tome, budući uspjeh političkog pamćenja vezanog uz državni udar bit će moguće mjeriti u količini političkih subjekata koji će svaku naznaku „kaosa“ umjesto vladajućoj stranci, pripisivati vanjskom ili unutarnjem neprijatelju. Pritom je osobni izbor dosta sužen, s obzirom da ukoliko politički subjekt ne *vjeruje* u propisano pamćenje, javlja se sumnja u njegove namjere i moguću pripadnost jednoj od „terorističkih“ skupina. Na primjeru Ahmeta Şika moguće je nazreti značenje prijete koje ti neprilagođeni pojedinci predstavljaju po hegemonijski diskurs, sadržano u mogućnosti okupljanja u *zajednice sjećanja* kao uvjeta *moći*, riječima Hanne Arendt: „Moć odgovara ljudskoj sposobnosti ne samo djelovanja, već zajedničkog djelovanja. Moć nikada nije svojstvo pojedinca; ona pripada grupi i postoji samo onoliko dugo koliko se grupa drži zajedno“ (Arendt, 2002:56). Djela Ahmeta Şika u svojstvu vektora kontra-pamćenja predstavljaju jednu od mogućih osnovica za takvo okupljanje. Ona su to više opasnija jer se zasnivaju na istovrsnoj, anti-kolonijalnoj fantaziji, međutim, ona u domenu neprijatelja inkorporiraju i vladajuću stranku koja se pretvara u *počinioca*. Iz tog je razloga, kao preduvjet očuvanja hegemonijskog poretka u postojećem obliku, nužan njihov *zaborav*.

6. Kronologija¹⁶

- 1923.** 29. listopada: Osnovana je Republika Turska.
1924. 1. ožujka: Ukinut je kalifat.
1928. Latinica je postala službeno pismo.
1938. 10. studenog: Umro je Mustafa Kemal Atatürk.
1946. Osnovana je Demokratska stranka (Demokrat parti) predvođena Celalom Bayarom i Adnanom Menderesom. Provedeni su prvi višestranački izbori.
1952. Turska je postala članica NATO saveza.
- 1960.** 27. svibnja: Izvršen je **državni udar** pod vodstvom generala Cemala Gürsela (27 Mayıs Darbesi).
1961. Obješeni su premijer Adnan Menderes, ministar vanjskih poslova Fatin Rüştü Zorlu i ministar financija Hasan Polatkan.
1970. Osnovana je Stranka narodnog reda (Milli Nizam Partisi) pod vodstvom Necmettina Erbakana, prva stranka koja je otvoreno propagirala islam.
- 1971.** 12. ožujka: Izvršen je **državni udar** putem memoranduma (12 Mart Muhtırası).
1972. Osniva se Stranka narodnog spasa (Milli Selamet Partisi), nasljednica Stranke narodnog reda.
- 1980.** 12. rujna: Izvršen je **državni udar** pod vodstvom generala Kenana Evrena (12 Eylül Darbesi).

---

¹⁶ Literatura korištena u izradi kronologije: Muharemi 2012, Navaro-Yashin 2002, Yavuz 2009; Christofis 2019; Waldman i Çalışkan 2017; Internetski izvori: [Susurluk](#): Hürriyet „Milli Ayıp“; [Odlazak Gülena](#): Cumhuriyet „Fetullah Gülen“; [Rezultati izbora i referendum](#): Sabah „Seçim Sonuçları“; [Izbori u Siirtu](#): Sol „Erdoğan“; [Odluka 367](#): Haberturk „367 krizi“; [E-memorandum](#): BBC News: „Military statement“; [Ergenekon](#): Ulaş 2019; [Proces OdaTv](#): Sol „OdaTv“; [Krizu MIT-a](#): Bianet „Oslo Görüşmeleri“, Bianet „MIT kanunu“; [Proces pomirdbe/razriješenja](#): CNN Turk „Çözüm süreci“; [Gezi park](#): BBC Türkçe „Gezi Parkı“; [17.-25.12.](#): BBC Türkçe: „17-25 Aralık“; [Kamioni MIT-a](#): BBC Türkçe: „MIT TIRları“, Hürriyet: „Erdem Gül“; [Napadi PKK](#): BBC Türkçe „PKK saldırıları“, BBC Türkçe „Dağlıca saldırısı“, Hürriyet „Hain tuzağı“, Sözcü: „Bingöl ve Siirt“; [Ostali teroristički napadi](#): 140journos „Terror Attacks“; The Guardian „Ankara Blasts“; Arango 2015; [OHAL](#): Erem 2018; [Proces Cumhuriyet](#): 140 Journos: „Cumhuriyet davası“; [Predsjednički sustav](#): Bianet „Çumhurbaşkanlığı sistemi“, Bianet: „Başkanlık sistemin şeması“, TRT Haber „Çumhurbaşkanlığı sistemi“; [Suđenje sudionicima Gezi parka](#): BBC Türkçe: „Gezi Davası“. S obzirom da je između 2011 i 2017 u Turskoj zabilježeno 87 terorističkih napada, u kronologiji su istaknuti samo oni najznačajniji koji su spomenuti u literaturi u izdanju SETA-e i/ili su imali veliki odjek u stranim medijima. Za više informacija vidi: 140journos „Terror Attacks“.

1983. (-1989.) Turgut Özal, predvodnik stranke ANAP (Anavatan Partisi/Domovinska stranka) u funkciji premijera.
1987. *1. travnja*: Turska podnijela zahtjev za punopravnim članstvom u Europskoj uniji.
1989. (-1993.) Turgut Özal u funkciji predsjednika.
1996. *28. lipnja* (-1997.) Necmettin Erbakan, predvodnik tadašnje Stranke blagostanja (Refah Partisi), treće u nizu stranaka pokreta Milli Görüş, zauzeo je poziciju premijera.
- 3. studenog*: Incident u Susurluku: u prometnoj nesreći nadomak mjesta Susurluk sudjelovali su Abdullah Çatli, član pan-turkističke ultra-desne frakcije poznate pod nazivom *Sivi vukovi* (Bozkurtlar) za kojeg se smatra da je surađivao s mafijom; Gonca Us, bivša misica i manekenka, djevojka Abdullaha Çatlja; Sedat Bucak, parlamentarni zastupnik Stranke pravog puta (Doğru Yol Partisi) koja je u to vrijeme činila dio koalicijske vlade s Erbakanovom Strankom blagostanja i čelnik jednog od kurdskih plemena koja su bila na strani turske vojske u sukobu s PKK-om, i Hüseyin Kocadağ, bivši zamjenik načelnika istanbulske policijske uprave. Sedat Bucak je jedini preživio. S obzirom da je ova nesreća insinuirala povezanost mafije i državnog aparata, incident u Susurluku postaje simbol državne korumpiranosti.
- 1997.** *28. Veljače*: Izvršen je “**postmodernistički državni udar**” putem preporuka Vijeća nacionalne sigurnosti (Postmodern darbese/28 Şubat süreci).
- Prosinac*: Osnovana je Stranka kreposti (Fazilet partisi), nasljednica Stranke blagostanja (zabranjena 2001.)
1999. *15. Veljače*: Uhićen je Abdullah Öcalan, predvodnik PKK-a, militantne kurdske organizacije.
- 21. ožujka*: Fetullah Gülen, predvodnik pokreta Hizmet odlazi u SAD.
- 17. kolovoza*: Jedan od najvećih potresa u povijesti Turske.
- 10.-11. prosinca*: Summit u Helsinkiju na kojem je Turska kandidirana za članstvo u Europskoj uniji.
2001. *14. kolovoza*: Osnovana je Stranka pravde i razvoja (Adalet ve kalkınma partisi – AKP)

2002. *4. studenog: Prva pobjeda AKP-a* na parlamentarnim izborima (34%). Uspostava 58. vlade: **premijer Abdullah Gül**. U to vrijeme funkciju predsjednika države vrši Ahmet Necdet Sezer (2000.-2007.).

2003. *14. ožujka: Recep Tayyip Erdoğan postaje premijer* nakon dopunskih izbora u pokrajini Siirt koji su mu omogućili izbor za parlamentarnog zastupnika. Naime, nakon što je 1997. u Siirtu pročitao religioznu poemu, Erdoğanu je određena zakonska kazna i zabrana političkog djelovanja koju je tek 58. vlada pod vodstvom Abdullaha Güla uspjela ukinuti.

2007. 27. travnja:

1. Početak procesa koji će ostati zapamćen kao *Odluka 367/367 kararı*. Nakon prvog kruga glasanja za predsjednika koje se u to vrijeme odvijalo unutar parlamenta, AKP-ov kandidat Abdullah Gül osvaja 357 glasova, što daleko premašuje potrebnu kvalificiranu većinu ako se uzme u obzir da je u glasanju sudjelovao 361 zastupnik. Međutim, članovi opozicijske stranke CHP-a predvođeni Denizom Baykalom, pozivajući se na tumačenje Ustava prema kojem je nužna ne samo kvalificirana većina (u omjeru 367 na 550 glasova), već i sudjelovanje najmanje 367 zastupnika, obraćaju se Ustavnom sudu.

2. Oružane snage na svojim stranicama objavljuju *E-memorandum/27 Nisan E-muhtrasi* u kojem sukob oko tumačenja potrebnog broja zastupnika za izglasavanje predsjednika interpretiraju u ključu obrane sekularističkog postulata, (neizravno) optužuju vladajuću stranku za narušavanje sekularnog poretka i ukazuju na moguću vojnu intervenciju.

1. svibnja: Ustavni sud donosi odluku o tome da je CHP-ovo tumačenje ispravno i poništava prvi krug glasanja.

22. srpnja: Druga pobjeda AKP-a na parlamentarnim izborima (46%). **Premijer Recep Tayyip Erdoğan.**

28. kolovoza: Abdullah Gül je izabran za 11. predsjednika republike s 339 glasova od 448 sudionika glasanja, nakon što je MHP (Milliyetçi Hareket Partisi/Stranka nacionalnog pokreta), ultra-desna nacionalistička stranka, odlučila zauzeti AKP-ovu stranu.

- 21. listopada:* **Referendum** o ustavnim promjenama s naglaskom na izmjenu izbornog zakonika prema kojoj bi se predsjednički izbori, dosad provedeni unutar parlamenta, provodili javno. Kao rezultat referenduma predsjednik ima pravo na dva mandata u trajanju od 5 godina. Također u okviru istog reformnog paketa donesena je odluka da se parlamentarni izbori više ne održavaju svakih 5 već svake 4 godine. (68,95% DA; 31,05% NE).
2008. (-2019.) Proces Ergenekon. Veliki broj vojnih i policijskih dužnosnika, ali i pripadnika civilnog sektora (mediji, edukacija) optuženo je za sudjelovanje u tajnoj ultranacionalističkoj organizaciji pod nazivom Ergenekon s ciljem rušenja vladajuće stranke. U srpnju 2019. godine nakon ponovljenog suđenja po odluci Vrhovnog suda iz 2016., svi su optuženici oslobođeni krivnje za sudjelovanje u terorističkoj organizaciji.
2009. (-2011) Kurdsko/demokratsko otvaranje (Kürt açılımı/Demokrasi açılımı). Prvi pokušaj pregovora s PKK-om i razriješenja kurdskog pitanja.
2010. *12. rujna:* Referendum o provedbi reformnog paketa koji je obuhvaćao niz ustavnih promjena, od restrukturiranja ustroja Ustavnog suda i Visokog sudbenog i tužiteljskog vijeća (HYSK), osnivanja ombudsmana pri Parlamentu, do zaštite privatnosti podataka i većih sindikalnih prava. No naglasak je stavljen na omogućavanje suđenja organizatorima puča 12.9.1980. i povećanje civilne kontrole nad Visokim vojnim vijećem.
- 6. prosinca* (-2015.) Proces Balyoz. Optužnica protiv vojnih dužnosnika zbog plana rušenja vladajuće stranke iz 2003. godine pod nazivom Balyoz (Čekić). U ožujku 2015. nakon ponovljenog suđenja svi su optuženici oslobođeni krivnje.
2011. *12. lipnja:* **Treća pobjeda AKP-a** na parlamentarnim izborima (49, 83%). **Premijer Recep Tayyip Erdoğan.**
- 22. studenog* (- 12. travnja 2017.) Proces OdaTv. Vezan uz proces Ergenekon. Optužnica protiv 12 novinara medijske kuće OdaTV, među kojima se nalazio i **Ahmet Şık**, te bivšeg načelnika policije Hanefija Avcija i službenika MIT-a Kaşifa Kozinoğlua (preminuo u zatvoru) zbog članstva u terorističkoj organizaciji (Ergenekon) i pomaganja terorističkim organizacijama (Ergenekon, PKK), djelovanja

protiv države i narušavanja tajnosti podataka. U travnju 2017. svi su optuženici oslobođeni krivnje.

2012. *7. veljače*: Kriza MİT-a (MİT krizi). Načelnik obavještajne službe Hakan Fidan pozvan na ispitivanje vezano uz razmjere suradnje MİT-a i PKK-a/KCK-a zbog sudjelovanja na tajnim pregovorima s PKK-om u Oslu koji su započeli 2009. godine i procurili u javnost 13. rujna 2011. putem internetske stranice DİHA-e.

15. veljače: Zakon o MİT-u promijenjen je u jednome danu. Prema novome zakonu službenici MİT-a mogu davati izjave jedino uz dopuštenje premijera.

2013. *3. veljače*: Napad na Ambasadu SAD-a u Ankari koji se pripisuje DHKP/C u. Poginula 1 osoba, 3 ozlijeđeno.

21. ožujka – blagdan Nevruz (-2015) Proces razrješenja ili pomirbe/Barış süreci – Çözüm süreci. Drugi pokušaj pregovora s PKK-om i razrješenja kurdskog pitanja.

29. svibnja-13. lipnja: Prosvjedi u Gezi parku. Započinju suprotstavljanjem aktivista za zaštitu okoliša pokušajima rekonstrukcije vojarne Halil Paše iz osmanskog razdoblja (Topçu Kışlası) u Gezi parku na Taksim, središnjem trgu u Istanbulu, no uskoro prerastaju u opće prosvjede protiv vladajuće stranke. U svrhu prosvjeda u Gezi parku je podignut kamp u kojem je organizirana raspodjela hrane, medicinski centar, tržnica, knjižnica i umjetnički performansi. Prosvjedi su prekinuti u lipnju intervencijom snaga sigurnosti. U sukobima prosvjednika i snaga sigurnosti poginulo je 8 ljudi, a oko 10 000 ljudi je ranjeno.

17.-25. prosinca: Korupcijski skandal poznat pod nazivima „Proces 17.-25. prosinca/17-25 Aralık Süreci“ i „Državni udar unutar sudstva/Yargı darbesi“. Prouzrokovan je podizanjem dvaju optužnica, prve 17. prosinca zbog „korupcije, zloupotrebe položaja, manipulacije ponudama na javnom natječaju i krijumčarenja“ i druge 25. prosinca zbog „sudjelovanja u organiziranom kriminalu, manipulacije ponudama na javnom natječaju i korupcije“, koje su rezultirale uhićenjem više od stotinu ljudi, među kojima su se nalazili i sinovi visokih dužnosnika u AKP-ovoj vladi. Jedan od optuženika 25. prosinca bio je i Bilal Erdoğan, sin Recepta Tayyipa Erdoğana, no njegovo je uhićenje spriječeno. Iako su optuženici pušteni na slobodu, ministar ekonomije, ministar okoliša i urbanizma te ministar unutarnjih poslova čiji su

sinovi bili upleteni u korupcijski skandal daju ostavke te dolazi do velikih izmjena u policijskom kadru.

2014. *19. siječnja*: Afera „Kamioni MİT-a“ (MİT TIR'ları). Po naredbi suda u Kırıkhanu (grad u provinciji Hatay na krajnjem jugoistoku Turske), u Hatayu je zaustavljeno 3 kamiona koji su bili na putu za Siriju. Ispostavilo se da su kamioni pripadali MİT-u. Prema službenoj izjavi kamioni su prenosili humanitarne pakete namijenjene sirijskim Turkmenima u pokrajini Bayırbucak. Međutim, već se 2014. javlja sumnja da se u kamionima nalazilo oružje, a ta će sumnja prerasti u aferu sa snažnim reperkusijama na vanjskopoličkoj ravni nakon objave teksta Cana Dündera, glavnog urednika novina Cumhuriyet, u svibnju 2015. godine o tome da je oružje bilo namijenjeno radikalnim islamističkim skupinama. Podignuta je optužnica protiv Cana Dündera i Erdema Güla, predstavnika novina Cumhuriyet za Ankaru zbog prikupljanja i otkrivanja tajnih podataka s ciljem špijunaže. Erdem Gül je oslobođen optužnice u srpnju 2018., dok je za Dündera koji je prebjegao u inozemstvo izdana tjeratica te Vrhovni sud predlaže kaznu od 15-20 godina zatvora.

10. kolovoza: Prvi javni predsjednički izbori. **Recep Tayyip Erdoğan izabran je za predsjednika** (51, 79%; drugi kandidati Selahattin Demirtaş i Ekmeleddin İhsanoğlu). **Mjesto premijera zauzima Ahmet Davutoğlu.**

2015. *7. lipnja*: Održani **parlamentarni izbori** na kojima AKP nije osvojio dovoljni broj glasova za formiranje samostalne vlade. **Pro-kurdska stranka HDP prelazi izborni prag (13, 12%)**. Nakon neuspješnih pokušaja uspostave koalicijske vlade predsjednik Erdoğan donosi odluku o ponavljanju izbora.

10. kolovoza: Napad na Konzulat SAD-a u Istanbulu koji se pripisuje DHKP/C-u.

kolovoz-rujan: Niz napada PKK-a na pripadnike oružanih snaga i snaga sigurnosti u gradovima Siirt, Bingöl, Dağlica, Iğdir, Tunceli i Mardin. U napadima je poginulo 39 vojnih i policijskih službenika, a 6 je ozlijeđeno.

10. listopada: Napad bombaša samoubojice na Povorku mira koja se odvijala u Ankari u znak prosvjeda protiv sukoba PKK-a i vojnih snaga. Ovaj se napad, pripisan Islamskoj državi, smatra najgorim terorističkim napadom u povijesti Republike. Poginulo je 103, a ozlijeđeno je 238 ljudi.

1. studenog Na ponovljenim izborima **AKP osvaja dovoljno glasova** za formiranje samostalne vlade (49,5%). **Ahmet Davutoğlu ponovno postaje premijer.**

24. studeni: Srušen je ruski vojni avion koji je ušao u turski zračni prostor što je uzrokovalo zahlađenje odnosa s Rusijom.

2016. *12. siječnja:* Napad bombaša samoubojice na skupinu njemačkih turista na trgu Sultanahmet u Istanbulu koji se pripisuje Islamskoj državi. Poginulo je 12 ljudi.

19. ožujka: Napad bombaša samoubojice na skupinu turista na ulici Istiklal u centru Istanbula koji se pripisuje Islamskoj državi. Poginulo je 4 ljudi, a 36 je ozlijeđeno.

28. lipnja: Napad bombaša samoubojica na Međunarodni aerodrom Atatürk u Istanbulu koji se pripisuje Islamskoj državi. Poginulo je 45 ljudi, a 239 je ranjeno.

15. srpnja: **Pokušaj državnog udara.**

21. srpnja (-17. srpnja 2018.) Proglašeno izvanredno stanje – OHAL (Olağanüstü Hal). Tijekom izvanrednog stanja Savjetu ministara (Bakanlar Kurulu) kojim predsjedava predsjednik države omogućeno je izdavanje dekreta (Kanun hükmünde kararname – KHK) čija ustavnost nije podložna provjeri Ustavnog suda. Putem dekreta Savjeta ministara tijekom OHAL-a je otpušteno više od 130 tisuća zaposlenika u državnom sektoru, zatvoreno više od 1000 edukacijskih i zdravstvenih ustanova te oko 1700 udruga i zaklada. Zbog pritiska opozicije, međunarodne zajednice i udruga za ljudska prava osnovana je Komisija za izvanredno stanje koja je primala žalbe zaposlenika, no do kraja izvanrednog stanja tek je nešto više od 1% žalbi uvaženo.

24. srpnja: Miting za republiku i demokraciju (Cumhuriyet ve demokrasi mitingi) u organizaciji opozicijske stranke CHP.

7. kolovoza: Miting za demokraciju i mučenike na Yenikapiju (Yenikapı Demokrasi ve Şehitler Mitingi)

19. prosinca: Ubojstvo ruskog ambasadora Andreja Karlova u Ankari.

2017. *1. travnja:* Napad na noćni klub Reina u Istanbulu koji se pripisuje Islamskoj državi. Poginulo je 39 ljudi, a 71 je ozlijeđeno.

16. Travnja: **Referendum o promjeni političkog sustava** iz parlamentarnog u predsjednički sustav (DA 51,41%; NE 48,59%). U okviru predsjedničkog sistema

ukida se pozicija premijera i pomoćnika premijera, a ministarstva čine kabinet predsjednika te se njihov broj smanjuje s 26 na 16: Ministarstvo pravosuđa (Adalet Bakanlığı), Ministarstvo unutarnjih poslova (İçişleri Bakanlığı), Ministarstvo nacionalne obrane (Milli Savunma Bakanlığı), Ministarstvo nacionalne edukacije (Milli Eğitim Bakanlığı), Ministarstvo zdravstva (Sağlık Bakanlığı), Ministarstvo energetike i prirodnih resursa (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı), Ministarstvo okoliša i prostornog uređenja (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı), Ministarstvo kulture i turizma (Kültür ve Turizm Bakanlığı), Ministarstvo sporta i mladih (Gençlik ve Spor Bakanlığı), Ministarstvo financija i trezora (Hazine ve Maliye Bakanlığı), Ministarstvo prometa i infrastrukture (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı), Ministarstvo vanjskih poslova (Dışişleri Bakanlığı), Ministarstvo rada, socijalne skrbi i obitelji (Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı), Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva (Tarım ve Orman Bakanlığı), Ministarstvo industrije i tehnologije (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı) i Ministarstvo trgovine (Ticaret Bakanlığı). **Predsjednik bira ministre i svog pomoćnika. Ministri ne mogu istovremeno biti zastupnici u parlamentu.**

Osniva se savjetodavno tijelo vezano uz ured predsjednika koje se sastoji od 9 odbora (kurul) i pokriva sva područja državne uprave osim obrane, vjerskih poslova, upravnog nadzora, komunikacije i budžeta. Za ta su područja odgovorne već postojeće institucije, od sada vezane uz ured predsjednika: Vrhovni štab (Genelkurmay) i MİT, preoblikovani u ministarstva, Vijeće nacionalne sigurnosti (MGK), Ministarstvo vjerskih poslova (Diyanet İşleri Başkanlığı) i Državni odbor za upravni nadzor (Devlet Denetleme Kurulu) te novoosnovana ministarstva: Ministarstvo komunikacija (İletişim bakanlığı) i Ministarstvo strategije i budžeta (Strateji ve Bütçe Başkanlığı).

Predsjednik ima pravo odabrati sve članove YÖK-a (Savjet visokog obrazovanja Republike Turske), 4 od 13 članova HSK-a (Hakimler ve Savcılar Kurulu/Vijeće sudaca i tužitelja) te ¼ članova Vrhovnog suda i Visokog upravnog suda (Danıştay). Predsjednik također ima pravo proglasiti **izvanredno stanje (OHAL)** tijekom kojeg ima pravo donositi odluke o pitanjima za koja je inače odgovoran parlament (osobna i politička prava). **Parlamentarni izbori** se opet pomiču s 4 na **5 godina** te se odvijaju istovremeno s predsjedničkim izborima. Broj zastupnika u parlamentu povećava se s **550 na 600.**

(-svibanj 2020, još u tijeku) Proces Cumhuriyet. Optužnica protiv 26 novinara i čelnika medijske kuće Cumhuriyet, među kojima se nalazi i **Ahmet Şık**, zbog pomaganja i propagande u korist terorističkih organizacija (FETÖ, PKK, DHKP-C).

2018. *24. lipnja*

Predsjednički izbori. **Recep Tayyip Erdoğan** je po drugi puta postao **predsjednik** (52,59%; ostali kandidati: Muharrem Ince, Selahattin Demirtaş, Meral Akşener, Temel Karamollaoğlu, Doğu Perinçek)

Parlamentarni izbori. Pobjedila **Narodna alijansa/Cumhur İttifakı** (53,7%), predizborna koalicija uspostavljena između AKP-a i MHP-a (Milliyetçi Hareket Partisi/Stranka nacionalnog pokreta) čiju glavnu opoziciju čini **Nacionalna alijansa/Millet İttifakı** uspostavljena između CHP-a, İP-a (İyi Parti/Dobra stranka), SP-a (Saadet Partisi/Stranka sreće) i DP-a (Demokrat Parti/Demokratska stranka). Stranka HDP nije pristupila niti jednoj alijansi.

2019. *31. ožujka*: Lokalni izbori. **AKP je po prvi puta izgubio na lokalnim izborima u Istanbulu i Ankari**. Kandidati CHP-a odnijeli su pobjedu u Istanbulu (Ekrem İmamoğlu, protukandidat Binalı Yıldırım, AKP), Ankari (Mansur Yavaş) i İzmiru (Mustafa Tunç Soyer), tradicionalnom uporištu te stranke. Zbog navodne krađe glasova donesena je odluka o ponavljanju izbora u Istanbulu.

23. lipnja: Ponovljeni lokalni izbori u Istanbulu. Pobjedu je odnio kandidat CHP-a **Ekrem İmamoğlu** (54, 21%).

24. lipnja (- 28. veljače 2020.) Suđenje sudionicima prosvjeda u Gezi Parku zbog djelovanja protiv države, uništavanja javne imovine i objekata pod državnom zaštitom, posjedovanja oružja i namjernog nanošenja ozljeda. U veljači 2020. nakon intervencije Europskog suda za ljudska prava, 9 optuženika među kojima se nalazi i Osman Kavala, poznati turski biznismen aktivan na području kulture koji je proveo 28 mjeseci u pritvoru, oslobođeno je krivnje. Optužnice podignute protiv ostalih 7 sudionika su izdvojene (čekaju zasebno suđenje).

7. Popis literature

7.1. Građa

1. ALTAY, İbrahim Zahid. 2018. „Yumurtadan ne çıktı? (Što je izašlo na vidjelo?)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 111-115
2. ALTUN, Fahrettin. 2018.a „15 Temmuz Kıyamı (Puč 15. Srpnja)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 13-18
———. 2018.b „Biz Burada Vatan Savunmasındayız (Došli smo obraniti domovinu)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 45-47
———. 2018.c „Geleceğiniz Varsa Göreceğiniz De Var (Samo se usudite...)“ U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 125-132
———. 2018.d „Batılılaşma Paradigması Çökerken... (Dok se paradigma pozapadnjenja urušava...)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 69-75
3. ASLAN, Ali. 2018. „Yeni Bir Dönemin Eşiğinde (Na pragu novog doba)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 66-68
4. AYTEKİN, Hüsnü Yavuz. 2018. „Haşhaşilik, Opus Dei, New Age ve FETÖ (Asasini, Opus Dei, New Age i FETÖ)“. U *FETÖ'nün Anatomisi*, ur. Enes Bayraklı, Ufuk Ulutaş. Istanbul: SETA, 164-173
5. BAYRAKLI, Enes. 2018.a „Modern Çağın Haşhaşileri (Asasini modernoga doba)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 98-106
———. 2018.b „FETÖ'nün Örgütsel Kronolojisi (Kronologija razvoja FETÖ-a)“. U *FETÖ'nün Anatomisi*, ur. Enes Bayraklı, Ufuk Ulutaş. Istanbul: SETA, 13-34
———. 2018.c „FETÖ'nün Devlet Kurumlarına Sızma Ve Muhaliflerini Sindirme Stratejisi (FETÖ-va strategija infiltracije u državne institucije i zastrašivanja protivnika)“. U *FETÖ'nün Anatomisi*, ur. Enes Bayraklı, Ufuk Ulutaş. Istanbul: SETA, 93-100

6. BOYRAZ, Hacı Mehmet. 2018. „Finansal İmparatorluğun Kaynakları (Izvori finansijskog carstva“. U *FETÖ'nün Anatomisi*, ur. Enes Bayraklı, Ufuk Ulutaş. İstanbul: SETA, 59-68
7. ÇAĞLAR, İsmail. 2018.a „Siyaset Darbecilerin Yanında Değil Yenikapıda Saf Tuttu (Političari nisu stali na stranu pučista, već na stranu Yenikapija)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. İstanbul: SETA, 79-83
 ———. 2018.b „15 Temmuz kalkışması: Paralel Örgüt Kurucu Millete Karşı (15. Srpnja: ustanak Paralelne organizacije protiv utemeljiteljske nacije)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. İstanbul: SETA, 53-56
8. COŞKUN, İpek. 2018. „Eğitimin Yeniden Yapılandırılması (Restrukturacija školstva)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. İstanbul: SETA, 255-258
9. DOĞAN, Hayli İbrahim. 2018. „Medya Ve Propaganda Faaliyetleri (Mediji i propagandna djelatnost)“. U *FETÖ'nün Anatomisi*, ur. Enes Bayraklı, Ufuk Ulutaş. İstanbul: SETA, 76-89
10. DURAN, Burhanettin i Fahrettin ALTUN. 2018. „Sunuş (Uvod)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. İstanbul: SETA, 7-10
11. DURAN, Burhanettin. 2018.a „15 Temmuz'da Yepyeni Bir Süreç Başladı (15. srpnja započeo je novi period)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. İstanbul: SETA, 63-65
 ———. 2018.b „Dini Cemaatleri Tartışmak Ama Nasıl (Kako raspravljati o vjerskim zajednicama)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. İstanbul: SETA, 87-94
 ———. 2018.c "Terörle Mücadelede Dört İmkan (Četiri mogućnosti u borbi protiv terorizma)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. İstanbul: SETA, 136-138
 ———. 2018.d „FETÖ ve PKK'nın Direnci Diasporalarından Geliyor (Otpornost FETÖ-a i PKK-a proizlazi iz potpore dijaspore)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. İstanbul: SETA, 144-146
 ———. 2018.e „Siyasetin Yeni Trendi Yenikapı Ruhu (Novi politički trend: duh Yenikapija)“, U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. İstanbul: SETA, 76-78

12. IRDEM, Ibrahim. 2018. „1970'lerden Günümüze FETÖ'nün Emniyet Yapılanması (Organizacija FETÖ-a unutar snaga sigurnosti od 1970-ih do danas)“. U *FETÖ'nün Anatomisi*, ur. Enes Bayraklı, Ufuk Ulutaş. Istanbul: SETA, 101-117
13. KARAHAN, Hatice. 2018. „Hain Darbeye Postmodern Tokat (Post-moderni udarac izdajničkom državnom udaru)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 48-52
14. KÖSE, Talha. 2018. „Melez Darbeden Askeri Darbeye: 15 Temmuz Giden Yol (Od hibridnog državnog udara do vojnog puča: put koji vodi do 15. srpnja)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 19-22
15. KUTAY, Tacettin M. 2018. „Fetullahçı Makyavelizm“. U *FETÖ'nün Anatomisi*, ur. Enes Bayraklı, Ufuk Ulutaş. Istanbul: SETA, 157-163
16. MİŞ, Nebi, Serdar GÜLENER, İpek COŞKUN, Hazal DURAN i M. Erkut AYVAZ. 2016. *Demokrasi Nöbetleri: Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi*. Istanbul: SETA
17. MİŞ, Nebi. 2018. „Millet FETÖ'yü Bittirdi (Nacija je uništila FETÖ)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 28-33
18. ŞIK, Ahmet. 2011. *İmamın Ordusu/Dokunan Yanar (İmamova vojska/Tko se igra vatrom...)*. (internetsko izdanje)
———. 2014. *Paralel Yürüdük Biz Bu Yollarda: AKP-Cemaat İttifakı nasıl dağıldı? (Zajedno smo kročili ovim stazama: kako se raspao savez između AKP-a i Džemata)*. Istanbul: Postacı Yayınevi
———. 2017. *İmamın Ordusu*. Istanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi
19. SOBACI, Mehmet Zahid. 2018. “Bürokrasi Üzerine Yeniden Düşünmek (Ponovno promišljanje birokracije)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 259-264
20. ULUTAŞ, Ufuk. 2018.a „Giriş“. U *FETÖ'nün Anatomisi*, ur. Enes Bayraklı, Ufuk Ulutaş. Istanbul: SETA, 7-10
———. 2018.b „FETÖ, DEAŞ ve PKK (FETÖ, İslamska država i PKK)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 119-124
———. 2018.c “15 Temmuz: Mesiyantik Bir Darbe Girişimi (15. srpnja: mesijanski pokušaj državnog udara).”. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 95-97

21. ÜNAY, Sadık. 2018. „Siyaset ve Millet Gibi Ekonomi de direndi (Osim političke scene i nacije i ekonomski je sektor pružio otpor)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 57-60
22. UZUN, Cem Duran. 2018.a „FETÖ'nün Yargı Ayağı Ve Hukuk (Sudstvo kao uporište FETÖ-a i pravo)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 107-110
- . 2018.b „FETÖ/PDY'nin Yargı Yapılanması (Organizacija FETÖ-a/Paralelne države unutar sudstva)“.)”. U *FETÖ'nün Anatomisi*, ur. Enes Bayraklı, Ufuk Ulutaş. Istanbul: SETA, 133-143
- . 2018.c „15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Yargının Geleceği (Budućnost sudstva nakon pokušaja državnog udara 15. srpnja)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 250-254
23. YALÇIN, Hasan Basri. 2018.a „Cuntacı Darbe Teşebbüsünün Harekat Planı ve Mantığı (Akcijski plan i logistika pokušaja vojnog puča)“, U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 23-27
- . 2018.b „FETÖ'nün Bir Terör Örgütü Olarak Evrilişi (Evolucija FETÖ-a kao terorističke organizacije)“. U *FETÖ'nün Anatomisi*, ur. Enes Bayraklı, Ufuk Ulutaş. Istanbul: SETA, 147-156
- . 2018c „Cuntayla Mücadele Stratejisini Düşünmek (O strategiji borbe protiv pučista)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 147-155
24. YEŞİLTAAŞ, Murat. 2018. “15. Temmuz Sonrası İçin Yol Haritası (Smjernice za razdoblje nakon 15. srpnja)“. U *15 Temmuz: Millet'in Zaferi*, ur. Burhanettin Duran i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA, 235-242
25. „15 Temmuz Darbe Girişimi ve Batı Medyası (Pokušaj državnog udara 15. srpnja i zapadni mediji). U: *15 Temmuz'da Medya: Darbe ve Direnişin Mecrası*, ur. İsmail Çağlar, Mehmet Akif Memmi i Fahrettin Altun. Istanbul: SETA (2018), 249-282

7.2. Teorijska i povijesna literatura

1. AHMAD, Feroz. 1977. *The Turkish Experiment in Democracy 1950-1975*. London: C. Hurst & Company.
———. 1993. *The Making of Modern Turkey*. London – New York: Routledge
2. ALARANTA, Toni. 2014. *Contemporary Kemalism: From Universal Secular-Humanism to Extreme Turkish Nationalism*. London – New York: Routledge.
———. 2015. *National and State Identity in Turkey: The Transformation of the Republic's Status in the International System*. Lanham – Boulder – New York – London: ROWMAN & LITTLEFIELD.
———. 2020. „Confrontational Civilizational Identity in the Making? The New Turkey and the West“. U *Contestations of Liberal Order: The West in Crisis?*, ur. Marko Lehti, Henna-Riikka Pennanen i Jukka Jouhki. Cham: Palgrave Macmillan, 263-288
3. ARENDT, Hannah. 2002. *O nasilju*. Beograd: Alexandria Press
4. ASSMAN, Alaida. 2011. *Duga senka prošlosti*. Beograd: XX Vek
———. 2018. *Oblici zaborava*. Beograd: XX Vek
5. ASSMAN, Jan. 2006. „Kultura sjećanja“. U: *Kultura pamćenja i historija*, ur. Maja Brkljačić i Sandra Prlenda. Zagreb: Golden Marketing, 45-78
6. ATAÖV, Türkayya. 1980. "The Principles of Kemalism". *The Turkish Yearbook of International Relations* 20:19-44.
7. BHABHA, Homi K. 1994. *The Location of Culture*. London-New York: Routledge
8. BİNGÖL, Oktay. 2019. "Changing Balancing Behaviors in Turkish Foreign Policy during AKP Period (2002-2019)". *Gazi Akademik Bakış* 25:53-77.
9. CASIER, Marlies, Joost JONGERDEN i Nic WALKER. 2013. U *The Kurdish Spring. Geopolitical Changes and the Kurds*, ur. Mohammed M.A. Ahmed i Michael M. Gunter. Costa Mesa (California): Mazda Publishers, 135-162.
10. ÇELİK, Nur Betül. 2000. „The constitution and dissolution of the Kemalist imaginary“. U *Discourse Theory and Political Analysis: Identities, hegemonies and social change*, ur. David Horwath, Aletta J. Norval i Yannis Stavrakakis. Manchester – New York: Manchester University Press, 193-204
11. CHIESA, Lorenzo. 2007. *Subjectivity and Otherness: A Philosophical Reading of Lacan*. Cambridge, Massachusetts – London: The MIT Press

12. CHRISTOFIS, Nikos. 2018. „The AKP’s “Yeni Türkiye”: Challenging the Kemalist Narrative?“. *Mediterranean Quarterly* 29/3: 11-32.
———. 2019. „The state of the Kurds in Erdoğan’s ‘new’ Turkey“. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 21/3:251-259
13. CİZRE, Ümit. 2008. “The Justice and Development Party and the military Recreating the past after reforming it?”. U *Secular and Islamic Politics in Turkey: The making of the Justice and Development Party*, ur. Ümit Cizre. London-New York: Routledge, 132-171
14. CONNERTON, Paul. 2004. *Kako se društva sjećaju*. Zagreb: Antibarbarus
15. DALKILIÇ, Mehmet. 2007. „Taqiyya (Dissimulation) and its Being a Fundamental Belief in Shi'a Sect“. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15:184-217
16. DOĞAN, Recep. 2020. *Political Islamists in Turkey and the Gülen Movement*. Palgrave Macmillian
17. DUSCHINSKY, Robbie. „The politics of purity: When, actually, is dirt matter out of place?“. *Thesis Eleven* 119/1:63–77
18. EBAUGH, Helen Rose. 2010. *The Gülen Movement: A Sociological Analysis of a Civic Movement Rooted in Moderate Islam*. Dordrecht – Heidelberg - London - New York: Springer
19. ERTEM, Barış. 2018. 12 Mart 1971 Askerî Müdahalesi Sonrası Ara Rejim ve Türkiye Siyasetine Etkileri (1971-1974) (Prijelazni režim nakon vojne intervencije 12. ožujka 1971. i utjecaj na tursku politiku (1971-1974)“). *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 8/14: 655-676
20. GIGLIOLI, M.F.N., ur. 2018. *Ernest Renan: What is a nation and other political writings*. New York: Columbia University Press
21. HAUGOM, Lars. 2019. „The Turkish Armed Forces and Civil-military Relations in Turkey after the 15 July 2016 Coup Attempt“. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 2/1: 1–8
22. KILI, Suna. 1980. „Kemalism in Contemporary Turkey“. *International Political Science Review* 1/3:381-404
23. LACLAU, Ernesto i MOUFFE, Chantal. 2001. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics (2nd edition)*. London – New York: Verso.
24. MECHAM, Quinn R. 2004. „From the ashes of virtue, a promise of light: the transformation of political Islam in Turkey“. *Third World Quarterly* 25/2:339-358

25. MINAROVA-BANJAC, Cindy. 2018. „Collective Memory and Forgetting: A Theoretical Discussion“. *CEWCES Research Papers* 16:1-49
26. MUHAREMI, Amir. 2012. *Turska: uvod u povijest, unutarnju i vanjsku politiku*. Zagreb: Novi liber.
27. NAVARO-YASHIN, Yael. 2002. *Faces of the State: Secularism and Public Life in Turkey*. New Jersey – Oxfordshire: Princeton University Press
28. SAYYID, Bobby. 1994. „Sign O' Times: Kaffirs and Infidels Fighting the Ninth Crusade“. U *The Making of Political Identities*, ur. Ernesto Laclau. London – New York: Verso, 264-286
29. SHIVELY, Kim. 2016. „Pragmatic politics: The Gülen movement and the AKP“. U: *The Turkish AK Party and its Leader Criticism, opposition and dissent*, ur. Ümit Cizre. London: Routledge, 183-204.
30. SMITH, Anna Marie. 2003. *Laclau and Mouffe: The radical democratic imaginary*. London – New York: Routledge.
31. TAŞ, Hakkı. 2017. „A history of Turkey's AKP-Gülen conflict“. *Mediterranean Politics*, 1-8
32. TOSCANO, Alberto. 2010. *Fanaticism: On the Uses of an Idea*. Verso
33. WALDMAN, Simon A. i Emre ÇALIŞKAN. 2017. *The New Turkey and its Discontents*. New York: Oxford University Press
34. WOOD, Nancy. 1999. *Vectors of Memory: Legacies of Trauma in Postwar Europe*. Oxford-New York: Berg
35. YAVUZ, Hakan M. 1998. „Turkish identity and foreign policy in flux: The rise of Neo-Ottomanism“. *Critique: Critical Middle Eastern Studies* 7/12: 19-41
 ———. 2009. *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*. New York: Cambridge University Press
 ———. 2018. „A Framework for Understanding the Intra-Islamist Conflict Between the AK Party and the Gülen Movement“. *Politics, Religion & Ideology* 19/1:11-32
36. YILDIZ, Ahmet. 2008. „Problematizing the intellectual and political vestiges: From 'welfare' to 'justice and development'“. U *Secular and Islamic Politics in Turkey: The making of the Justice and Development Party*, ur. Ümit Cizre. London-New York: Routledge, 41-61
37. ŽIŽEK, Slavoj. 2008. *The Sublime Object of Ideology*. London-New York: Verso
38. „Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evrenin Türk Milletine Açıklaması (Obraćanje generala Kenana Evrena, predsjednika Vrhovnog

štaba i Vijeća nacionalne sigurnosti turskoj naciji)". *T.C. Milli Gazete*, 12. Rujna 1980., 1-6

39. „Other“. U *Post-colonial Studies: The Key Concepts (2nd edition)*, ur. Bill Ashcroft, Gareth Griffiths i Helen Tiffin. London-New York: Routledge, 2007. 154-156

7.3. Internetski izvori

1. „About“. *SETA – Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı/Foundation for Political, Economic and Social Research* <https://www.setav.org/en/about/>
2. „Ahmet Şık hakkında iki ayrı fezleke düzenlendi (Izaşla su dva policijska izvješća o Ahmetu Şıku). *Sputnik News*, 16. svibnja 2019.
<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201905161039066278-ahmet-sik-hakkinda-iki-ayri-fezleke-duzenlendi/>
3. „Ahmet Şık’ın Olay Kitabı TÜYAP-ta (Kontroverzna knjiga Ahmeta Şıka na TÜYAP-u)“. *CNN Türk*, 16. Studenog 2011.
<https://www.cnnturk.com/2011/turkiye/11/16/ahmet.sikin.olay.kitabi.tuyapta/636967.0/index.html>
4. „Ahmet Şık“, *Expression Interrupted*. <https://expressioninterrupted.com/ahmet-sik/>
5. „Ahmet Şık“. *Timeturk*. <https://www.timeturk.com/ahmet-sik/biyografi-813243>
6. „Bakan Soylu FETÖ’den gözaltına alınan kişi sayısını açıkladı (Ministar Soylu je otkrio broj privedenih ljudi vezanih uz FETÖ). *Yeni Şafak*, 10. ožujka 2019.
<https://www.yenisafak.com/gundem/bakan-soylu-fetoden-gozaltina-alinan-kisi-sayisini-acikladi-3450632>
7. „Başbakan Binali Yıldırım'dan darbe girişimi sonrası açıklama (Izjava premijera Binalija Yıldırıma nakon pokušaja državnog udara)“. *CNN Türk*, 16. srpnja 2016.
<https://www.cnnturk.com/turkiye/basbakan-binali-yildirimdan-darbe-girisimi-sonrasi-aciklama>
8. “Başlangıçtan bugüne gün gün çözüm süreci (Proces razriješnja dan po dan od početka pa sve do danas)“. *CNN Türk*, 1. prosinca 2014. <https://www.cnnturk.com/fotogaleri/turkiye/baslangictan-bugune-gun-gun-cozum-sureci>

9. "Baştan sona Cumhuriyet gazetesi davası (Suđenje Cumhuriyet od početka do kraja)". *140 Journos*, 18. travnja 2017. <https://140journos.com/cumhuriyet-gazetesi-davas%C4%B1-53b8b2b1173>
10. "Council Decision of 2 May 2002". *Official Journal of the European Communities*, 3. svibnja 2002. <https://www.statewatch.org/news/2002/may/04pkk.htm>
11. „Cumhurbaşkanlığı Sistemi'nin tüm ayrıntıları belli oldu (Svi detalji predsjedničkog sustava postali su poznati)“. *TRT Haber*, 22. lipnja 2018. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskanligi-sisteminin-tum-ayrintilari-belli-oldu-371226.html>
12. „Cumhuriyet davasında Yargıtay ikinci kez bozma istedi (Vrhovni sud je po drugi puta tražio poništenje presude u slučaju suđenja Cumhuriyet). *Haberturk*, 3. veljače 2020. <https://www.haberturk.com/cumhuriyet-davasinda-yargitay-ikinci-kez-bozma-istedi-2571527>
13. „Erdoğan nasıl milletvekili oldu? (Kako je Erdoğan postao parlamentarni zastupnik?)“. *Sol*, 29. lipnja 2011 <https://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/erdogan-nasil-milletvekili-oldu-haberi-44063>
14. „Erdoğan'dan "HDP Neden Yenikapı'ya Davet Edilmedi?" Sorusuna Yanıt (Erdoğanov odgovor na pitanje „Zašto HDP nije bio pozvan na miting na Yenikapıju)“. *Bianet*, 7. kolovoza 2016. <http://bianet.org/kurdi/siyaset/177583-erdogan-dan-hdp-neden-yenikapi-ya-davet-edilmedi-sorusuna-yanit>
15. „Erdoğan'ın Seçilirse Kuracağı Başkanlık Sisteminin Şeması (Shema predsjedničkog sustava kojeg će Erdoğan uspostaviti ako postane predsjednik)“. *Bianet*, 21. lipnja 2018. <https://bianet.org/bianet/siyaset/198371-erdogan-in-secilirse-kuracagi-baskanlik-sisteminin-semasi>
16. „Excerpts of Turkish army statement“. *BBC News*, 28. travnja 2007. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6602775.stm>
17. „Fethullah Gülen yapılanması davalarında son durum ne? (Koje je posljednje stanje suđenja vezanih uz organizaciju Fethullaha Gülena?). *BBC Türkçe*, 21. veljače 2020. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51576485>
18. „Fethullah Gülen'i ABD'ye götüren pilot konuştu: Üç soru sordum... (Ispovjed pilota koji je Fetullaha Gülena odveo u SAD: pitao sam ga tri pitanja)“. *Cumhuriyet*, 14. prosinca 2016. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/fethullah-guleni-abdye-goturen-pilot-konustu-uc-soru-sordum-645098>

19. „FETÖ'yü çağrıştıran sokak isimleri değiştirildi (Promijenjena su imena ulica koja podsjećaju na FETÖ)“. *Yeni Şafak*, 13. listopada 2018.
<https://www.yenisafak.com/gundem/fetoyu-cagristiran-sokak-isimleri-degistirildi-3401890>
20. „Foreign Terrorist Organizations“. *U.S. Department of State*
<https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>
21. „Gazeteci Erdem Gül'e beraat (Novinar Erdem Gül oslobođen krivnje)“. *Hürriyet*, 16. srpnja 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gazeteci-erdem-gule-beraat-40898474>
22. „Geçmiş seçim sonuçları (Rezultati prethodnih izbora)“. *Sabah*
<https://www.sabah.com.tr/secim-sonuclari>
23. „Genelkurmay geceyarısı açıklama yaptı (Vrhovni štab u ponoć dao izjavu)“, *Yeni Şafak*, 27. travnja 2007.
<http://web.archive.org/web/20140510185103/http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/genelkurmay-geceyarisi-aciklama-yapti-27.04.2007-42573>
24. „Gezi Davası: Osman Kavala dahil 9 sanık beraat etti, 7 sanığın dosyaları ayrıldı (Suđenje Gezi: 9 optuženika je oslobođeno krivnje uključujući i Osmana Kavalu, 7 optuženika čeka zasebno suđenje)“. *BBC Türkçe*, 18. veljače 2020.
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48740737>
25. „Gezi Parkı eylemleri: Olaylar sırasında neler oldu, protestolarda neler yaşandı? (Prosvjedi u Gezi Parku: što se događalo tijekom prosvjeda?)“. *BBC Türkçe*, 22. svibnja 2020. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44304326>
26. „HDP İstanbul Milletvekili Ahmet Şık partisinden istifa etti (İstanbulski zastupnik HDP-a Ahmet Şık je istupio iz stranke)“. *Sabah*, 4. svibnja 2020.
<https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/05/04/son-dakika-hdp-istanbul-milletvekili-ahmet-sik-partisinden-istifa-etti>
27. „Kurdistan Workers' Party: Kurdish Militant Organization“, *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Kurdistan-Workers-Party>
28. „Milli ayıpla 1 yıl (Godina dana nacionalne sramote)“. *Hürriyet*, 3. studenog 1997. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/milli-ayip-la-1-yil-39271814>
29. „MİT Kanunu Komisyon'dan Geçti (Komisija je odobrila zakon o MIT-u)“. *Bianet*, 15. veljače 2012. <http://bianet.org/bianet/bianet/136175-mit-kanunu-komisyondan-gecti>

30. „MIT tirları soruřturması: Neler olmuřtu? (řto se dogodilo na ispitivanju vezanom uz kamione MIT-a?)“. *BBC Türkçe*, 27. kolovoza 2015.
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151127_mit_tirlari_neler_olmustu
31. „MIT'e KCK Sorulacak (MIT na ispitivanju zbog Unije kurdistsanskih zajednica)“. *Bianet*, 9. veljače 2012. <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/136035-mite-kck-sorulacak>
32. „Odatv Davası'nda tüm sanıklar beraat etti (Svi optuženici u suđenju OdaTv oslobođeni krivnje)“. *OdaTv*, 12. travnja 2017. <https://odatv.com/basin-sanik-sandalyesinde-1204171200.html>
33. „Odatv davasını anlama kılavuzu 1: Gazeteciler neyle suçlanıyor, kanıtlar neler? (Vodič kroz suđenje OdaTv1: za što se novinari optužuju, koji su dokazi?)“. *Sol*, 23. prosinca 2011. <https://haber.sol.org.tr/medya/odatv-davasini-anlama-kilavuzu-1-gazeteciler-neyle-suclaniyor-kanitlar-neler-haberi-49698>
34. "Oslo Görüşmeleri Nedir? (řto su pregovori u Oslu?)". *Bianet*, 12. rujna 2012.
<http://bianet.org/bianet/siyaset/140937-oslo-gorusemeleri-nedir>
35. „PKK'dan Bingöl ve Siirt'te saldırı: 6 yaralı! (Napad PKK-a u Bingölü i Siirtu)“. *Sözcü*, 23. rujna 2015. <https://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/pkk-roketatarli-saldiri-2-yarali-942843/>
36. „Referandumda neyi oylayacağız? (O čemu ćemo glasati na referendumu)“. *NTV*, 12. kolovoza 2010. https://www.ntv.com.tr/turkiye/referandumda-neyi-oylayacagiz,Y3_mXUnr4EKd4PzWex4cvw
37. „SETA 15 Temmuz'la İlgili Kalıcı Eserler Ortaya Koymayı Dert Edindi (SETA je nastojala stvoriti djela od trajne važnosti)“. *SETA*, 6. srpnja 2018.
<https://www.setav.org/seta-15-temmuzla-ilgili-kalici-eserler-ortaya-koymayi-dert-edindi/>
38. „Siirt'te uzaktan kumandalı hain tuzak: 8 şehit (Izdajnička zamka na daljinsko upravljanje u Siirtu: 8 poginulih)“. *Hürriyet*, 20. kolovoza 2015.
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/siirtte-uzaktan-kumandali-hain-tuzak-8-sehit-29855849>
39. „State Department Maintains Foreign Terrorist Organization (FTO) Designation of the Kurdistan Workers' Party (PKK)“. *US Department of State*, 1. ožujka 2019.
<https://www.state.gov/state-department-maintains-foreign-terrorist-organization-fto-designation-of-the-kurdistan-workers-party-pkk/>

40. „Şehitlerin isimleri buralarda yaşayacak (Ovdje će i dalje živjeti imena mučenika)“. *Hürriyet*, 14. srpnja 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sehitlerin-isimleri-buralarda-yasayacak-40896706>
41. „Takiye“, *TDK Sözlük* <https://sozluk.gov.tr/>
42. “TBMM'nin tapu kaydına 'Gazi Meclis' ibaresi eklendi (U zemljišni registar Parlamenta dodan je izraz “Junački Parlament”)”. *Timeturk*, 11. prosinca 2016. <https://www.timeturk.com/tbmm-nin-tapu-kaydina-gazi-meclis-ibaresi-eklendi/haber-398226>
43. “Terror attacks in turkey between 2011 and 2017”. *140 Journos*, 5. svibnja 2017.
44. “Timeline: Turkey’s military operations in Iraq and Syria”. *Reuters*, 11. listopada 2019. <https://www.reuters.com/article/us-syria-security-turkey-operations-time/timeline-turkeys-military-operations-in-iraq-and-syria-idUSKBN1WQ274>
45. „TSK: Dağlıca'da 16 asker şehit (TSK: 16 vojnika poginulo u Dağlıci)“. *BBC Türkçe*. 7. rujna 2015. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150906_daglica_saldiri
46. „Turkey accused of gross human rights violations in Gezi Park protests“. *Amnesty International*, 2. listopada 2013. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/10/turkey-accused-gross-human-rights-violations-gezi-park-protests/>
47. „Turkey terror attack: mourning after scores killed in Ankara blasts“. *The Guardian*, 11. listopada 2015.
48. „Yenikapı'da üç partinin katılımıyla 'Demokrasi ve Şehitler Mitingi' (Miting za demokraciju i mučenike okupio je tri stranke na Yenikapıju)“. *BBC News Türkçe*, 7. kolovoza 2016. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37002177>
49. „3 ilde PKK saldırıları: 15 polis hayatını kaybetti (Napadi PKK-a u 3 pokrajine: poginulo je 15 policajaca)“. *BBC Türkçe*. 8. rujna 2015. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150908_turkiye_pkk_saldirilar
50. “10 soruda: 17-25 Aralık operasyonları (Operacije 17.-25. prosinca u 10 pitanja)”. *BBC Türkçe*. 16. prosinca 2014. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141212_17_25_aralik_operasyonu_neler_oldu_10_soruda
51. „15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü (15. srpnja, Dan demokracije i nacionalnog jedinstva)“. *Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı (TCIB)*, 13. srpnja 2019. <https://www.icisleri.gov.tr/15-temmuz-demokrasi-ve-milli-birlik-gunu>
52. „15. Temmuz Kitapları“ *Kitapambari*

<https://www.kitapambari.com/15-temmuz-kitaplari>

53. „15 TEMMUZ MESAJLARI: 15 Temmuz Demokrasi ve Şehitler Anma Günü sözleri, şiirleri, fotoğrafları... (Poruke povodom 15. srpnja: tekstovi, pjesme, fotografije za 15. srpnja, Dan demokracije i sjećanja na mučenike)“. *Sözcü*, 15. srpnja 2019.
<https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/15-temmuz-mesajlari-15-temmuz-demokrasi-ve-sehitler-anma-gunu-sozleri-siirleri-gorselleri-5230661/>
54. „15 Temmuz film oluyor (15. srpnja čeka ekranizaciju)“. *Sabah*, 1. ožujka 2018.
<https://www.sabah.com.tr/magazin/2018/03/01/trt-baskini-500-oyuncu-ve-tanklarla-canlandirilacak>
55. „15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü“. *İçişleri Bakanlığı*, 13. srpnja 2019.
<https://www.icisleri.gov.tr/15-temmuz-demokrasi-ve-milli-birlik-gunu>
56. „28 Şubat Kararları (Odluke 28. veljače)“. *Bianet*. 28. veljače 2002.
<http://bianet.org/bianet/siyaset/8236-28-subat-kararlari>
57. „367 kararı nedir? 367 krizinde neler yaşandı? (Što je Odluka 367? Što se dogodilo tijekom Krize 367?)“. *Haberturk*, 7. svibnja 2019.
<https://www.haberturk.com/367-karari-nedir-367-krizinde-neler-yasandi-2455348>
58. AÇIKGENÇ, Alparslan. 2018. „Said Nursi“. U *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı, 35:565-572 <https://islamansiklopedisi.org.tr/said-nursi>
59. ARANGO, Tim. 2015. „Attackers in Istanbul Open Fire Outside U.S. Consulate“. *New York Times*, 10. kolovoza <https://www.nytimes.com/2015/08/11/world/europe/us-consulate-istanbul-attack.html>
60. ATATÜRK, Mustafa Kemal. 1937. „Ankara Halkevi’nde Bir Konuşma (Govor u Narodnom domu u Ankari)“. *Cumhuriyet*, 1. travnja. Preuzeto sa stranice: *Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı (ATAM)* <https://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/ankara-halkevinde-bir-konusma>
61. BELGE, Murat. 2018. „Dış mihraklar (Vanjske frakcije)“. *T24*, 2. lipnja.
<https://t24.com.tr/yazarlar/murat-belge/dis-mihraklar,19815>
62. ERDOĞAN, Recep Tayyip. 2014. „Özgürlüğün önünü açtık (Utrli smo put slobodi)“. *Ak Parti*, 16. srpnja. <https://www.akparti.org.tr/haberler/ozgurlugun-onunu-actik/>
63. ERDOĞAN, Recep Tayyip. 2016.a „Millele Hitap (Obračanje naciji)“. *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*, 19. srpnja.
<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/47677/millete-hitap>
64. ERDOĞAN, Recep Tayyip. 2016.b „Demokrasi Ve Şehitler Mitingi’nde Yaptıkları Konuşma (Govor na Mitingu za demokraciju i mučenike)“. *Türkiye Cumhuriyeti*

Cumhurbaşkanlığı, 7. kolovoza.

<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/49925/demokrasi-ve-sehitler-mitinginde-yaptiklari-konusma>

65. EREM, Onur. 2018. „OHAL sona erdi: İki yıllık sürecin bilançosu (Izvanredno stanje je završilo: koji je saldo nakon dvije godine)“. *BBC Türkçe*, 19. srpnja
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44799489>
66. HAMSICI, Mahmut. 2014. „10 soruda: 17-25 Aralık operasyonları (Operacije 17.-25. prosinca u 10 pitanja). *BBC Türkçe*, 16. prosinca.
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141212_17_25_aralik_operasyonu_neler_oldu_10_soruda
67. KAVAK, Yunus Emre. 2017. „İşte Türkiye'nin 15 Temmuz Anıtları (Spomenici 15. srpnja u Turskoj)“. *Sabah*, 23. srpnja <https://www.sabah.com.tr/pazar/2017/07/23/iste-turkiyenin-15-temmuz-anitlari>
68. KINGSLEY, Patrick i Ghaith ABDUL AHAD. 2016. „Military coup attempted in Turkey against Erdoğan government“. *The Guardian*, 16. srpnja
<https://www.theguardian.com/world/2016/jul/15/turkey-coup-attempt-military-ankara-istanbul>
69. MCHUGH, Richard. „Revolutionary People's Liberation Party/Front“. U: Encyclopaedia Britannica <https://www.britannica.com/topic/Revolutionary-Peoples-Liberation-Party-Front>
70. ULAŞ, Fatih. 2019. „Ergenekon'a 12 yıl sonra beraat (Nakon 12 godina osuđenici u slučaju Ergenekon oslobođeni krivnje)“. *Sabah*, 2. srpnja
<https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/07/02/ergenekona-12-yil-sonra-beraat>
71. ÖZ, Mustafa. 2010. „Takiyye“. U *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı, 39:453-454 <https://islamansiklopedisi.org.tr/takiyye>

8. Sažetak

15. srpnja kao antikolonijalna fantazija: između sjećanja i zaborava

15 July Coup d'etat as Anti-colonial Fantasy:

Between Memory and Forgetting

U ovom smo radu nastojali prikazati dinamiku sjećanja i zaborava pri konstrukciji političkog pamćenja i ulogu političkog pamćenja u nacionalnim identitetskim politikama na primjeru posljednjeg državnog udara u Turskoj 15. srpnja 2016. Na temelju teorije diskursa Laclau i Mouffea i Lacanove teorije subjekta analizirali smo odabranu literaturu u izdanju SETA-e putem hegemonijskog diskursa o Novoj Turskoj vezanu uz Stranku pravde i razvoja, s fokusom na kreaciju anti-kolonijalne fantazije na temelju sedimentiranih diskurzivnih praksi. S navedenim smo djelima usporedili kontra-pamćenje koje Ahmet Şık oblikuje u svojim djelima, kako bismo ustanovili ključne točke koje njegov diskurs čini “nepoželjnim” u odnosu na službenu verziju pamćenja i prikazali funkciju zaborava u razgraničenju “prave nacije” od “neprijatelja”. Odabranu smo građu na tragu teorije Nancy Wood promatrali kao “vektore sjećanja” kako bismo prikazali dimenzije performativnosti pamćenja i otkrili njihovu funkciju u strategijama legitimacije diskursa vladajuće stranke.

Turska, 15. srpnja, političko pamćenje, kontra-pamćenje, nacionalni identitet, anti-kolonijalna fantazija, zaborav

Within the scope of this research we have intended to demonstrate the dynamics of remembrance and forgetting embedded in the creation of political memory on the example of 15 July 2016 coup d'etat in Turkey. On the basis of Laclau and Mouffe's theory of discourse and Lacan's theory of subject we analyzed chosen works from the field of literary nonfiction published by SETA, a foundation connected to the Justice and Development Party through the means of common hegemonic discourse of the New Turkey. In our analysis we focused on the creation of anti-colonial fantasy on the basis of sedimented discursive practices. We compared the official memory to the counter-memory created through the works of Ahmet Şık in order to portray the function of forgetting in the separation of the “true nation” from its “enemy” and identify key elements of his discourse which make him „unacceptable“. So as to portray the dimensions of the performativity of memory and observe its function in the legitimation strategies of the ruling party we viewed the chosen literary works as „vectors of memory“ as defined in the works of Nancy Wood.

Turkey, 15 July coup d'etat, politics of memory, counter-memory, national identity, anti-colonial fantasy, forgetting